

CSALÁDI REGÉNYTÁR

A
KÉKRUHÁS ASSZONY

***** IRTA *****

CSAPODI ISTVÁNNÉ

★

PSYCHE LÁMPÁJA

***** IRTA *****

LÉON DE TINSEAU

A Szent - István - Társulat kiadása

Családi Regénytár.

A katolikus művelt közönségnek egy régi vágyát teljesíti a *Szent-István-Társulat*, midőn *Családi Regénytár* cím alatt új vállalatot indít, mely a maga nemében egyedül álló hazai irodalmunkban. Regényeket és elbeszéléseket nyújt e vállalatban, a legjelesebb hazai és idegen katolikus íróktól, de csak oly műveket, melyek a kath. szépirodalom minden követelményének megfelelnek: kiváló irodalmi beccsel bírnak, de egyszerűs mind tiszta erkölcsi légkörben mozognak s valódi keresztény fölfogást tükröznek vissza. Valóban égető szükség is van arra, hogy a katolikusoknak oly szórakoztató olvasmányaik legyenek, a melyek sem hitüket, sem erkölcsüket nem sértik; melyek szellemüket gyönyörködtetik, de harmóniában is vannak katolikus világnézetükkel és erkölcsi fölfogásukkal. Ezért reméljük, hogy a *Családi Regénytár* kedvező fogadtatásra talál a katolikus olvasóközönségnél, melynek pártolása csak ösztönzésül fog szolgálni a minden áldozatra kész *Szent-István-Társulatra*, hogy ez új vállalatát minél szélesebb alapokon fejlessze.

A *Családi Regénytár* 10 íves kötetekben jelenik meg, az egyes kötetek ára csinos angolvászonskötésben csak egy korona. A *Családi Regénytár* kötetei megrendelhetők a *Szent-István-Társulat* könyvkiadóhivatalában (Budapest, VIII. ker., Szentkirályi-utca 28. sz.), valamint minden fővárosi és vidéki könyvkereskedésben.

A „Családi Regénytár”-ból

megjelentek:

I-ső és II-ik kötet.

Germaine eszménye. Regény. Irta *Montal Mária*. Fordította *Szentannai*. — **D'Arbout ezredes három párbaja.** Elbeszélés. Irta *Beugny d'Hagerne*. Fordította *dr. Rada I.*

III-ik kötet.

Utak az életben. Elbeszélések. Irta *Cyprián*.

IV-ik kötet.

Filemon ezredes. Elbeszélés. Irta *C. De Lamiraudie*. Fordította *A. Vilma*. — **Hol a boldogság?** Elbeszélés. Irta *Minna Anth.* Finnből fordította *Bán A.*

V-ik és VI-ik kötet.

Eszter. Eredeti irányregény az alkoholizmus ellen. Irta *X. . . grófnő*.

VII-ik és VIII-ik kötet.

Éliane. Regény. Irta *Graven Ágostné*. Fordította *dr. Rada I.*

IX-ik kötet.

Rajzok a kuruczvilágból. Irta *Kincs István*.

X-ik, XI-ik és XII-ik kötet.

A vértanu szelleme. Történeti regény. Irta *Filó Károly*.

XIII. kötet.

Úgy a mint volt. Elbeszélések. Irta *Büttner Julia*.

XIV. kötet.

A Mária-kép. Elbeszélés. Irta *Buol M. Ford. Sziklay János*.

XV. kötet.

Anyaföldön. Elbeszélések. Irta *Cyprián*.

XVI. és XVII. kötet.

Don Luis Coloma elbeszélései. Spanyol eredeti után fordította *Jándi Bernárdin*.

XVIII. kötet.

A kékruhás asszony. Irta *Csapodi Istvánné*. — **Psyche lámpája.** Elbeszélés. Irta *Léon de Tinseau*. Ford. *A. V.*

XIX. kötet.

Hricz és az urfi. Elbeszélés. Irta *dr. Franko Iván*. Fordította *Zsátkovics Kálmán*.

CSALÁDI REGÉNYTÁR.

A
kékruhás asszony

(Egy fiatal leány életéből)

Írta

CSAPODI ISTVÁNNÉ

Budapest

A Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28.

STEPHANEUM, A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT NYOMDÁJA,
Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28/a.

Edit naplója.

szept. 5.

Ketten lakunk a bátyácskámmal a világ legszebb, de elhagyott völgyében, a havasok alján, kicsi, fehér házikóban.

Fölöttünk a magas, hóborította hegytető; előttünk a mély völgynek ragyogó, üde zöldje, fenyő-illat és madárdal, a lombok közt suttogva járó szellő, házunk mellett a sziklatóból fakadó kis patak egészítik ki a természet bájos harmóniáját.

Kívülünk még csak az öreg János lakik a völgyben vén feleségével, az én húséges dajkámmal. Egészséges, friss, vígkedvű egy pár ember.

Olyan jól esik ilyen jámbor, becsületes ábrázatokot látni magunk körül, kiknek őszbe boruló fejét mintha áldásképen hintette volna meg a jó Isten az idők havával.

Ennek a patriarkális boldogságnak látása, saját boldogságom — menyasszony vagyok — mely bátyácskám szelid, barna szemében tükrözik — ő is vőlegény. — Hitünknek szívünkben gyökerező

égi virága, mint Isten áldása nem könny, de harmat; mindennapi munkánk betölti minden gondolatunkat és nem vágyunk kis völgyünk örömei közül az élet zavaros forgatagába.

Itt éltem én kora gyermekségem óta egyetlen testvéremmel jó, öreg nagybátyánknál, mert árvák vagyunk.

Egy éve, hogy kedves Gyula bácsink valami súlyos idegbajt kapott és orvosa tanácsára Olaszországban élő rokonainál tartózkodik Minka néni-vel együtt, hol egészsége javulásnak indult és mihelyt annyira megerősödik, hogy visszaeséstől nem kell tartani, ismét hazajön. Egyetlen fiúk már régebben megvált a kedves szülői háztól. Előbb iskolái, most pedig állása tartják kötve. Ő az én jegyesem.

Hajnalban kelek. Szeretem elnézni a fölkelő napot, mikor rózsaszínű felhőágyából előlépve, szétteríti aranyos sugárpalástját az égen és legelső sugarát annak a kis kápolnának aranyos keresztjére veti, mely szemben verandánkkal olyan állhatatosan mutat az ég felé, a hogyan minden ember szívében az Istenbe vetett bizalom és rendületlen hit kellene, hogy ég felé törjön.

Magam vezetem a háztartást az öreg Kata néne segítségével. Kertészkedem, főzök, takarítok, varrok egész nap. Csak az estéim szabadok.

Akkor átmegyek a kis kápolnába, buzgó imádságot mondok kedves szüleimért, kiket nem ismerem; jó testvéremért, ő érte, rokonaimért, a jó emberekért, mert jók, a rosszakért, hogy ők is jók legyenek.

Aztán könnyű szívvel, nyugodt lélekkel fogom karon bátyácskámat, sétálunk egyet és szedünk virágot.

Hazatérve, vacsora után kiülünk a verandára; ha tekintetünket az oltalmazó, intő aranykeresztre vetettük, szívünk hálával telik meg a letűnt nap áldásáért és bizalommal tekint a jövőbe. Pillantásunk a messzeségbe téved, és ha ilyenkor egymásra nézünk, mind a ketten elpirulunk.

Mert ime, este van megint és minden nappal múlik a nyár, ősz és a tél és a jövő virágfakadás elhozza majd a mi életünk fordulópontját; a jövő tavasz virágaival annak a kis kápolnának fehér, aranyos oltárát akarom én díszíteni és ott akarom én elmondani a fölbonthatatlan esküt, mely engem jóban-rosszban összeköt azzal az ifjúval, a ki lelke nemességével, szive tisztaságával egyedül hasonlít az én igaz szívű bátyácskához.

Föltünedeznek a csillagok, vagy a hold teríti szét ezüsfátyolát a földön; csak a tücskök méla czirpelése hangzik; akkor elkezd az én bátyám regélni más népekről, idegen világrészekről, a természet-

tudomány csodáiról és mindenben megnyilatkozik nagy tudása és igaz hite.

Ha vihar dúl körülöttünk, a szél süvölt, bömböl, a fák ropognak, csikorognak, a villám cikázó fénybe borítja a tájat, mi benn a szobában ülve gyönyörködünk a zivatar nagyszerű szépségében. Nem félek. Nem Isten kezében vagyunk-e mindig?

Ha eljön a tél és vastag, fehér takaróval födi be a fázó földet, a hópelyhek ragyogó, fehér csillagai szállnak alá és kis völgyünk bokrai, fái zuzmarás tündérkertekké varázsolódnak s a sötét, néma fenyők ága megroksad a vállukra nehezedő hó-tömeg alatt; mintha az átok súlya volna, hogy nekik, szegény néma fáknak elaludni, álmodozni fölébredni nem szabad.

Úgy sajnálom a szegény néma fenyőket! Nyáron, mikor a lombos fák susognak, hajlonganak, a szellővel enyelegnek, tele étellel, madárcsicsergéssel, bogárzűmmögéssel, virágillattal; ha itt a tavasz, olyanok mellettük a komor, kemény fenyők, mint a világgal és saját magukkal meghasonlott lelkek. Talán folyton intik, figyelmeztetik lombos társaikat, hogy ne örüljenek és ne fecsegenek, vége lesz mindennek. Nincs örökös tavasz, nincs örökös boldogság, eljön a hervadás, eljön a tél. Ők látták, ők tudják, a bölcsek, kik látták születni és ismét meghalni őket. És ebbe a látásba, ebbe a tudásba

tűvé fagyott gyöngéd levelük és rideggé érzékeny szivük.

Bátyácskám pirongat, ha ilyeneket mondok neki, pedig ezek a gondolatok emlékek abból az időből, mikor Tündér Ilona voltam.

Tudom, hogy ez csak mese, képzelődés. De azért, ha a hideg télen a fagyos szél olyan kegyetlenül rázza a havat a szegény, örökké bölcs, örökké boldogtalan fenyőfákról és zúg, zúg: «sohasem lesz tavasz, örök a tél, örök a tél»; szeretnék oda kiáltani nekik: «ne higgyetek neki, lesz még tavasz, lesz még öröm, élet, de csak annak, kinek szíve meg nem fagyott, szeretni tud».

Hisz minden nappal telik a tél és hiába ijesztget tél uram ő kegyelme, eljön a tavasz és elhozza a virágfakadást.

És még valamit hoz el nekünk: szivünk hajnal-álmát, életünk virágfakadását.

— Mondd csak, Pali, kérdeztem az először meggyújtott kandalló tűzébe nézve, — hogy pattogtak a szikrák és zúgott a szél odakünn! — mondd csak, hol ismerted meg menyasszonyodat és miért beszélsz róla olyan keveset? Úgy szeretnék többet tudni felőle, hisz már is úgy szeretem, majdnem úgy, mint tégedet. Lásd, annyi mindent szeretnék

kérdezni, de nem tudom, szabad-e? Mikor magányosan dolgozgatok, úgy elgondolkozom, hogy vajjon ő most mit csinál? Hiszen azt sem tudom, hol van. Egész képet alkottam magamnak felőle, nem tudom, olyan-e? Tudod, úgy, mint boldogult szüleinkről is képet alkottam magamnak, még pedig minő tiszta képet! Mindig ugyanolyannak látom őket, néha órákig elbeszélgetek velük álmomban és olyan boldog vagyok. Megmondjam-e, milyennek látom őket? Anyánk szőke — ezt tőled hallottam — szelid, kékszemű, lenge, karcsú, hiszen olyan ifjan halt el; apánk komoly, magas, barna, jóságos tekintetű, tiszta, nemesszívű; minden jót tőlük tanulok, meg tőled, édes bátyám. Haragszol, hogy úgy hallgatsz? Már megint többet fecsegetem össze, mint kellett volna, úgy-e?

Bátyácskám sokáig nézett rám szelid szemének oly fájdalmas kifejezésével, hogy oktan kíváncsiságomat még inkább bánni kezdtem, aztán hajamat simogatva, lassan szólt:

— Sohase haragszok azért, ha gondolataidat nyíltan föltárod előttem. De ma hideg van, hugom, jó lesz, ha lefekszel. Majd máskor elmondok néked egy történetet. El *kell* mondanom. De ahhoz nagyobb nyugalom kell és neked is talán érettebbnek kellene lenned hozzá. Elborzadsz, ha meghallod és talán örökre vége lesz édes gyermekarczod tiszta

mosolygásának. És mégis el kell mondanom. Ne siettesd hát ennek megtudását. Maradj még az én édes, tiszta gyermekem, üde, harmatos virág.

Szólt és lassan forgatott ujján egy sajátságos gyűrűt, melynek kövébe — sokszor elnéztem — régi czímer volt vésve. Pajzsos, koronás griffmadár és e fölírás:

Pro Deo, Patria, Rege.

(Istenért, hazáért, királyért.)

— Pál! — kiálték én hevesen, megragadva karját — itt nincs hideg, te a visszaemlékezéstől fázol. Olyan borzasztó-e szived története és titok előttem? Vagy azt gondoljam, hogy az én bátyácskám életében volt olyan idő, a mikor ő nem volt ilyen tisztaszívű, mint most és borzadva kell visszaemlékeznie elmúlt napjaira? Igaz, igaz, ez talán, ha benned csalódnám, hosszú időre elvenné derült kedvemet... talán... De hiszen még ha úgy volna is, nem lehet-e napjainkban Saulusból Paulus?

— Lehet, hugom, de azért ne gondold, hogy én valaha másforma lettem volna, mint most. Elfogult szived tán jobbnak tart, mint vagyok, de romlott szívű nem voltam soha. Nem az én érdmem, Istenem és egy fakó papiros óvott meg a fiatalság tévedéseitől. Ha fázom az emlékektől és halasztom, a míg halaszthatom, annak oka az, hogy félek, ifjúi heveségedben majd elítéled azt, a kit ítélned

nem szabad és a megtért lelken nem lesz teljes az öröm szivedben.

— Oh — mondtam én — nem tőled hallottam-e, hogy egy megtért báránynál nagyobb az öröm, mint kilenczvenkilenczen, kik soha meg nem tévedtek?

— Jól van tehát. Akkortájt, mikor Rozálit megismertem, naplójegyzeteket írtam, majd odaadom és elmondok egyet-mást arról a sárguló papirosról, mely ifjú életem talizmánja volt. És most jóéjszakát, kis Tündér Ilonám, édes kis csevegő, lombos fám!

A zivatar tombol, ablakomat rázza a szél, az eső tompa, rémes zokogása veri a házat; én fehérfüggönyös kis szobámban ülök és előttem az a gyönyörű, kapcsos, égszínű bársonyba kötött könyv, gyermekkorom elérhetetlennek hitt álma: egy napló, igazi napló, Gyula bácsiék bucsúajándéka. A mit mindennap elővettem és a mibe sohasem írtam eddig semmit.

De ma lelkem nyugalma föl van zavarva, homályos sejtések tolonganak körülöttem... bátyám komoly, bánatos arcza, elburkolt intései, hogy talán örökre elvesztem derült nyugalmamat.

Ma írtam bele. Leírtam nyugodalmas boldogságomat most, a míg tudom és érzem. Ha álom-

világban éltem, ha föl kell ébrednem, ha elvész örökre ez az édes, virágzó, napsugaras világ, történjék Isten akarata, maradjon meg belőle egy zugocska, hova menekülhessek, egy erdő, tele lombos fákkal, hol puha, illatos mohán, betakargatva a borostyán örökké zöld ágaival, él egy kis fénybogarika.

Fénye gyöngé. Nem, mint a jelen ragyogó napvilága, vagy a jövő sejtelmes csillagfénye, de ha néma éj váltja föl a napot, viharos, sötét felhő takarja a csillagokat, az én fénybogárkám világít, akkor világít legjobban, biztat és vigasztal... az emlékezet.

szept. 6.

Gyönyörű, tiszta reggelre ébredtem. A nap ragyogó sugarai szivárványszínben törtek meg a vad virágok zivatartól még könnyes szirmain.

Átfutottam a kis kápolnába — milyen édes szavú harangja van! — és azt gondoltam magamban, hogy akármit mondana is bátyácskám, én bizony nem tudnék világfájdalmas lenni.

Hiszen minden olyan szép. A nyár hűvös hegyeinkben mulófélben van, igaz s az őszi virágok nem olyan pompásak, mint nyári testvéreik, de talán még kedvesebbek. Az ég nem olyan ragyogó kék, de szelid és tiszta és jobban hasonlít az édes anyám szeméhez.

Elrendeztem virágaimat az oltáron, aztán rendes imádságom után forrón könyörögtem azért az emberért, kiről bátyácskám azt mondta, hogy vétkezett, szenvedett és megtért és a kit nekem elítélnem nem szabad.

És ekkor valami tompa, sajátságos emlék ébredt bennem... egy ember, nehéz beteg ember, a ki megcsókolta kezemet és kért, legyek közbenjárója Istennél.

És akkor is azt mondta valaki, hogy holtakat nem szabad embernek elítélnie.

A diplomajutóban találkoztam az öreg Jánossal. Jelentette, hogy Pali még napfölkelte előtt lóháton bement a szomszédos városba és mivel több elintézni valója van, nem is jön haza előbb holnap esténél.

Máskor is megtörtént már, hogy ilyen váratlanul eltávozott; említette különben a napokban, hogy kéziratot készül bevinni kiadójához. Mert az én bátyácskám költő, kinek műveit nagyon szívesen veszik.

Pali szobáját mindig magam szoktam takarítani, íróasztalát sohasem engedtem öreg Katáknak, magam is mindig bizonyos kegyelettel rendezgettem. Fölemeltem az írólapot, hogy megtörölgessem és íme, egy vékony füzetkét láttam bátyám ismerős, kedves vonásaival és benne megsárgult, avatag

papirost hatalmas pecsétekkel, a min bámulva ismertem meg a pajzsos griffmadarat:

Pro Deo, Patria, Rege.

Ez bátyám naplója, ide készítette és elment, hogy ne zavarjon. Milyen gyöngéd mindig.

A szigorú kötelességérzet, mit kis korom óta belém oltottak, nem engedte azt tennem, a mit legjobban szerettem volna: lecsapni a portörölt és rögtön neki fogni az olvasásnak. Szépen visszatettem hát a füzetkét, egyet-kettőt sóhajtvá és folytattam dolgaimat, bár nem tagadom, jobban sietve a rendesnél, benső nyugtalanságtól sarkalva, bátyám intő komolyságától izgatva.

A nap nyugovóra hajlik, én ismét itt ülök kedves könyvem mellett és sietve még egyszer belefirkantom, hogy nem, nem, nem hiszem, hogy boldogtalanná tudna tenni annak a naplónak az elolvasása. Reggel óta annyi borzasztóságot kigondoltam, hogy akármi lesz is benne, el nem rémíthet. És mégis boldog vagyok... oly szép a világ! Lehet-e kedvesebb lakást, édesebb fészket képzelni ennél az én rózsás-fehér leányszobámnál, melynek ablakán kíváncsian betekint a kék akác illatos virágja? És most már naplóm is van, mint igazi nagylányoknak.

Sohasem éreztem még ennyire egész lelkemből a boldogságot minden apró részletével, mint má. Lelkem hálaival telik el és meghatottsággal és szinte azt óhajtom, bár lenne sok megbocsátani valóm másoknak. Milyen édes volna a megbocsátás! Azt mondani Palinak, ha megjön: elolvastam naplódát, nézz rám, az vagyok, a ki voltam, előre elkészítettem lelkemet mindenre, nem sujtott le; szívemben csak a bocsánat édes érzése él, hiszen az Isten is megbocsátott, ki vagyok én ő hozzá képest?

Most elmegyek elolvasni Pali jegyzeteit. Aztán ide zárom azt is kedves kék könyvem lapjai közé, hadd legyen mindaz, mi életem fordulópontján gondolataimat foglalkoztatja, mind együtt.

Ime a naplótöredék, a mit Edit olvasott.

... Már negyedik hete folytatom nyári barangolásomat, vígan ballagva kis batyummal a zöld mezőkön, árnyas erdőkön át, a merre az országút fehér szalagja látszik.

Ma délután gyönyörű kis faluba értem, szeretnék itt egy hetet tölteni. Széles utcáit eperfák szegik tiszta fehérre meszelt, zöld zsalugáteres nagyablakú házacskái olyan hivogatóan, barátságosan néztek ki a rácsos, virágos előkertekből. Mindenütt tisztaság és rend, a házak eleje felsöpörve. A kút az udvar közepén magasan föl van töltve kőkorláttal és

kővályúval, fölője kúszórózsa és vadszőlő borul, olaszosan. Minden ház szabadon áll és cserepes vagy legalább zsindelyes. Szóval, valóságos mintafalunak látszik.

A falu közepén áll a templom, nem valami falusi kis kápolna, hanem remek román stílusban építve, fölségesen szép portáléval. Belseje is nagyon szép. Kettős oszlopsorát, faragott rózsaszínű márványoltárát áhitatot keltő félhomályosságba borította a színes ablakokon megtörő napfény.

Letérdeltem az oltár lépcsőjére és szívem mélyéből imádkoztam egyetlen testvéremért, ki legdrágább nekem a földön. Kilépve a templomból, körülnéztem. Csinos kőházak vették körül, aranybetűs fölírásokkal: Plébánia. Iskola. Községháza. Olvasókör.

Megkerülve a templomot, újabb meglepetés ért. Széles jegenyefasor vezetett a templom kerítésétől egy csodálatos és hatalmas épülethez, mely olyan volt, mint valami mesebeli tündérkastély vagy ódon lovagvár.

A zordon és merész épületet nehézkes tornyaival és vaskos kőcsipkézetével csak a körülötte levő kert fái közül láthattam. Széles erkélyét elborította a kúszórózsa, valóságos lugast borítva rá, dúsan behintve hópehelyhez hasonló tiszta fehér virágaival.

Az óriásinak látszó kert körül masszív kőfal

vonult, tetején hegyes szuronyrácscsal. A fal körül pedig széles, vízzel telt árok huzódott, miben a víznek — alighanem mesterségesen előidézve — olyan erős sodra volt, mint valami megáradt hegyipataknak.

A kert fái közt zizegve járt a szél, belevegyült a rohanó víz zúgása és a kert madarainak csiripelése, de emberi hangnak nyoma sem volt. A homlokzaton hatalmas kőkapu volt a falban, az elmálolt, majdnem fölismerhetetlen nemesi czimerrel, mely pajzsot tartó griffmadarat ábrázolt, rajt a kereszt és e fölírás:

Pro Deo, Patria, Rege,

alatta pedig fölvonóhíd volt roppant lánczokkal megerősítve.

Igazán megközelíthetetlennek látszott ez az épület, ha, mint most is, a dobogót fölventék; úszásra vagy csolnakon átkelésre czélzó minden kíséret a víz erőszakos sodra miatt, előre is lehetetlennek látszott.

Esteledett, a nap nyugovóra tért, minden piros világításban égett és az esthajnalpirban izzó égre élesen rajzolódott le a kastély fantasztikus és zord képe pirosan világító ablakaival, mik csillogtak, mintha valami óriás szeme volnának.

Messziről a hazatérő aratók dalolása hangzott. Minden ház megélénkült.

Megszólalt az estharangszó:

— Ave Maria, gratia plena...

Föleszmélve eszembe jutott, hogy ideje volna éjjeli szállás után látnom.

Beléptem egy közeli kis házba. A tágas, tiszta nagy udvaron terebélyes, nagy diófa alatt ült az öreg tiszteletreméltó nagyapa, kit körülvelt az egész család. Jószívű és jómódú embereknek látszottak.

— Adj Isten jóestét, gazd'uram, adnának-e Isten nevében éjjeli szállást messze vidékről jött szegény utasembernek?

— Fogadj Isten, öcsém uram, gyűjjék csak közelébb, jó szívvel látjuk, ha már nálunk esteledett. Hát csak ilyen könnyű szerrel utazik? — szólt, rámutatva a kezemben levő útításkára.

— Biz én csak amúgy gyalogszerrel utazok, az embereket akarom megismerni, ezt pedig csak úgy lehet, ha a szemökbe nézhetek, hogy a szívökbe lássak. Hintóból csak a ruhájokat látnám, gyorskocsiból, a mi az országúton megy, csak a házuk falát.

— Jól beszél, öcsém. De messzi útról jön, talán meg is éhezett. Anyjuk, hozz még egy tányért és kanalat.

Nem kínáltattam magamat, hanem derekasan hozzáláttam a jóízű vacsorához. Asztaláldás után beszélgetésbe eredtünk. Beszéltem nekik eddig

megtett útaimról, az ország más vidékeiről, hogy él meg másutt az ember; hogy fonnak kosarat, faragnak háziesszközt, varrnak asszonyaik varrottast. A gyerekeknek mindjárt faragtam is lovat, babát hamarosan, háziasszonyomnak pedig egy pár lukacsos szedőkanalat.

Megkértek szépen, ne siessek el, tanítsam meg kosárkötésre, faragásra gazd'uram 18 éves nyomorék fiát, kinek a gazdaságban úgy sem veszik hasznát.

Szivesen maradtam, szivesen tanítottam — magam is csak útközben tanultam volt ezt — nagyon jól éreztem magamat a derék család körében. Segítettem minden házimunkában és igyekeztem magam is valami újat tanulni. A szegény nyomorék meg úgy ragaszkodott hozzám és annyira megváltozott, fölvidámult, mióta rendes foglalkozása volt, hogy nem győztek bámulni rajta. És meglepő ügyességet mutatott — és nem tudom, mi volt nagyobb, anyja boldogsága, apja büszkesége vagy az ő hálája, mikor az első sikerült darab kezéből kikerült. De mégis, talán mind ennél nagyobb volt az én örömöm.

Elérkezett a vasárnap.

Az Isten házából jövet előhozakodtam öreg gazd'uramnak azzal a kérdéssel, ki és miféle emberé az a nagy ház ott a vizes árok partján. Nagyon szeretném a históriáját tudni.

Öreg Molnár gazda jó ideig gondolkodva nézett maga elé. Levette kalapját és végigsimította haját kezével egypárszor, mintha kérdezősködne becsületben megöszült hajaszálaitól, szóljon-e vagy se. Aztán föltette megint a kalapját és kivéve pipáját a szájából, nagy füstfelleget fútt maga elé:

— Nagy sor az, öcsém! És hosszú história. Kevesen is tudnak már róla kívülem, de tán jó is lesz, ha elmondom, talán öcsémuram majd kiírja egyszer, mikor már mink elköltöztünk, valami históriás könyvben, az emberek okulására.

Majd vecsernye után kiülünk a méhes kertbe, ott aztán szépen sorjában elmondom, a mit tudok.

Délután hát kényelmesen elhelyezkedtünk az örökös fáradhatatlan munkások társaságában. Olyan jól illett gazduram csendes, megfontolt beszédéhez a méhek folytonos zsongása, mintha csak a világ képét példáznák, mint forog tovább-tovább, nem törődve egy ember boldogságával vagy boldogtalanságával többet, mint a méhek gazduram elbeszélésével.

— Öreg ember voltam már én akkor is, de azért régen volt az mégis, mikor ifjú nagyurunk ifjú feleségét hazahozta. Akkor még nem ez a nagy kastély állott azon a helyen, hanem egy nagy sárga

ház. Sok ablakos, hosszú ház volt, manapság nem igen menne palotaszámba, de akkor nem volt szebb messze vidéken. Mi csak úgy hívtuk, hogy a Sárgaház, mivelhogy még a kapuja, meg még az ablakok keresztfái is sárgára voltak füstve, a mi, elhiszem, most már nem tetszenék, de akkor azt hittük, hogy szebb nem is lehetne.

Vigan voltak odabenn mindig, de legkivált mikor ifjú nagyurunk menyecske-feleségével megjött Taljánországból, vagy honnan. Csaptak is olyan lakzit, hogy tudom, olyan vég szöveteiket, olyan kosár virágokat, a milyet akkor terítettek az utczára a falun keresztül a kapuig, manapság nem igen látnak. — Még aztán is évekig folyt a dinomdánom; nem volt a falu akkor ilyen csendes, de a nép se volt ilyen elégedett, mint most. Ha a szép kisasszonyok, büszke fiatalok fölkerelkedtek, hintóra, lóra kaptak, úgy robogtak végig az utczákon, sírva nézett a jobbágy utánok és ökölbe szorította a kezét, a mivel a kalapját megemelte.

Hejh! Sok mindenfélét beszéltek arról a gyöngy-élettről, a mi odabent a kastélyban folyt. Meg a — no de ne szólj nyelvem, nem fáj fejem. De csak annyit mondok, jó dolga volt akkor a hallgatni tudó cselédnek.

Hanem egyszer valami nagy hiba eshetett. — A mulatozásnak végeszakadt, a cselédek elcsa

ták, még a faluban sem maradhatott egy is; kocsit, lovat nem láttunk többet. Az úr pedig a lovag-korbáccsal a kezében járt-kelt az utcán, aztán olyan képe volt, hogy rossz volt rá nézni. Reszketett minden ember előtt, sok nem igaz büntetést mért akkor ránk, de azért senki se mert hangosan panaszkodni, mert hát rettentő mód féltünk ám tőle.

A szép szőke nagyasszonyt se hallotta többet senki se nevetni, pedig olyan volt a hangja, akár a csengettyűszó. Nem járt az a templomon kívül sehová, oda is úgy letakarva, hogy alig lehetett belőle valamit látni.

Már azt hittük, hogy — Uram bocsá' — törökké lett a nagyurunk és azért őrizi és rejtegeti úgy a feleségét, mivelhogy a török fehérnépeket úgy szokás.

Már csak azt vártuk, mikor vesz magának még vagy 99 asszonyt és sajnáltuk ifjú nagyasszonyunkat, mert olyan volt az, mint az árnyék. Aztán ő, szegény, sohase bántott minket — nem is törődött velünk úgy, az is igaz, mint a mostani, de nem is bántott. Szegényke mindig lassabban, lassabban vánszorgott, olyan, de olyan fáradtnak látszott. Sz' az azelőtt még a kapuján se ment ki másképp, mint hintón.

Egyszer aztán a templomba se ment többet.

Előkerült megint kocsi, meg ló, meg a nagy podgyászos szekér. Fölpakkolták a szekérre nagyaszonyunk holmiját, a hintóba meg beültek a kis kisasszony a szobalánynyal, meg szegény, reszkető anyjukkal. Aztán se szó, se beszéd, elhajtattak. A nagyurunk még a kapuig se kísérte őket, még egy ablak se nyilott, egy kendő se lobogott utánuk.

Vagy két hétig semmi hír se jött felőlük. Akkor egyszer kora reggel a nagyurunk legvadabb fekete paripájára ülve, kivágtatott a faluból. Nyomban utána egy hintóban a szelid jó instruktor úr ült a kicsi ifjú úrral, meg a kapus, János és a felesége.

Egyszer aztán megjött, még emberevőbb képpel. Pakkoltatott, mindenféle kincset ládába hányatott és egy szó nem sok, annyit se mondott a családjáról. Csak azt hajtogatta, hogy soha se tér vissza ide. Jó plébánosunk bátorkodott szót tenni, hogy hát ifjú nagyaszonyunk, meg a kedves gyermekei hogyan vannak? De elálméklodott a feleleten, a mi röviden csak annyiból állott: «Meghaltak». «Mind-e?» kérdezte papunk. «Mind, ha mondom.» «Hát akkor tartsak értük gyászmisét?» «Semmit, öreg papom, tartattam én már annyit, hogy megeléghetnek, a hol vannak.» Azzal megfordult, becsapta maga után az ajtót.

Reggel hallottuk, hogy még azon az éjszakán

elutazott, bizalmas cselédjei is csak addig maradtak, míg kocsira pakkolták a sok drágaságot és utána küldték Párisba, mert a mi nagyurunk — azt beszélték — képpel se fordul többet a falujához.

Csak mult egyik esztendő a másik után. A Sárgaház faláról mind lehámlott a vakolat, az ajtókon ripacsos lett a festék, csak semmi hírt nem hallotunk a mi urunkról.

Öt esztendő vonulhatott el, mikor egy este egy fáradt, töpörödött ember ballagott végig az utcán. Faluhelyen az idegen embert hamar meglátják; de akkor lettünk még csak kíváncsiak, mikor láttuk, hogy egyenesen a Sárgaház kapujának tart. Szóba eredtünk hát vele s az öreg olyan szives, alázatos hangon felelt, hogy elbámultunk rajta. Elmondta, hogy nagyurunk nemsokára hazajön. Őtet előre küldte, hogy rendbehozzon mindent, mert ezentúl ki sem akar mozdulni a falujából.

A kocsmába összejöttek a falubeliek, meghánynivetni azt a nagy sort, hogy otthon lesz megint a mi nagyurunk, kitől úgy féltünk, de a kire mégis sokat tartottunk. Vége-hossza nem volt a találgatásnak, hoz-e magával új asszonyt, újra kezdődik-e a gyöngyélet? Nagyurunk megváltozott-e öt esztendő alatt? Aszongya a bíró fia, a kinek nagyon okos híre volt, hogy ő nem is hiszi, hogy a nagyurunk hazajönne, megszerette az már a francia

életet; mit is kezdene már itthon a kopott Sárgaházban, hol a szárnyasegerek ütöttek tanyát és a gaz fölveri a kaput. Hanem ő azt tartja, hogy az öreg valami csaló, kit jó lesz szemmel tartani.

— Ugyan — mondok neki — már hogy mondatsz ilyet Jancsi, nem láttad, milyen becsületes képe van, aztán milyen szívesen szólott hozzánk?

— Éppen ez az — mondja a bíró Jancsi — hát aztán elhiszik keetek, hogy a mi nagyurunk cselédje ilyen szívesen szóba állana a szegény emberrel?

Erre aztán mindenki elhallgatott és gondolt egyet, a míg a poharába nézett.

Egyszerre csak megszólamlík a harangozó az asztalvégéről.

— Én csak amondó vagyok, hogy ez a szürkeköpönyeges ember, kit keetek csalónak néztek, senki más, mint a mi nagyurunk, a ki a falujabélieket így akarja kitanulni; majd meglássák, lesz itt holnap nemulass!

— Részeg vagy te, pajtás — aszondja a kántor — kísérteteket látsz, eredj, aludd ki magadat. No, te ugyan eltaláltad.

Mindenki nevetett a szegény harangozón, de azért mind fölkerelkedtünk és hazamentünk; mindenikünknek megborsódzott a háta, hogy *hátha* mégis igaza volt a harangozónak.

Másnap, kora reggel, jó öreg plébánosunkat

láttuk a szentséggel a Sárgaház felé haladni. Úr Isten, kinek van szüksége gyóntatásra? Távolról összeverődött a nép és lassan ment a pap után.

Vagy egy óra múlva lélekszakadva fut egy gyerek keresztül a falun, egyenesen a községházára, útközben is a «jegyző ur»-at kiabálva. A jegyző úr jött is, útközben rángatva föl a kabátját. Mi történhetett, hogy ennyire siet, mi lehet odabenn?

Kis ideig volt a jegyző odabenn, aztán kijött a kis kapuba és komolyan, csendesén azt mondta: «Az öreg emberek jöjjenek be: András gazda, kend is, öreg Molnár gazda, Pál gazda.» Névszerint bocsátott be bennünket. Aztán megállt és mivel minden ember nagyon tolakodott a kapu felé, azt mondta: «Senki meg ne merjen mocczanni. Azt akarják keetek, hogy darabantokat hozassak? A nagyurunk halódik odabent!»

A nagyurunk halódik odabent! Uram és én Istenem! Lett is erre nagy csöndesség, még a légy nesztét is meg lehetett volna hallani.

Mink meg csak mentünk befelé, a belső szobába. Az egyik sarokban állott a nagy, superlátos ágy, a min a függönyök olyan ritkák voltak már, mint a szita és olyan szürkék a portól, hogy már az igaz színök se látszott.

Sokszor szerettem volna én azelőtt, kivált gyerekkoromban, egy kicsit körülnézni itt benn, a Sárga-

házban, a miről olyan csodadolgokat hallottam, de kinek jutott volna eszébe a kíváncsiság, mikor az ágyon sárga képpel feküdt csendesen a mi korán megöregedett, összetöpörödött nagyurunk, a szürkeköpönyeges ember.

Mellette egyik felől a plébános úr állott, egyre törölgetve gyöngé szemét, a másik oldalon ült a jegyző urunk, előtte toll, papiros és ténta.

Mikor mi öregek mind együtt voltunk, megszólamlék a nagyurunk és beszélt hozzánk olyan, de olyan szépen, hogy öreg szemünkből is kicsordult a könnyű, kivált mikor láttuk, milyen nehezen esik neki a beszéd. Közbe meg-megakadt, a szeme egész üveges lett, akkor valami csöppeket öntött poharába az öreg felcser, a kit a szomszéd városból hívtak, attól aztán megint megkönnyebbült, mikor megitta.

Tehát azt mondta a mi nagyurunk, hogy ő most tudja, hogy a halálos ágyán fekszik és hogy nagyon fáj neki, hogy nem volt jobb hozzánk. Aztán kért, hogy bocsássunk meg neki, mert úgy léssen megbocsátva minékünk is a mi bűneinkért. Meg hogy a felesége és gyerekei nem haltak meg, mint ő azt nekünk mondta, hanem friss egészségben élnek mind, derék, becsületes emberek között, a kik gyerekeit isteni félelemben oktatják. És a gyerekei sohase fogják megtudni, hogy ki volt az apjuk.

Aztán könnybe borult a szeme és úgy elfogta a fulladás, hogy a papunk és a felcser is azt mondták, hogy kimélje magát és pihenjen egy kicsit. De ő nem akart rájuk hallgatni, azt mondta, hogy nincs sok ideje már; aztán megint hozzánk fordult és azt mondta, hogy: «barátaim, ti még boldogok vagytok, van még időtök a megjobbulásra, emlékezzetek rólam, kinek semmi érdemessége nem volt és az Úr Isten mégis olyan irgalmas volt hozzám, hogy hazáig engedett jönni, hogy ezen nyilvános magam megalázása által nektek példát adjak».

Én nem tudom azt olyan szépen elmondani, a hogy ő mondta, ríttunk bele mindnyájan.

Aztán kinyújtotta a kezét és azt mondta, hogy ne utáljuk őtet a bűnei sokaságáért és szorítsuk meg a kezét annak a bizonyosságára, hogy igazán megbocsátottunk neki.

Mind előre léptünk és meg akartuk a kezét csókolni, de ő azt nem engedte, hanem fölült egyenesen, széjjelnézett és azt mondta, hogy most nagyon megkönnyebbült.

Aztán intett a jegyző úrnak, hogy jöjjön közelebb és hangos szóval azt mondta, hogy nem akarja, hogy másvalakinek is lehessen kegyetlenkedni rajtunk és azért is, hogy jobb szívvel emlékezzünk róla, fölszabadítja a falut a jobbágyság

alól. Mindenki megtarthatja a féltelkét, a hol lakik és többet se robotot szolgálni, se dézmát, füstpénzt fizetni földesurunknak nem kell többet.

Mink odarohantunk, csókoltuk a kezét, ruháját, sírtunk és neveltünk egyszerre. Mert nagy sor ám az, hogy mi szabad emberek lettünk.

A jegyző úr ott mindjárt nyélbe ütötte a dolog hivatalos részét, kezébe adta a tollat a nagyurunknak, a ki nehezen alá is írta a nevét, de egészen el volt változva. Azt mondta: «Menjetek ki atyámfiai és mondjatok egy Miatyánkot szegény bűnös lelkemért».

Mink meg azt feleltük neki, hogy úgy imádkozunk érte, mint legigazabb földi jóltevőnkért. Azzal kimentünk. Ott benn csak a papunk meg a jegyző maradt, no meg a felcser.

Vagy egy óra múlva kijött hozzánk a mi áldott plébánosunk és a szemeit törülgetve mondta, hogy a nagyurunk kiszenvedett, csak úgy elaludt, olyan szépen halt meg.

Isten nyugtassa szegényt.

Isten nyugosztalja szegényt. Igazi úr volt, a ki, ha hibázott is, de azt aztán úgy tette jóvá, mint igazi nagylelkű férfiúhoz illik.

Hiszen lám az Isten is megbocsátott neki és azért engedte olyan könnyen meghalni.

Lassanként beestvéledett. A lenyugvó nap körül aranyos és vérszinű felhők uszkáltak s a kék égen, mint halvány ezüsthó jelent meg a hold.

Hosszas hallgatás után öreg Molnár gazda fölpillantott az égre:

— Szeles idő lesz holnap, csak esőt ne hozzon, jövő héten kezdünk hordani.

— Az bizony baj lenne, de nézze csak kigyelmed, hogy hogyan olvadnak azok a bárányszerű felhők, nem lesz azokból eső.

Hanem, ha nincsen sok hátra a Sárgaház históriájából, mondaná el estharangszóig, nagyon megvette vele a lelkemet.

— Hát meg volt a temetés, egyszerűen, a hogy kiszendedett nagyurunk kívánta, hanem ott volt az egész falu, sírt ott minden ember és annyi virágot összehordtak az asszonyok, hogy a földet is beborította.

A temetés után való héten pedig jött a község-házához egy nagy pecséteslevél, a miben meg volt írva, hogy ennek a mi megboldogult nagyurunknak valami közel rokona meghalászott és végrendelkezésében megemlékezett egyetlen rokonáról és neki hagyta egész rettentő pénzét, kerek egy millió pengő, ha nem többet.

Jegyző urunk, a ki nagyon okos ember, mindjárt leveleket írogatott, vagy kétszer személyesen is

ott benn volt a megyeszéken és utoljára nyélbe sütötte a dolgot, hogy a sok pénzt mind a nagyurunk felesége meg az édes gyermekei kapják.

Aztán sok esztendő mullott el, a Sárgaház üres szobáiban egészen megfészkeltek a szárnyasegerek, baglyok. A falról potyogott a vakolat, az ajtókról lekopott a sárga festék, siralom volt ránézni arra a büszke nemesi kúriára. Szeles időben úgy durrogtak az ajtók, jótéltélek arra nem mert volna menni éjfél tájban.

Csak telt az idő, mindig ritkábban emlegettük a megboldogultat. Kit-kit a maga gondja foglalt el. Gyermeim is megházasodtak, lassan már volt is áldás a házon, a mikor egyszer — éppen a tavaszi alá akartunk szántani — jött egy nagy, magas, szemüveges úr, egyenesen a jegyző urunkhoz. Egész nap együtt ültek, számoltak, de hiába fülelt Kati szolgálójuk, egy árva kukkot se értett a beszédjükből, mert valami idegen nyelven beszéltek, mivel-hogy a mi jegyző urunk nagyon világot járt férfiú, tud az talán még anglius nyelven is.

Aztán jött egy csomó kőműves, de a fránya egye meg őket, azoktól se tudtunk ki semmit, olyan fura nyelven beszéltek. Neki fogtak a szegény Sárgaháznak s földig lerontották és helyette ezt a nagy kastélyt építették.

Szüretre el is készültek, be is rendezték, akkor

egyszer, estefelé érkezett egy nagy üveges hintó és kiszállott belőle a magas, szemüveges úr, meg két egyforma nagy asszonyszemély. Egészen egyformába voltak öltözve, sötétkék, bő köpönyegbe, kalapjukon meg olyan sűrű fehér fátyol, hogy a képükből semmit se lehet látni.

Azóta is sokszor láttuk őket, mert nagyon sok jót tesznek. A hol valami baj van, egyszeriben ott vannak segíteni. Az egész község megváltozott azóta. Minden zsupfödeles háznak zszindelyes tetőt csináltattak, gyümölcsfákat ültetettek. Minden hétfőn megy hozzá jegyző urunk nagy paksaméta levéllel és majd mindig valami jó ujságot hoz. Nézze ezeket a kőkútakat, a mióta ilyenek vannak, még nem esett gyerek a kútba, pedig azelőtt hányszor történt, mert hát a férfi-gyerek mind olyan, mint az eleven ördög. Aztán a doktorunk azt mondja, hogy a vizünk is tisztább most, azért ritkábbak most a — megkövetem — német nyavalyák. Hogy a víz teszi, mi-e, azt én nem tudom, de annyi igaz, hogy most egészségesebb a falu népe, mint volt. Minden lakodalomra, keresztelőre ajándékot küldenek. Aztán, a mikor harmadéve tűz ütött ki a faluban — éppen aratáskor, minden épkézláb ember kinn dolgozott a mezőn — a kastélybeli cselédekkel előhozatta a nagy vizipuskát és segítettek oltani, de még az egyik, mert sohse tudjuk, melyik a másik,

még a tulajdon finom kezeivel hordta ki az égő házakból az apró gyerekeinket.

Már ez olyan dolog, öcsém, hogy ezzel úgy megvette szívünket, hogy tűzbe-vízbe menne értük az egész község. Van ám minékünk szívünk.

Hanem valami hibája mégis kell, hogy legyen csak testbeli foggyatkozásra gondolok, mert a szívelelke arany, de valami mégis kell, hogy legyen, mert sohase mutatja magát egyik is fátyol és köpönyeg nélkül.

Aztán olyan egyforma ám az mindakettő, hogy ha nem látnánk néha-napján együtt is őket, biz' Isten azt mondanám, nem kettő, hanem egy.

A kastélyba meg jegyző urunkon kívül senki-nek sincs belépése, a cselédség pedig süketnéma. Ők tudják, mire mennek velük. A jegyzőék Kati szolgálója hallott annyit, mikor egyszer bort vitt be, aztán egy kicsit megtalált állapotni az ajtónál, hogy a cselédek a maguk nevelése és valami új nyelvet gondoltak ki, a mit csak ők értenek és úgy klavérozzák a cseléd kezére a parancsolatot.

— Bácsi, bácsi, öregapám, gyűjjék csak keetek vacsorázni, mind elhül az étel — kiabálta egyik pufók szőke unokája gazduramnak, berontva a kertajtón.

Öregapja szeretettel vonta magához buksi fejét a kipirult gyereknek és felém fordulva mondta:

— Lásza, öcsémuram, ezt a gyereket is úgy hozta ki a tűzből a «kékruhás asszony».

Edit még egyre ott ül a verandás szobában, kicsi varróasztala mellett és olvas mohón, szoruló kebelével, a lenyugvó nap éles, vörös világításában. Arcza sápadt, szeme száraz, keze remeg; mikor az utolsó lapra fordít, gépiesen nyitja föl a megsárgult, címeres papirost és olvas tovább:

Kedves barátom, testvérem az Úrban!

Nagy és nehéz kéréssel fordulok a te nemes szivedhez, hallgasd meg és tedd könnyebbé nekem utolsó napjaim keserves küzdelmét.

Nem a haláltól való testi irtózás az, a mi szívemet elfogja, elmúlt életemtől, elpazarolt időm, gonosz emlékeimtől való lelki irtózás gyötör engemet.

Nem érdemlem ugyan meg, hogy értem, magamért könyörülj meg rajtam, de abban bizom, hogy az Isten is megkönyörült rajtam, pedig ellene vétettem legtöbbet és mert tudom, hogy vannak emberek, kiknek szívében él az isteni szeretet lángjából kapott szikra. Tapasztaltam. És ő érte, ártatlan gyermekemért, ki most biztos növekszik a te oltalmazó fája alatt, ne engedd neki megismerni azt a magános, elhagyatott, vad ifjúságot, miben szerencsétlen apja nőtt fel. Nem védelmezni, menteni

magam, mondom ezt, hanem hogy tán szivedet sikerül megindítanom vele.

Árva voltam, független és gazdag. Környezetem hízegőkből, alárendeltjeimből telt ki; szenvedélyeimnek parancsolni nem tanultam, magasztos, szent ideálokért nem lelkesültem. Megnősültem, nem is ismerve menyasszonyomat, kit családi és rokoni tekintetek még gyermekkorunkban hozzám lánczoltak.

Talán, ha magam választom őt nőül, boldog lehetek vele, de így — boldogtalanná tettem őt is, magamat is.

Elhatároztuk, hogy csöndben elválunk. Nőm visszamegy rokonaihoz, leányunkkal — uram, elhiszi-e, ha mondom, hogy nagyon szerettem gyermekeimet? Hiszen olyan kevésbé mutattam! De lányom sokkal inkább anyja képe-mása volt, mintsem sokáig ragaszkodni tudott volna hozzám. Ez volt akkori véleményem.

És annál inkább enyém marad a fiú.

Fiam ekkor az ön kezében volt. Láttam, mily gonddal neveli, mennyire szereti. A mi kifogásolható találtam — akkor — nevelődésében, gondoltam, ha a fiam majd az én kezem közé kerül, hamar lekopik róla az ön tanítása. Önnél legalább nyugodtan hagyhattam és ez megegyezett önző terveimmel. Vissza akartam térni Párisba, hol a

sors még kárpótlással tartozik nekem házasságomban eltöltött rabságom idejeért.

A mint látja, semmit se szépíték.

Azért küldtem hát önt fiammal, mindjárt nőm elköltözésekor, a fenyves közt, a szomszéd megyében levő kis vadászkastélyomba és én pedig rohantam Páris, a gyönyörűségek Mekkája felé.

Öt évig éltem ott léha, henye és hiábavaló életet, melyre, hogy vissza tudok emlékezni, halálos óráim legnagyobb kínszenvedése.

Öt év múlva végtelen undorodás fogott el minden iránt. Elhatároztam, hogy megölöm magamat. Nincs mit várnom az élettől, nincs mit rettegnem a másik élettől — nem hittem benne. Testi-lelki egészségem megromlott a kártya-asztalok mellett eltöltött hosszú éjszakákon; vagyonomat eltékoztaltam.

Tehát a terhemre váló élettel le kell számolni. Azt hittem, csak ez az egy út áll előttem, ez a kis ólomgolyó, a mit az ember, ha végiglapozta az életet, pontnak odatesz életének utolsó mondata végére.

Egy reggel tehát zsebemben töltött pisztolylyal elindultam a boulognei erdőbe.

Utam egy templom előtt vitt el, hajnali harangszó reszketett a levegőben. Ellenállhatatlan vágyódás fogott el, hogy bemenjek a templom hűves

belsejébe. Mentegettem magamat, hogy ez csak kíváncsiság, hogy sohase láttam párisi templomot!

Beléptem. Az áhitatos félhomályban csodálatos meghatottság fogott el. A templom csaknem üres volt, az oltár lépcsőjén csöndesen imádkozva térdelt egy pap.

Bizonytalan lépésekkel haladtam a padsorok közt és egy oszlop tövébe leültem.

Visszagondoltam elmúlt éveimre (éppen születése napja volt ez fiamnak, éppen aznap volt ötödik évfordulója annak, hogy eltávoztam hazulról).

Gyermekeimre gondoltam, kik nem is sejtik, hogy atyjuk egy óra múlva nem lesz az élők között és akaratlanul tört fel szivemből a sóhajtás, bár csak az ő életük ne hasonlítana az enyémhez.

Álmodozó érzéssel bámultam a napsugárban tánczó porszemekre. Végtelen bágyadtságot éreztem, szerettem volna mozdulatlanul, tétlenül ott ülni az idők végtelenségeig, azzal az egy gondolattal szivemben: bár csak gyermekeim boldogabbak lennének, mint én.

Az istenitisztelet elvégződött, halkan jöttek-mentek az áhitatoskodók.

Egyszerre egy egész iskola jött néhány apácza felügyelete alatt, csupa fehér ruhás apró lánykák. Megnéztem egyenkint ártatlan, mosolygó arcocskájukat; gyötrő vágy fogott el, hogy ezek közt

meg kell, hogy találjam kis lányomat. Hiú óhajlás, hiszen rá se ismerhettem volna, kit járni alig tudó gyermekként láttam utoljára. Hirtelen szédülés fogott el, heves fájdalmat éreztem. Néhány perczig láttam még össze-vissza futkosó alakokat az ablakon áteső kék fényben; a mellékoltáron álló Krisztus-szobor mintha felém fordította volna fejét.

Aztán minden sötét lett körülöttem.

Mikor magamhoz tértem, egyik párisi közkórház ágyában feküdtem, mellettem az orvos, komoly, szíves arcú férfiú, állott és egy ápoló.

Kiméletesen tudtomra adták, hogy súlyos műtét előtt állok. Nem titkolta orvosom, hogy bajom, mi évek óta lappangva kínozott, veszedelmes, sőt műtetés után is kiújulhat esetleg.

De időt nyerhetek, gondoltam, mert úgy éreztem, mintha hályog hullott volna le szememről és a megbánás szilaj erővel ragadta meg lelkemet. Csak részben jóvá tehessem életem tévedéseit.

Késznek nyilatkoztam az operáció kiállítására, de kértem az orvost, hogy keresse elébb hozzám nőmet és gyermekemet. Odaadtam nőm címét.

Azután elaludtam. Mire fölébredtem, már nem voltam a közös kórteremben, külön szobában feküdtem, ágyamnál imádkozott egy apácza. Észrevéve, hogy fölébredtem, hozzám lépett. A feleségem volt; az ő arcza, az élet viharában megkomolyodva, szen-

vedésben fölmagasztosulva. Szótlánul nyujtotta felém megbocsátó jobbját, míg balkezevel odaintett egy, az ablaknál álló gyermeket, az én leányomat. — A kicsike elfogult, remegő hangon szólt hozzám. Atyjának szólított, szeretettel simult hozzám, megígérte, hogy majd imádkozik értem a kedves Mária-Magdolna testvérrrel. Csodálkozva pillantottam az apáczára, ki újját ajkára téve, hallgatásra intett. Megértettem. Ő eltitkolta a gyermek előtt, hogy anyja, hogy kis szive nyugalmát semmi se zavarja. Aztán jóságos arcú, tiszteletreméltó ősz pap lépett be: «Fiam, nagy útja előtt, melyből talán nem lesz visszatérés, nem óhajtana lelkével és emlékeivel kibékülni?»

Meggyóntam, megáldoztam és fölvettem az utolsó kenetet. Boldog, kimondhatatlanul boldog voltam. Gyermekkorom ártatlan, vallásos békéje kimondhatatlan édességgel töltötte meg szívemet.

Bocsásson meg, hogy ily soká időzők e részleteknél, újra, meg újra átérzem ezt az időt, bátorságot és vigasztalást meríték multam ez egyedüli fényes sugaraiból, hiszen oly nagy sötétség borul gondolataimra, ha másfelé tekintek.

Kiállottam a műtétet; édes volt nekem a szenvedés, mert bűneim vezekléséül tekintettem.

Hanem a mitől az orvos tartott, megtörtént. Még jóformán el se hagytam a kórházat, már érezni

véltem a daganat kiújulását. Derék orvosom kérdésekre őszinte komolysággal felelt, életem mécsese kialváshoz közeleg. Ha teljesen meggyógyultam volna... De Isten bölcsen intézi sorsunkat...

Nagyon is sok volt a vétkem.

Én tehát holnap elhagyom e helyet, hol néhány hetet súlyos testi szenvedésben töltöttem.

Nőmet a Páris közelében levő t—i kolostorban hagytam, mint laikus testvért, kis lánykánk ugyanott nevelődik. Árvának hiszi magát, pedig édesanyja szeme nyugszik rajta.

És most hozzád fordulok, nemeslelkű férfiú! Könnyítsd meg nehéz óráimat azzal, hogy fiamat a te kezedben hagyhattam. A te példád világítson előtte, mint vezérlő szövétnek, mert vajmi könnyen eltéved a sötétben tévelygő lélek!

Légy atyja helyett atyja, vezetője, barátja neki. Neveld, alkosd saját elveid szerint, jó lesz az, csak ne hasonlítson hozzám, boldogtalanhoz!

Ne beszélj neki rólam se jót, se rosszat; én meghaltam számára még életben, valóságban is nemsokára.

Neveld őt becsületeseznek és boldognak, úgy áldjon meg az irgalmas Isten!

Anyagi gondokat nem okoz neveltetése. Gyermekeknek önálló vagyona van, tehát pályája kezdetén se áll majd minden segítség nélkül.

Ha az irgalmas Isten megengedi, elég erős leszek, betérek hozzátok, hogy még egyszer, utoljára szívemhez szorítsam a fiamat, mielőtt a te karjaidba teszem, hiszen a szívem szakadna meg érte, ha nem tehetném. De nem tudom, megérdemlem-e még ezt a nagy boldogságot, nem tudom. Családi gyűrűmet elviszem magammal. Ha fiam megnő, add át neki e százszor összecsókkolt emléket. Levelemet azért küldöm el, hátha mégse mehetek hozzá.

Haza szeretnék még térni falumba, jóvá akarom tenni, a mit még tehetek. Fiamat fosztom meg jogaitól ugyan, de talán boldogságát és nyugalját kimélem meg, ha nem ismeri soha szülőtte földjét.

Tehát haza indulok holnap, lerombolni egykori hatalmamát saját kezemmel. Ne maradjon ott a puszta falakon kívül semmi egyéb emléke annak, hogy ott élt egy ember, ki nem akarta látni a Világosságot, hogy élte sötét útjait rejtve tarthassa és már csak homályosuló szemmel pillantotta meg azt a Világosságot, mely derültté, tisztává, nyugodttá teheti vala életét; de a mi csak megremegetteti most, eltünt éveire vetve ragyogó sugarát.

Imádkozzatok érettem.

Edit ölébe ejtette a füzetet és két kezébe hajtva fejét, égő, száraz szemmel, vigasztalan szívvel nézett maga elé és nem látott semmit.

Úgy érezte magát, mintha az egész világ összeomlana körülötte, minden édesség, boldogság, reménység eltűnt életéből. Ezt a kínt leírni nem, csak érezni lehet. A léleknek olyan kínja, mi testi fájdalmat okoz.

Nagyon is jól értett már mindent. És ezzel a tudással mintha a lelke gyökerét tépték volna ki. Egy emberélet keserűségét élte át perczek alatt, úgy érezte, hogy csalódott mindenben, a mi magasztos volt előtte. És e néhány percz meggyűlöltette vele a multat, jelent és jövőt, az életet. Hát ilyen a világ? Vagy még milyen, ha még ők is... ők is...

Eddig, ha bánat érte, volt mihez ragaszkodjék; az ő bálványozott emlékü. . . De most? Semmi, sehol semmi. Nincs hol védelmet, enyhülést keressen, olyannak érezte magát, mint a borostyán, minek oltalmazó fája, az erős tölgy, kidőlt, vele hal meg összezúzott, földre tiport ága.

Csak azon töprenkedék, hogyan tudta mindezt nem sejteni? Hogy feledhetett mindent így el? Hogyan élhetett gondtalanul, boldogan. Homályos, elmosódott emlékeiben rémes világosság gyuladt; emlékezete paradicsomába undok kigyó költözött.

Sírni nem tudott, fájdalma oly nagy volt. Milyen bőségesen omlottak ezelőtt könnyei, mikor kis madara elrepült és nem tért többé vissza, vagy mikor kedves, fehérét nyíló rózsatöve elfagyott.

És most nincsenek könnyei, mikor egész világa megfagyott, élete virágait megölte a dér és boldogsága dalos madara örökre elnémult.

Hogy éljen tovább és miért? Boldognak lenni, mást boldogítani ezzel a rettenetes titokkal szívében nem fog soha. Elhatározta, hogy lemond szerelméről, legyen ő boldog mással. Edit zúzott szívét Istennek ajánlja, imádkozik, vezekel, hogy megtanuljon — felejteni!

Egész testében reszketett, torka összeszorult, két kezét görcsösen összefogva leborult arczczal a puszta padlóra és lélektelenül, folyton azt ismételgette:

— Istenem, édes jó Istenem, adj erőt, édes jó Istenem. Könyörülj, irgalmazz Istenem, édes jó Istenem!

Mit kért? Feledést? Csodát? A mi a megtörténtet meg nem történtté változtassa? Vagy erős hitet?

Istenem, édes jó Istenem, adj erőt!

Isten megkönyörült, elküldötte a vigasztaló szeretetet. Az ajtó halkán fölnyílt, Pali lépett be rajta, sietségtől fölhevült arczczal, mögötte az öreg János jött ijedt, részvevőn kíváncsi arczczal.

Pali kiküldötte az öreg cselédet, hogy jártassa meg kifáradt lovát. Azután Edithez sietett:

— Téged még ébren talállak, hugom? Szent Isten, mi van a kezedben, gyermek?

Arcza sápadt lett, mint a viasz, keze, mintha jégből volna, mikor hugához ért:

— Te ezt olvastad, édes, édes kis hugocskám? Hogy jutottál hozzá?

— Oh Pali, édes bátyám, engem ez a tudás megöl. Hogyan lehetnék én még ezután nyugodt, boldog és jó, tudva, a mit tudok... A naplódat törölgetéskor találtam íróasztalodon, azt hittem, nekem készítetted oda és azért hagytál magamra, hogy zavartalanul végigolvashassam.

Oh édes testvérem, micsoda rettenetes titok élt a te lelkedben, mit szenvedhettél te némán, hiszen mit szenvedek én is! Úgy érzem, mintha rámszakadt volna a mindenség. Minden, mit nagy-nak, nemesnek, szépnek hittem, szétporlott és nem maradt belőle semmi! És úgy-e, vétek így gondolkozni? Nem ezt fogadtam én neked régen — tegnap. De hát kellett-e, szükséges volt-e mindezt nekem is megtudnom? Nem maradhattam volna-e abban a boldog csalódásban, a miben éltem eddig? Hát mért kell nekem ítéletet mondanom felőlük? Mily könnyen találnék mentséget, feledést, kiengesztelődést, ha mások volnának és nem ők!

— Édes kis hugom, csak öntsd ki szived keserűségét, talán megkönnyebbülsz. Hiszen én nagyon értelek. Erős férfi vagyok, az élet küzdelmes iskolájában nőttem föl és mégis, lelkem mélyéig meg-

rendültem, mikor megtudtam mindent. Te, a te gyöngéd, elzárt, gyermekies lelkeddel ezerszeres kint érezhetsz. *Ezt* nem akartam, nem akarhattam, a mikor ártatlan, gyermekies kérdezősködéssel földidézted közénk ezt a rémet és oda ígértem naplóm. Azért mentem el ma egész napra, hogy Sz.-ben megszállva, éjszakára átírtam számodra az egész naplót és kezédbe adhassam. Nappal és itthon nem birtam, nem mertem neki fogni. Sz.-be érkezve rémültem vettem észre, hogy naplóm nincs velem. Kétségbeesett gyorsasággal vágattam haza, egy percze megnyugtatót, hogy ablakaink mind sötétek és így te talán nyugodtan alszol, de csalódtam. Bizonyosan az öreg Kata néni vette ki kabátomból holmimat, tisztogatás közben és elfelejtve visszatenni, a maga módja szerint «jó helyre» akarta eltenni. Ezen tehát már nem változtathatunk. De most, most tudnod kell mindent, a mi még hátra van. Ne sápadj, ne reszkess, a mi még hátra van, az nem fogja szived keserűségét növelni, hanem életünk nemes és magasztos célját mutatva, talán még enyhíti is fájdalmadat.

Ülj ide mellém, add kezembe hideg kis kezedet, remegő fejedet hajtsd testvéred vállára és figyelj.

Két évvel azután, hogy naplómát leírtam, akkor tisztviselősködtem a városban. Emlékszel?

Gyula bátyánk azt mondta, hogy komoly dologról akar velem beszélni.

— Fiam — mondá — öregszek, érzem, nem tudom meddig maradhatok veletek. Fogd ezt a gyűrűt, meghalt apád emléke ez. Megigérttem neki, hogy belőled becsületes és boldog embert nevelek.

Agyűrűmegpillantásakor döbbenve ismertem meg a címert és a nemrég hallott történet fájó keserőséggel nyíllalott szivemen keresztül. Gyula bácsi előtt nem titkoltam megrendülésem okát, elmondtam, a mit hallottam, sőt elolvastattam vele uti naplómát.

Fájdalmas sóhajtással emelte ő erre karját az Ég felé:

— Istenem, Istenem, kikutathatatlanok a Te utaid! Szerettelek volna megkimélni benneteket, édes gyermekeim, mindennek megtudásától és úgy neveltelek, mintha nagybátyátok volnátok. Ám a Mindenható másképp intézkedett és így ígéretemnek csak egyik felét válthatom be: becsületesnek neveltelek, de boldogságtokat meg nem óvhattam, pedig ez volt életem reménysége. Eddig boldogságtokat óvtam hallgatásommal, most a kötelesség parancsolja, hogy beszéljek. Bizonyos, hogy anyátok él és ő a kékrűhás asszony. Milyen nagyon, nagyon boldogtalan lehet!

— Él — visszhangozá Edit — és milyen boldogtalan lehet ő is.

Bátyja gyöngéden megsimogatta homlokát és folytatta:

— Apánk levelét olvastad. Eljött hozzánk, engem százszor, meg százszor összecsókolt, soha el nem felejthető néhány órát töltött velünk. Aztán elment. Nem tudom, mennyi idő múlva megérkezett halála hire. Gyula bácsi adta nekem levelét a gyűrű átadásakor. Jó nevelőm, Gyula bácsinak hívtam már előbb is, most elhagyta a vadászkastélyt és haza utazott öreg édes anyjához, ki kedves fiának tanítványát meleg szeretettel fogadta és az ő aggódó, gondos szeme előtt nőtteм föl én is. Testvére lettem Gyula bácsi első házasságából való fiának, Zoltánnak, ki pár évvel idősebb volt nálam. Mert Gyula bácsi mint özvegy ember került apánk házához. Később másodszor is megnősült, elvéve a jó Minka nénit. De ez semmitsem változtatott azon a gyöngédségen, miben engem részesítettek. Rólad ez idő alatt ritkán hallottam és gyermekes könnyelműséggel csaknem megfeledkeztem. Évek múlva fogadott testvéremmel, Gyula bácsi fiával kimentünk kora reggel bogarászni. Harmatos volt még minden és mi gazdag zsákmányt remélve, vigan futkostunk az erdőn. Egyszer csak egy bokor tövénél a nedves mohán alva egy kis szőke teremтést pillantottunk meg. Zoltán, ki hajlandóbb volt költői képzelődésre, meséi után indulva, erősködött, hogy bizo-

nyosan valami tündérke, ki elaludt, elejtve láthatatlanná tevő varázs-vesszejét. Komolyan elhatározta, hogy téged, mert te voltál ama kis lány, nem enged többé vissza Tündérországba. Mosolyogva gondolkodok most e föltevésre, ámbár sok volt rajtad, mi ábrándos gyerekszem előtt valószínűvé tette ezt a hitet. Rózsákkal és pillangókkal kivarrott, kék tartatán ruhácskád volt, testszin-harisnyába bujtatott, pirosszalagos, kivágott aranycipőkés lábad, lebontott hajadon rózsabimbókból font korona, fényes, csillogó karpereczek meztelen karodon és gyémántos láncz a nyakadon. És néhány lépésnyire tőled a földön hevert *«varázsvessződ»*, az aranypálcza, rózsalevelekkel befonva és a hegyén két piczi rózsabimbó. Zoltán odatérdelt melléd és hirtelen kettétörve az aranypálczát, megkapta mind a két kezedet és valami *«Ezeregyéj»*-beli bűvös mondást mormolt. Te erre csakugyan fölnyitottad sírástól földagadt tündérszemedet és megrémülve néztél körül. Zoltán még mindig fogta kezedet szorosan és így szólt:

— Maga nekem tetszik, én magát feleségül akarom venni.

Te csodálkozva vetted ránk őszinte gyermekszemedet és azt kérdezted:

— De nem most mindjárt?

— Nem --- mondá Zoltán, férfihoz illő komolysággal — nekem még sokat kell tanulnom. De ha

mindent megtanultam, akkor maga lesz a feleségem. Hát ne gondoljon arra, hogy máshoz megy.

Te azt felelted, hogy nem bánod, csak oda vissza ne küldjenek azokhoz a haragosképű bácsikhoz.

— Jól van — felelte az én öcsém — ha rossz hely az, nem kell oda visszamenni. Majd elmegyek én és megkérem a szüleit, hogy ereszsziék mi hozzánk, úgyis megígérte, hogy az én feleségem lesz, ha nagyok leszünk.

De te sírva fakadtál és azt mondtad, azok nem a te szüleid, a te szüleid az égben vannak. És olyan görcsösen sírtál és úgy elhalaványultál, hogy jónak láttam, mint komolyabb beleszólni és azt mondtam Zoltánnak, hogy vigyünk téged először is haza. Leírhatatlan diadalmámorban rontottunk be Gyula bácsi szobájába és összevissza beszélünk neki tündérről, haragosképű bácsiról, megbűvölésről, mialatt te különös ruhádban ott álltál az ajtónak támaszkodva és félénken és bizalommal fogtad Zoltán kezét. Aztán mindig sápadtabb lettél, elkezdted reszketni és elvesztetted eszméletedet. Ágyba fektettek és hosszú hetekig nem tértél vissza lázas álmaidból. Réműlt kiáltásaidból, kusza beszédeidből tudtunk meg felőled egyetmást. Hogy te nemrég kerülél valami kötél tánosz társasághoz, mely vásárról vásárra járt. Ők téged is meg akartak az ő könnyű mesterségükre tanítani, de rajtad — hála a jó apá-

czák tanításának — úgy látszik, nem igen fogott a leczke. Ezért aztán ütöttek-verték. Előadás után, valószínűleg ijesztésül, kitaszítottak az ajtón és te neki futottál az erdőnek. Ott a sötétségben, magányosságban kimerülten megállottál és mert keserves sírásodra semmi feleletet sem kaptál, végre kimerülten álomba sírtad magadat a nagy fák mohos tövében.

— Mintha régen hallott dal emléke ébredne bennem, Pali, a mint hallgatlak. Emlékszek a halálos rémületre, az erdő sötét némaságára, kétségbeesésemre, mikor azoktól ösztönszerűen szabadulni akarva, egyszerre olyan elhagyatottnak éreztem magam. Csak azt nem értem, hogyan tudtam én mindezt így elfelejteni?

— Azt ne csodáld, hugocskám. Két hónapig feküdtél az áthüléstől és lelkirázkódásban súlyos betegen és mikor jobbulni kezdtél, lassú épülésed alatt úgy megszoktad új otthonodat, hogy azt hiszem, egész keserű multadat álomnak képzelted és mi igyekeztünk ebben a képzeletben lehetőleg megerősíteni tégedet. Te velem együtt rokonként szerepeltél náluk és könnyen és természetesen fűződött új életed a kolostorban töltött nyugodalmas éveidhez. A közbeeső rész csak beteges képzelődés, nehéz álom volt, a miből csak az az egyetlen momentum maradt meg emlékedben, hogy Zoltán, mikor leg-

először meglátott, feleségül kért. És alig voltál hat éves, hugom, ebben a korban még könnyen felejt a gyermek.

— De honnan tudod te mindezt, bátyám, hogy mindez valóban így történt és az egész csakugyan nem álom volt-e. Egy lázas gyermek beszédei után nem indulhattatok?

— Nem, édesem! Gyula bácsi utána járt a dolognak. Könnyű volt meglepnie a vándortársaságot, kik, mikor erélyesen rájuk támadt, gyermekrablással vádolván őket, rémültökben mindent elmondtak rólad, a mit tudtak s büntetéstől féltükben még azon éjszaka kereket oldottak. Tőlük hallottuk, hogy ők tégedet a b... nagy színházégeskor a színházból kiözönlő, menekvő emberek csoportjában találtak, a mint kétségbeesetten kiáltoztál: néni, néni! Ők elfogtak és megtudták tőled, hogy senki sincs, szüleid nem élnek, kolostorban nevelődtél, honnan a néni elhozott. A néni pedig ő szerintük bennéghetett a színházban és így ők némi czímet véltek találni arra, hogy magukkal vigyenek. De még ebben se nyugodtak meg Gyula bácsiék. Írtak a párisi kolostorba, melynek tudták a czímét, hogy Mária Magdolna testvér és növendéke ott vannak-e? A felelet az volt, hogy egy hete, hogy végképen eltávoztak. Ez és az a sok apró, bizalmas részlet, mit te lázálmodban kibeszéltél — a kolostorról mindig francziául

beszéltél — teljesen meggyőztek, hogy te nem lehetsz más, mint az én hugom. Ők ebben Isten ujját látták és szívük kincsesházát megnyitották előtted is.

Mindezt csak akkor tudtam meg Gyula bácsitól, mikor édes apánk gyűrűjét átadta nekem és én elmondtam vándorlásaim között tett fölfedezéseimet. Ekkor ő nagy izgatottságba esett és többször ismétlé: Világos, hogy a kékruhás asszony anyátok. Milyen boldogtalan lehet, milyen boldogtalan!

«A ti kötelességtek lesz, gyermekeim, őt fölkeresni, élete hátralevő részét szívetek igaz szeretetével megédesíteni. És ő ezt nagyon megérdemli, higgyétek meg egy öregember szavának, higgyétek meg nevelőatyátok szavának, hogy ő a ti gyermeki ragaszkodástokat nagyon megérdemli. Hugodnak is meg kell egyet-mást tudnia, rettenetes volna, ha véletlenül vagy idegenektől hallaná. De kimélve szólj hozzá, fiam, kiméld gyöngye leányszívét, kiméld ártatlan és gyanútalan lelkét. Nem szabad neki megengedni, hogy megítélhesse szüleit. Ezt nem is tehetné egyitek se. Hallgatnotok kell rám, ki sokat éltem. Nem volt apátok romlott lelkű, csak félrevezetett lélek, elpazarolt erő volt, de mégis csak erő, a mi csodákat művelhetett volna a jóság terén, ha nem nőtt volna föl elhagyatva, szülők nélkül. Nagy vagyona és környezete durva, erkölcsi egyengeték sikamlósabbá útját. De mily hévvel fogott a

megváltozáshoz, mily nemes készséggel alázta meg magát. Ezt csak hatalmas, nagy lélek tehette és az övé az volt. Mondom».

Ezt jegyezd meg magadnak, hugom. Én kimélni akartalak, édesem, de lásd! kikutathatlanok a nagy Isten útjai.

De vajjon ki a *másik* kékruhás asszony? Gyula bácsi hajlandó volt azt hinni, hogy egyáltalában nem is élő alak, csak a parasztok hálás fantáziájának szüleménye, kik bálványozott asszonyukat ilyen nimbuszszal vették körül.

Mikoriban ez történt, te már nagy lány voltál, hugom. A szív ébredésének rejtelmes korába léptél, merengő szemed a távolban kereste boldogságát. A nyári szünet alatt... miért pirulsz hugom, egyetlen testvéred csak ismerhetiszíved tiszta álmait?

— Úgy van, édes bátyám — felelte Edit és szívét az emlékezés édessége és végtelen keserűség lepte meg egyszerre — a mult napfényes reménye, a mit a valóság sötét, átlátszatlan felhője sietve takar el. Hisz már ezután álmodozni nem szabad, nem lehet. Úgy van, Zoltán a leggyöngédebben szerető testvér volt, a míg, a míg... egyszer a kertben... szép, üde harmatos reggelen utánam sietett a kertbe és elvéve tőlem az öntözőkannát, a maga kezébe fogta a kezemet, nyílt, komoly és olyan szép szemével szemembe nézett és azt mondta:

— Emlékszel-e még arra a nyári reggelre, mikor téged legelőször láttalak? Emlékszel-e, mit mondtam neked akkor? Édes Tündér Ilona, maga nekem tetszik, én magát feleségül akarom venni, ha nagy leszek. Én megnőttem, édes, a mit tanultam, a mit tettem tizenkét esztendő óta, mind ennek a gondolatnak tudatában, ennek az órának a reményében tettem. Jákob csak hét évig szolgált Rákhelért, én már tizenkét éve érted. Nézz rám, nem, nem hiszem, hogy Isten azért vezetett volna ily világosan utamba, hogy boldogtalanná legyek érted. Te akkor... feleltél gyermekszívnek, gyermekszóval. És ha ma kérdezlek, ha újra kérdezlek? Orvos vagyok, meghívtak Z.-be, két évig kell ott lennem, akkorra szerezhetek annyit, hogy kis fészünköt megrakhassuk. Két év múlva, az tizennégy év lesz és Jákob csak hét évig szolgált Rákhelért. De mielőtt elmegyek, oda, számkivetésbe, egy biztató szót, egy kis reménységet hadd vigyek magammal. Eljöhetek... érted?

Én csak a fejemmel intettem és kifutottam a kertből.

Ő elutazott, én menyasszonya lettem.

— Aztán elköltözött a szelid, jó nagymama, áldását hagyva *rátok*. Gyula bácsit az izgalmak nagy beteggé tették és elutazott Minka nénivel és mi ketten...

És most hadd beszéljek anyánkról.

A gyűrűt átvéve, megállapodtunk a teendőkre nézve. Világos, hogy nem követhettem szívem sugallatát, hogy hozzá rohanva, édes anyai keblén sírjam ki magamat. O, ki valószínűleg azt hiszi, hogy egyik gyermeke a tűzveszedelem áldozata lett, a másik, ha ugyan él, ő tőle teljesen idegenül nevelődött, tán örültnek tartana, vagy a hirtelen öröm megölné.

Aztán meg a másik kékruhás asszony! Ha egyáltalában van, ki lehet, barát, vagy ellenség?

Hosszabb időre szabadságoltattam magamat és elutazva C.-be, a jegyzőhöz szálltam. A jegyző igen okos, művelt férfi, kit némikép beleavattam a dologba. Ő végtelenül örült és készségesen ajánlotta segítségét és ígérte, hogy még aznapi, kastélybeli látogatásakor megemlíti. Fölvilágosítást ugyan nem adhatott, mert ő, noha évek óta följár a kastélyba, annak csak egy szobáját ismeri és a kékruhás asszonyokról alig tud valami közelebbit.

Alighogy eltávozott a jegyző, már is jött vissza heves léptekkel és kipirult arczczal. Mögötte meg egy barátságos és alázatos képű siketnéma inas jött.

Értem küldtek! Nagyot dobbant a szívem! Követtem a siketnémát, siető léptekkel haladva át a fason és ime, a bűvös vár megnyílt előttem, az évek előtt megbámult dobogóhíd lassan, méltóságosan

ereszkedett le előttem. A kapu aljában balra nyíló kis szobába vezettek.

Izgatott remegés fogott el, mikor magam előtt láttam az egyik kékruhás asszonyt. Vajjon ez-e az *igazi*? Remegő, édes hangon szólt, hogy a *másik* itt van a mellékszobában, beszéljek hangosan, valót mondott-e a jegyző, csakugyan van-e reménység a megholtnak hitt gyermekeknek legalább egyikét fölta-
lálni! Én erre valami képzelt történetet mondtam el, mely szerint stb.

Hosszú, boldog sikoltás hallatszott a mellékszobából. Az én kékruhás asszonyom kiszaladt, de nem-sokára visszatért hozzám és megindult hangon kért, folytassam kutatásaimat tovább is.

Azóta többször találkoztam vele, sőt sűrű levél-váltásba eredtünk; a jegyző viszi neki az én leveleimet és hozza és adja föl az övéit. Ő a *másik* nevében mondja el reményeit, óhajításait, én meg állítólagos kutatásaim eredményét. Lassanként akartam anyánkat előkészíteni.

Az egyik kékruhás asszony Rozáli volt, kit megszerettem édes leveleiből, ártatlan, bizalmas szavaiból, megismertem lelke nemességét szeliden mosolygó kék szeméből, mert utóbb már mégsem burkolta olyan sűrű fátyolba arczát.

Megkértem a kezét. Rozáli nem fogadta el. — Ő mindig hálával fog ezért a szavamért rám emlé-

kezni és egész életére elég boldogságnak tartja a rám emlékezőt, de ő soha férjhez nem megy, nem hagyhatja el az ő édes asszonyát, a *másikat*.

És ekkor megnyílt az ajtó és belépett a *másik*. Az igazi kékruhás asszony; szemben álltam anyánkkal. Rozáli lehajtott fővel kiment és anyánk megszólalt, édes, mély hangon, a minek valami végtelen fájdalmas színezése van. Elmondta, hogy mennyire szereti Rozálit, ki neki egyetlen vigasztalása. De éppen ezért nem fogadhatja el nagylelkű áldozatát, melyért boldogságát kínálja cserébe. Rozáli az enyém lesz, csak hagyjak időt neki arra, hogy valakiről gondoskodjék, ki némikép helyettesíthesse. Aztán elmondta nekem, *mint idegennek*, hogy neki két gyermeke volt. Fiát biztonságban nevelték, leánya vele volt a kolostorban, hova évekkal ezelőtt visszavonult. Egyszerre váratlan nagy örökséghez jutott, mihez olyan súlyos föladat volt csatolva, hogy nem vonulhatott előle vissza. Elhagyta hát kis leányával a kolostort és hazafelé utazott. Mikor este B.-be érkeztek, a vasútról a városba menve, hirtelen sűrű néptömeg közé sodródtak, kis leányát elvesztette maga mellől. A színház gyulladt ki és az utca tele volt füsttel, szikrával, a veszedelemből alig kiszabadult, inkább állathoz hasonló emberekkel és sikoltozva, jajgatva, futkosó, hajukat tépő kétségbeesettekkel, kik valakijüket keresték a rette-

netes zürzavarban. Minden követ megmozgatott, fáradságot, pénzt nem sajnálva, hogy elveszett gyermekét föllelhesse; de hasztalan, kis leányának nyomára többé nem akadt. Most végre — mondá — magának köszönhetem az egyetlen reménysugárt, hogy hátha csakugyan őt lopták el a vándorkomédiások és... Kezét szorosan összekulcsolva zokogott. Hosszabb időbe telt, míg elbeszélését folytathatta.

A b—i rendőrkapitányságra hívták. Reménysége éledt, hogy elveszett leánya került meg... Azonban a főkapitány azzal az értesítéssel lepte meg, hogy a párisi kolostorból kissé homályos üzenetet kapott; úgy látszik, *fia*, most már egyetlen gyermeke sincs többé. Gondozója leveléből ugyanis azt olvasták ki a párisi apácák, hogy a volt Magdolna testvérnek a fia veszett el.

— Hogyan bátyácskám, te?

— Tévedés volt, hugocskám. A francia apácákat értesítette Gyula bácsi a kis lány elveszéséről és kérdezte, vajjon anyja még a kolostorban van-e és tud-e erről? Lehet, hogy a mi kedves Gyula bátyánk levele sem volt egészen világos — szótárból szedte össze a levelet — lehet, hogy a b—i rendőrség sem igen értett francziául és ebből keletkezhetett ez a hármasszavar. Mert az apácák feleletéből meg Gyula bácsi azt értette, hogy te anyáddal

jutottál valahogy a színházégés közelébe és te megszabadultál s ő elveszett.

Anyánk pillanatnyi hallgatás után folytatta:

— Fiam se volt. Leírhatatlanul szenvedtem. Közel voltam ahhoz, hogy véget vessek életemnek, de Isten megoltalmazott.

Nagybátyám, kinek vagyona rám maradt, millóin kívül egy nyomorék gyermeket hagyott hátra, kit rajongással szeretett, utolsó óráját is az ő sorsán való aggodás nehezítette meg. Ez a gyermek a legcsodálatosabb, fantasztikus környezethez volt szokva, dúsgazdag apja nyomoréksága által okozott szenvedését azzal igyekezett enyhíteni, hogy valóságos tündérpalotával vette körül. A gyermek, ki apja halála óta néhány cseléd társaságában maradt, görcsös ragaszkodással kapaszkodott belém. Elhatároztam tehát, hogy magammal viszem és élni fogok az ő kedvéért. Ennek kedvéért épült az elzárt kastély.

Mikor ezzel az elhatározással útnak eredtem, a legelső faluban, hol megállapodtunk, kora hajnalban egy kis leányka jött szemben az úton. Szeme dagadt volt a sírástól, szája széle remegett, kis kezét összekulcsolta, fényes barna szemét olyan megható őzike tekintettel emelte az ég felé, hogy szívem összeszorult. Megszólítottam a kis lányt. «Hová mégy, lelkem és miért sírsz?» Rám nézett komo-

lyan és azt felelte: «Az erdőbe gombát szedni. Azért sírok, mert a kis Jézus nem hallgat rám.» «Nem hallgat rád, hogyan?» «Nem ám, már annyiszor kértem, hogy vigyen testvérkémhez az égbe, aztán még se visz. Pedig őtet nem is boszantottam, mint másokat. Ki mondhatta meg neki, hogy rossz vagyok?» Tovább kérdeztem. Senkije sem volt valami öreg zsémbes nénin kívül, ki őt szolgálatban tartotta.

Elsiettem vele az asszonyhoz, aztán az előljárósághoz — szegény kis árva a falu terhe volt, nem sok nehézséget vetettek elém — délután már mint örökbefogadott leánnyal utaztam tovább. És azóta el se hagyott. Ez Rozáli.

Nekem egész napomat elfoglalják szegény nyomorékjaim. A háztartást vezeti Rozáli, a betegeket, falu szegényeit ellátja Rozáli, a ki földéríti a házat, a kire mindenki mosolyog, a ki senkire se haragszik, mindig szíves, mindig nyílt, gyermekies és igaz. Ez Rozáli. Hol találok hozzá hasonlót?

Én azt feleltem neki, hogy van nekem egy kis hugom, elhozom őt Rozáli helyett.

Letörlöd már könyeidet, mosolyogsz már hugom? Sejted-e már szándékomat?

Elviszlek anyánkhoz, hugom, még mielőtt beköszönt a tél. Itt úgy sem maradhatunk tovább. Nem lehetnénk itt már boldogok, a multa emlékezve s a jövőre gondolva. Eljössz-e, hugom?

— Elmegyek — felelte Edit és szívébe valami olyan nyugalom érzete szállt, a minék az alapja nem a boldogság, hanem a kötelesség érzete. Bátyja megcsókolta a fejét és kiment.

A hajnal sápadt világossága tekint be ablakomon. Reggel van. Álomtalan álmok, ködös képzetek, rettentő rémek éjszakája elmúlt. Itt ülök kis szobámban kis asztalom mellett. Leírom e pár sort, ébren voltam egész éjszaka. Nem mertem elaludni, féltem az álmoktól. Becsukom kedves könyvemet és pillantásom megakad azon a pár soron, mit bátyácskám írt naplóm elejére:

«Álmodj, ébredj is fel,
Csalódj is, hisz csalódnod kell . . .»

Hogy haragudtam pedig akkor, mikor ezt írta nekem valami kedves bohóság helyett. Pedig ez igaz. Fölébredtem hát. A boldogság hajnalfelhői szétfoslottak, az élet szava hí. Van már életemnek komoly, nemes célja.

Isten hozzátok, ti bűvös-bájos *tavaszi álmok!*

Szeptember 23.

Még kék az ég, a lomb közt ragyog a napsugár s a kis virágok fejére csókot hint; mi mondja meg, hogy ez nem boldogság, nem öröm, nem nyár: ez az ősz. Mi érezzük, tudjuk és fáj. A fák össze-

borzadnak, ha a szél végigfutva közöttük, mulandóságról regél. Az erdő hulló leveleire gondol és elnémul. A levegő tele van mélabúval, a természet maga is bánkódik.

A kék ég lassan elborul, komor, szürke felhők-ből halk zokogásként ered el az őszi eső s a virágok bánatosan hajtják le könnyel telesírt fejüket.

Szegény, kedves bátyám! Hogyan iparkodik kétszeres gyöngédséggel visszavarázsolni a nyárnak tán örökre elmult édes örömét. Mint iparkodik szép reményeivel fölviráztatni az én reményeim hervadt lombját.

Szeptember 29.

A kék ég lassan elborul, komor, szürke felhők-ből halk zokogásként ered el az őszi eső. A virágok bánatosan hajtják le könnyel telesírt fejecskéjüket.

Édes Pali bátyám, nem tudod te, minő fájdalmat okozol nekem, hogy szövőd bele mindenbe az ő legkedvesebb nevét; könnyeimből alkotott szivárványát jövődöm tompa, szürke, ködös egyformaságának.

Pedig én már határoztam. Anyámnál maradok, őt ápolom, szolgálom, gondozom olyan szeretettel, hogy elfelejtsem tőle szívem fájdalmát. Mert boldoggá lenni, az ő felesége lehetni ezzel a titokkal köztünk nem lehet. Hogy pedig ő megtudja, a mit

mi tudunk, hogy egy gondolatával is elítélje *őket*, az megölne.

Október 2.

Lassanként változik minden. Az esti hűvös szél zörgeti a faleveleket. Fut az ördögszekér, mint a rossz lelkiismeret. Az ég, a föld bíborszínben ég. A nap sötét-bíbor korongja letűnik.

Letűnt, elmúlt. Mint az én tavaszi álmaimnak fényessége. Helyébe költözött a pusztulás, a hervadás. Oh, bárcsak már távol lennék innét, hol minden csak ő rá emlékeztet, kire gondolni többé nem akarok.

Anyám, anyám, megbocsáthatod-e nekem valaha, hogy szívemnek jobbik részét neki adtam? És hogy nem tudom elfelejteni annak a keserűségét, hogy őt elvesztem, még olyan édességért se, hogy téged föltaláltalak?

Október 19.

A reggel mindent csüggedten talál. A gránát- és narancsszínű leveleket letépte az éjszakai szél, a kis virágokat leforrázta a hajnali dér.

A fákon kopogtat a favágó-madár, mintha a tél jelentkeznék már. Még hét hét mulva indulunk.

Napról-napra többet gondolok anyámra. Föltűnik előttem sápadt, szelíd arcza a legkedvesebb apácának, a ki gyermekségem öre volt. Milyen rajongó szeretettel vettük őt körül mi gyermekek.

A kedves, a jó, a szép Mária Magdolna testvér. És ő a mi anyánk.

Tudtam, hogy anyánkat Madelainenak hívták, de sohase jutott eszembe, hogy ez a két név azonos.

November 4.

Itt van a tél. A gyep helyét vastag fehér hóréteg borítja, mit aranyporral szór tele a megtört téli napsugár, a fák csillogó zuzmarával ékeskednek.

Oh, de ez nem a tavasz fakadó reménye, nem a nyár kifejlett boldogsága; ez a halott természet kegyetlen emlékezete.

Miért fáj úgy a szívem, ha már megfagyott? Miért nem tudok felejteni, ha emlékezni nem merek? Miért nem sietek igazabb örömmel, melegebb szeretettel, úgy mint édes bátyánk, jó anyánk elé?

November 5.

Talán, ha sírni tudnék, megkönnyebbülnék. Ha panaszkodhatnék, megenyhülnék. De hát mondjátok a fenyűfának, hajtsa üde lombját a reménynek, mikor minden része hideg, kemény tűvé dermedt. Mondjátok neki, hogy fecsegen, susogjon, mikor már a fájdalomtól megnémult.

Ha ő már mindent tudna! Ha mindent tudva a régi maradna, anyámat szeretné, apámat tisztelné — — — oh, nem is jó ilyen álmokat szöni...

November 11.

Deczember 2-ára tűztük ki az indulást. Bátyácskámnak igaza volt. Vége már a gondtalan életnek. Vége a naplementekori sétáknak, a barátságos estéli beszélgetéseinknek dúdoló kandalló lángja mellett.

Tele van mind a két kezem dologgal, varrok magamnak kék ruhát, kék köpenyt, fehérfátyolos kalapot bátyám utasításai szerint. Rakodok, rendezek, tisztogatok — örökre válok meg kedves otthonomtól.

November 15.

Ha leülök néha bátyácskám mellé, nem beszélünk virágokról, szivárványos reménységeinkről — egy gondolat foglal el folyton: hogyan viselem magamat, ha szemben leszek anyákkal?

Áldom a kedves jó Minka nénit, ki szivemben magasra nevelte a hit oltalmazó fáját. Súlyos volt a csapás, összezúzott volna, ha nem lett volna menedékem az imádság. Ez adott erőt a lemondásra, a lemondásra jövődő boldognak hitt életemről és erőt ad jövődő nemes célomra. Anyámért áldozom föl magamat, az ő nyugalmas boldogságáért, az elköltözöttnek emléke tisztaságáért.

November 17.

A nappalok észrevehetően egyre rövidülnek. Egyre korábban borul az esthomály a földre és ha

hajnalban riadtan ébredek édes álmomból, egyre tovább kell várnom a szabadító napfölkeltét.

Lassanként kibontakozik előttem gyermekségem őrangyalának fényes képe: Mária Magdolna testvér — aztán az álmok homályából elmosódva tűnik elő anyám bájos, magamalkotta ködfátyolképe... Madelaine. Oh Istenem, óvj meg, hogy eszeimet el ne veszítsem. Oh, bocsáss meg, hogy ezt a képet nem tudom egynek venni. És nem tudom felejtetni ezért a két képért azt a harmadikat, a boldogság képét.

November 21.

Még boldog lehettem volna, ha úgy történt volna minden, mint jó bátyácskám szelid lelke tervezte.

Elolvastam volna a *számomra* írt naplóját, elmondott volna egyet-mást — sírdogáltam volna egy kicsit — mint a gyermek, kinek bábuja eltört, aztán letörültem volna könnyeimet, mint a gyermek, ki eltört játékszere helyett egy még sokkal szebbet kap, míg így... De ha véletlenül mástól, idegentől, talán ellenségtől hallottam volna meg, később?

November 25.

Istenem, édes jó Istenem, bocsásd meg Istenkáromló gondolatomat, hogy bölcsebb akartam lenni, mint te. Te vagy a legbölcsebb, a legjobb, legyen a te szent akaratod.

December 1.

Holnap indulunk. Mindent becsomagoltam, rendbehoztam az útra. Bátyám oly vidám és boldog, minőnek gyermekkorom óta nem láttam. Oly boldog, hogy még eddig sikerült eltitkolnom előtte boldogtalanságomat.

Úgy vágyom el innen és oly nehezen hagyom itt gyermekálmaim kedves fészket.

Az öreg János visz bennünket kocsival a vasúthoz. Milyen víg ő is, alig találja helyét. Csak Kata, jó dajkám, sejt valamit, mert untalan körülöttem tipeg; néha rajtakapom, hogy aggódó arczczal kutat. Hányszor megfordult, ajánlva, hogy rögtön feküdjek le, reggel világért föl ne keljek, míg ő nem hoz reggelit, ezt engedjem meg neki. Hányszor végigsimította újra ágyamat, visszatért, hogy papucsomat megigazgassa az ágy mellett és jó, öreg arczán olyan világosan olvasható volt egy kérdés, a mire én nem akarok felelni.

Elővettem az ő képét, az övét, ki tizenkét évig szolgált már értem — Jákob csak hét évig szolgált Rákhelért — s a ki boldogtalanná lesz, mint én. Ez utolsó éjszakán leányálmaim tündérpalotájában elnéztem a lobogó gyertyavilágnál édes arczát, nemes homlokát, őszinte szemét; megcsókolni nem mertem, hiszen már nem az enyém, aztán — belehajítottam a lobogó lángba és ott térdeltem a tűz

előtt könnytelen, merev szemmel, gondolat, érzés, akarat nélkül, míg az ablaktáblán be nem villant a téli reggel fényes, de erőtlen napsugara.

Apám, anyám, látjátok, mennyire szeretlek!

December 2.

Eltűnt már a kedves völgy képe fehérülő házikójával, aranyos templomával együtt.

A nap elrejtőzött, a ködös, szürkés téli reggel sűrű fátyolt terített a völgyre.

Zokogó öreg dajkám betakargatott, bátyám ragyogó arczczal ugrott föl a kocsiba és elindultunk.

Elbucsúztam kedves hegyeimtől, a kis pataktól, a komor fenyőktől. Jó dajkámat megöleltem — a holnapi napfölkeltét nem látom már ablakomból a kis kápolna aranyos keresztjén csillogni.

A boldog, vidám gyermekkornak vége, itt hagyom a kedves völgyben, az édes fészekben.

Szólít a való élet, célja van, kötelessége van lételemnek. Az álomnak vége.

Isten hozzátok, még hervadáistokban is édes álmain!

December 2.

Útunk hosszú. Éjszakára megszálltunk V.-ben, bátyám féltett az éjszakai úttól, hogy nagyon kimerülök.

Szobám pompás és szép, én még sohasem láttam ilyet, de szívem fáj otthoni, egyszerű szobámért.

Mikor lefeküdtem a díszes, faragott, de hideg, barátságtalan ágyba, elvonult előttem a mult verőfényes képe, fehérfüggönyös kis ágyamra gondoltam, hol annyi álmod szőttem, elhallgatva a szél, e nagy mesemondó bűgását.

Itt a kocsirobogás, zene, járkálás elfojtották a nagy mesemondó szavát.

Vagy talán az én lelkemből halt ki a harmónia?

December 3.

Reggel jókor tovább indulunk. A hol hegyes vidékek mellett robogott el a vonat, vágyva gondoltam, hogy talán ott is van egy bájos völgy boldog és boldogtalan emberekkel. De ha bátyámra néztem és láttam őt, átszellemült arcát, megértettem, hogy a kis völgyben vidám és boldog csak magam valék — bátyácskámnak tudva mindent — lelke kétségbeesetten vergődhetett és csak végtelen jósága, szeretete tehette elviselhetővé életét abban a kis völgyi lakban, a mi neki börtön volt és csak nekem paradicsom.

Ő boldog lesz és valami különöset veszek észre arcán. Mintha valamit rejtegetne, mintha neheze esne valaminek a titkolása... oh Istenem, én már úgy félek a titkoktól.

Megérkeztünk. A vonat megállott. Sietve keresztül mentünk a pályaházon. A poros, széles kisvárosi

utca másik oldalán néhány görbe akácza alatt állott a ránk váró kocsis. A bakon szoborszerű nyugalommal ült a kocsis; bátyámat észrevéve, se szó, se beszéd, egy kártyát nyújtott át, min sajtósákos ákom-bákomok voltak. Pali zsebébe tette a kártyát, ajkán futó mosolygás látszik, a míg félszemmel rám pillantott, egy másik, hasonló jegyű kártyát adott a kocsisnak.

Beültünk. A kocsis megrántotta a gyeplőt és repültünk, mint a szél. Bátyám erősen szorította a kezemet, nekem elszorult a szívem, midőn a sötét kocsis belsejéből a sötétkék ablaküvegen át kék színben pompázó zuzmarát és havat láttam. Annyira más volt ez, mint völgyünk természetes színei, hogy félni kezdtem ez új világban, elfeledve, hogy bátyám az, kinek erős keze vezet és anyám az, kihez minden kerékfordulás közelébb visz.

A várost elhagyva, országúton haladtunk tovább. Végre a faluba érkeztünk, mely útunk célja volt. Itt mindenki kalapot emelt a kocsis előtt, de a kíváncsiság vagy érdeklődés minden jele nélkül. Igazán szinte — különösen hangzik ugyan — olyan kötelességszerű volt köszöntésük, mintha a templom előtt emelnének kalapot. És nekem olyan rosszul esett belátnom, hogy hiszen igazuk van, hiába fogadom én szívesen a köszönésüket, a színes üvegen nem látni be a kocsiba.

Megérkeztünk a kastélyhoz. Tökéletesen olyan volt, a minőnek bátyám naplójában olvastam.

A fölvonóhíd csikorogva ereszkedett le és utánunk nyomban fölhuzódott.

A kocsi nagy, négyszögletű udvaron állott meg. Jobbra-balra keskeny, fehérre festett ajtók látszóttak; az udvar tulsó végén hatalmas nagy kapu, a min át kocsink, mikor kiszálltunk, távozott.

Most halkan megnyílt a jobboldali ajtó és kilépett rajta Rozáli. Éppen olyan sötétkék ruhában volt, fehér gallérral, kézelővel, mint a milyent én is hoztam magammal. Bátyám, úgy látszik, jól megfigyelt mindent. Olyan kedvesen fogadott, olyan megnyerő és ragaszkodó, hogy rögtön testvéremnek tekintettem és bátyácskámnak odasugtam: igazad volt.

— Majd elvezetlek a szobádba — mondá Rozáli, fölnyitva az ajtót, a min át egy klastromfolyosóra emlékeztető oszlopos csarnokba értünk. Kinyitott egy ajtót és bátyámnak kedves pajkossággal kezét nyújtá: «Pali már úgy is tudja, merre a szobája».

Szobánk a kertre nyílt. Falai fehérek voltak, de kedves virágfestmények függtek rajta, fehér volt minden fabútor, keskeny kék szegélylyel és cserepekben, tartókban mindenütt virág. Meghatottan, csodálkozva néztem körül.

— Úgy-e, szép — mondá Rozáli — lásd, néha

azt hiszem, nagyon is szép nekem. Hiszen én olyan egyszerű, kis teremtés vagyok. De te úgy beleillesz, te egészen más vagy.

Megöleltem a bohó gyermeket, ki nevetve bontakozott ki és azt mondta, itt vannak a szekrények; rendezkedjek be, engem magamra kell hagynia, aszszonya várja.

Elkészültem és még sok volt hátra a kitűzött időből, hát elővettem kedves kapcsos könyvem és leírtam a mai nap történetét.

Tél van még mindig, odakünn is, szivemben is, de ime, a télnek virágai vannak itt a szobámban. Nem annyi és nem olyan remek, mint a való természetben, de gonddal, szeretettel ápolt és fakasztott virágok. Ilyenek teremhetnek még az én életem nap-sugártól megfosztott haván is . . . az édes anyám mellett.

Ugyanez nap este.

Rozáli pontosan, a mondott időre jött vissza. Jókedve volt, nyakamba ugrott és fülembe sugta, hogy ma itt fogunk ebédelni hárman és a szeme ragyogott és tudom, hogy bár rám nézett, nem engem látott, hanem Palit. Kíváncsi voltam a siket-néma cselédekre és biztosra vettem, hogy ebédnél bizonyosan meglátom őket. De csalódtam. Ebben a bűvös várban semmi sem történik a rendes szokás szerint.

Mikor a fali óra tizenkettőt ütött, Rozáli megnyomott egy gombot a falon. Erre félretolódott a szobának egy nagy koczkája és a hézagon át terített asztalt tolt föl valami mesterséges emelőgép. Az ételek is így érkeztek és végre visszahelyezve az asztalt, ugyanígy süllyedt vissza.

— No, még mindig meg vannak elégedve a fiatal doktorral? — kérdezte egyszerre bátyám Rozálit.

— Oh nagyon, öreg doktorunkra rá se lehet ismerni, olyan vidám, elégedett. De igazán ügyes ember és nagyon jó szive van, betegei rajonganak érte. Csak az a kár, hogy semmi szín alatt sem akar tavasznál tovább itt maradni.

— Pedig az a gyilkos öreg doktor már a módját is kieszelte, hogyan lehetne itt tartani végkép. — Rozáli elpirult. — Oh az az öreg doktor rettenetes nagy ellenségem nekem.

Mert tudnod kell, hugocskám, hogy itt asszonyunk után a legfontosabb egyéniség a doktor, ki a szegény nyomorékokat folyton gondozza és ápolja. De öregszik, gyengül és hónapokig töprenkedett már azon, mi lesz, ha ő behúnyja a szemét. Most végre találtak egy fiatal orvost, a ki eszes, ügyes, türelmes, egyszóval minden kívánságnak megfelelő. A mi doktor bácsink örömeiben megfiatalodott, a mióta itt van és ime, most a doktorka fejébe vette,

hogy néhány hónap mulva elmegy innen, hol tejbe-vajba fürösztötték.

A mi öreg doktorunknak ármányos gondolata támadt. Ő neki egyetlen öröme szépen virágzó intézete. Van itt egy fiatal doktor, a ki el akar menni; van itt egy fiatal leány, a ki szintén ki van téve annak a veszedelemnek, hogy férjhez viszik és elmegy innen. Pedig nélkülök tönkre megy a menedékház. Ő tehát elhatározta, hogy a fiatalokat összehasonlítja. El is követett mindent, hogy létrehozza kedves tervét. Rozálinak pontosan elbeszélte, micsoda borzasztó operálásokat követett el és milyen hidegvérrel az ő bámulatos asszisztense, hogy szegény Rozálit majd kirázta a hideg. Persze, a szerelem hideg. Hogy a doktornak milyen festésekkel kedveskedett Rozáliról, nem tudom, de a szegény öreg erősen bízott:

És akkor egyszerre csak előáll egy ilyen magam-fajta szegény vándorlólegény és a szép plánum füstbe megy. Hogy ne gyűlölne hát engemet?

— Hanem — mondá Rozáli mosolyogva — én már elveszett bárány vagyok; vigyázzatok, mert most majd hugodra veti ki hálóját. Különben nem szabad ezzel tréfálni. A doktor derék ember, csinos is, nem olyan lehetetlen, hogy...

— Minden asszony született házasságszerző — mondá bátyám, elkapva és megcsókolva kezét.

Aztán pajkosan rámpillantva szólt — és igaza lehet, nem lehetetlen, hogy...

Édes bátyám, édes Rozálím, nem is sejtitek ti szívetek csapongó örömében, milyen kint okoztok nekem.

Este van, nyugodni térek. Mikor széthúztam a szoba hátsó részét elválasztó fehér csipkefüggönyt, káprázva állottam meg. Az én kedves kis fehér-csipkés ágyam rózsaszín paplanával, mi gyermekkorom vágyát képezte, míg egyszer a jó Minka néni kitalálva vagy megtudva, egyik karácsonyeste meglepett vele.

És az ágy fölött az a Mária-kép, mit mióta magamra emlékszek, mindig fejem fölött tudtam.

Könnyek borították el szememet, jóleső, édes könnyek, a jégpánczél megrepedt és én sírtam egész lelkemből Rozáli karjai közt.

Ő is könnyezett és boldog büszkeséggel sutogá:

— Úgy-e, látod, a bátyád, a te bátyácskád, ő rendezte ezt a meglepetést.

December 4.

Reggel megnéztem az intézet berendezését. — Ő, anyám, azt kívánta, hogy mielőtt vele találkozok, előbb ismerkedjem meg környezetemmel. Azt hiszem, ösztönszerű idegenkedéssel halasztotta a

velem való találkozást, hiszen nem Rozáli elvesztését jelentette-e számára ottlétem?

Elindultam hát Rozáli vezetésével a pompás konyhába, megnéztem a mosó-, vasaló- és mán-gorlőhelyiségeket és tapasztalatlan szemem elkáprázott a mi egyszerű téglatűzhelyünk, üstházás benyilónk után ezeket a remek helyiségeket látva, hol porcellánfalak, mozaikpadlózat, mosógépek, szárítókamrák, mesés emelőgépek voltak. A szellős, barátságos cselédlakások, világos ablakukban a hideg télben is virágos cserepek. És mindenütt nesztelen, automataszerű alakok rohannak ide-oda, sűrögve-forogva, vidám, elégedett arczczal integtve nekünk és egymásnak. Bátyám engemet is megtanított arra a kézen való beszélésre, a hogyan ezekkel a szegény siketnémákkal megértetik magukat. Most meg akartam próbálni tudományomat és kigyúlt arczczal, félénken valami egyszerű kérdést írtam egyik cseléd kezére, a magamét meg oda tartottam feleletnek.

Könnybe borult a szeme a szegény cselédnek, elkapta hirtelen a kezemet és megcsókolta.

Oh, milyen boldog lehet az, ki ennyi elveszett lelket meg tudott találni és milyen áldott, a kiért e megmentett lelkek imádkoznak.

Mint a reggeli köd a kelő nap fényétől, foszladozik a lelkemet takaró búskomorság a mindent

átható örök szeretet tüzétől. Mint vágyok már anyám keblére borulni, látni, hangját hallani, megmondani neki, hogy szeretem, jobban szeretem, mint magamat, jobban... nem, ezt nem merem leírni. Édes anyám, megbocsátasz-e, hogy szívem egyik felét nem hozza lányod magával? Nem oszthatom meg szívemet köztetek, pedig akkor mindegyitek egész szívet kapna. Így tehát csak fél szív az, fele elhamvadt a kandallóban áldozatom oltárán.

Deczember 5.

Kezemben reszket a toll... oh Istenem, lehetséges-e ez? Alig tudom gondolataimat összeszedni.

Tehát ma reggel — milyen nagyon, nagyon régen is volt reggel — felöltöttem most először én is kék ruhámat, fejemre tettem az apáczaszerű fehér főkötőt, meg akartam lépni Rozálit. De mivel még egyre késett, letérdeltem ágyam elé erőt kérni a jó Istentől a mai napra. Ma talán meglátom anyámat.

Rozáli sietve belépett, aztán ijedt bocsánatkérés-sel kifutott a szobából. Imádságomat befejezve, utána mentem.

— Miért szaladtál úgy el az imént? — kérdém.

— Magad voltál benn, Mária? — kérdezte ő, sajátságos pillantást vetve rám. Máriának hívnak addig, míg anyám lánya nem lehetek.

— Magam. Imádkoztam. Miért?

— Mert... de inkább meg se mondom, képze-
lődtem csak. Gyerünk inkább Magdolna nénihez.

Magdolna nénihez? Ime a kérdés megoldása.
Gyermekálmaim ködalakja és az angyalarcú, hal-
vány apácsa emléke milyen édesen olvad össze
ebben a névben: Magdolna néni.

Ezen úgy elgondolkoztam, hogy el is felejtettem
Rozáli különös ijedségét, rám vetett sajtóságos
pillantásait, sőt később, mikor a jóságos öreg dok-
torral találkoztunk, az ő kísértetet látó döbrent
pillantását. Elfogódottá tett a körülmény, hogy
anyámhoz megyünk. Hátha még sejtettem volna
az okát! A mire egyikünk sem gondolt, nem gon-
dolhatott, hogy sötét ruhámban, hajamat csak-
nem eltakaró főköttöcskémben tökéletes képemása
vagyok *anyánknak*. Pali se számíthatott erre, hiszen
ő sohase látta anyánk arcját a takaró fátyol nélkül.

Lassan, nyomott kedvvel, és izgatottságtól re-
megve mentünk a menedékház felé a fehér, tün-
dérpompába öltözött kerten át; magas kupolája
csillogott a téli napsugárban. Mindent elmagyaráz-
tak, megmutogattak, a hálósobákat, fürdő-, gyó-
gyító-, kezelő-, tanulótermeket; a doktor bácsi el-
fogultsága fokónként eltűnt, belemelegedett a be-
szédbe, egyre lelkesültebb lett.

De én nem a nagyszerű berendezést láttam, nem

a kitünő ápolást csodáltam, én mindezekben anyám nemes szívét láttam, az ő magasztos lelkét, ki nem elégedve meg a rá rótt súlyos földadattal, hogy örökbe fogadott kis öccsét igazi anyai gondossággal ápolja és tanítja, kívülre még számtalan nyomorékot és emberektől elhagyatottat gondoz.

Bepillantottunk szobájába. Ez is ott van s egyszerűbb, mint a mienk, festett, kék fabutoraival. Egyetlen ékessége az üveges veranda, az tömve volt a legpompásabb virágokkal. Rozáli megsugta, hogy a nyomorékok diszítik föl saját kezükápolta virágokkal az ő Magdolna néniük szobáját.

— Látja kedves Mária — mondá a jó öreg doktor bácsi, kezemet barátságosan megfogva — itt aztán érdemes élni, itt aztán méltó tere van az olyan földön járó angyalkáknak, mint maguk, hogy a mennyországot necsak kiérdemeljék, de még itt a földön élvezzék is. Mert azok az örömek, a miket akkor érezünk, mikor a nyomorék, szürke, beteg testhez kötött fényes lélek kibontja pillangó szárnyalt és az éptestű, ezer apró hívsággal elfoglalt embertől nem is sejtett nemességben, magasztosságban nyilvánul — a mi nélkülünk talán a világ nyüge, szenvedéstől lesújtva saját börtönében vergődve pusztult volna el — az nem e világról való gyönyörűség, az az angyalok részére föntartott öröm.

Aztán Rozálira szemrehányó, rám pedig biztató pillantást vetve, lassúbb hangon tette utána:

— Hanem ebben nekem már kevés az érdemem. Öreg, gyöngé, zsörtölődő és beteg vagyok, kezem reszket, szemem homályos a műtétekhez. Most már a gyógyításban oroszlánrész jut az én kedves asszisztensemnek. Úgy-e nem is hallott még róla, pedig az kitűnő egy fiatal ember és milyen ügyes, milyen — no, de hiszen lesz még alkalma látni és meggyőződni.

Rozáli csendesen megszorította karomat, én meg könnyeimen keresztül is elmosolyodtam kissé. Ezt a jó doktor bácsi biztató jelnek véve, melegen megszorította a kezemet inégegyszer és elment — talán, hogy kedves asszisztensét hasonlóképpen előkészítse?

Mi pedig beléptünk egy oszlopos folyosóba, hol egy ajtót megnyitva, szemem elkáprázott.

Pompás, kupolás terem volt előttünk, egy téli kert, üvegtetejét feszegették a magasra nyúlt pálmák.

Köröskörül mór izlézű oszlopcsarnok fogta körül. A hátsó falon óriási ablakon át a kert látszott be, zuzmarás, havas tájkép, a téli kert üde, tropikus növényei keretébe foglalva.

Édes, illatos, enyhe és tiszta volt a levegő, a közepén szökőkút halk csobogása hallatszott, a mint szivárványszinben pompázó vízsugara, tarka üveggyöngyökkel teleszórt medrébe hullott.

Körülötte káprázatos mesevilág elevenedett meg. Korallágakból összerakott barlangban rózsaszín és gyöngyházfényű kagylók kínálkoztak ülőhelyül. Itt egy nagy vörös gomba körül apró pettyezetett gombák sorakoztak, mint asztal és székek. Roppant mesterséges liliomok, sokszirmú selymes mákvirágok, mindmegannyi búvóhelyei annak a dús fantáziájú szegény nábobnak, kinek szeszélye mindezt bálványozásig szerető apjától nyerte.

És hogy a kép teljesebb legyen, a pálmafák közt egyszerre csak megjelenik egy sereg tarka, fényes ruhába bujtatott sánta, biczegő, púpos, félkezes kis gnóm, ellepik a virágokat, letelepednek a gombákra, kaczagva, sikoltozva, ugrándozva.

És hogy a kép még teljesebb legyen, megjelenik egy halvány, szenvedés glóriájával ragyogó arcú nő, sötétkék ruhában, fején haját félig eltakaró fátyolos főköttőben és kézen fogva vezeti a nyomorékok fejedelmét, a gazdag atya egyetlen gyermekét, ki valamennyi közt a legnyomorultabb.

— Magdolna néni, Magdolna néni — kiáltoznak, sikonganak a törpék és öreges arcuk eltorzul a megelégedés és szeretet verőfényes mosolygásától. Csókolják kezét, ruháját, kérik, czírógatják.

Ő pedig leül közéjük és ölébe véve a legkisebbet, kezét összefogva imádkoztatja. Áhitat ül a kis gnómnak arczán, testi ferdeségét levetve lelke fé-

nyes szárnyakon repül alkotó Istenéhez, az útát mutatja neki ez angyalarcú asszony, az én anyám.

— Lássá — susogott mögöttem egyszerre csak az öreg doktor bácsi — annak a gyermeknek a lábán végzett ám nagyszerű operálást az én asszisztensem, magam se bíztam pedig a sikerben. Micsoda kitűnő egy fiatal ember az!

Halkan fölnyílt az ajtó, bátyám lépett hozzánk. Én arczomat elfödve sírtam.

Egyszerre kéz érintése térített magamhoz. Egyik kis törpe észrevett az oszlop mögött és most parancsoló makacskodással elvonta kezem arczomról. Mid fáj néni? Gyere Magdolna nénihez, ő megcsókolja és majd meggyógyul.

Vonszolt be a kertbe. S a többi kis gnóm rám pillantva, vele egyszerre elkezdett ugrándozni, ujjongani.

— Magdolna néni, másik Magdolna néni, még egy Magdolna nénit kaptunk, milyen jó lesz! — És csókolták kezemet és ruhámat.

Mindez ideig háttal fordulva állottam anyámhoz, kinek halk lépéseit hallottam felém közeledni, de az apró emberkék belém kapaszkodva hirtelen visszafordítottak és szemben álltam — anyámmal.

Mintegy megkövülve nézett egy pillanatig rám, mialatt a kis gnómok lánczot formálva körülöttek,

ugrándoztak és dalolták: «Másik Magdolna néni, kettő Magdolna néni...»

Aztán sikoltva vetette magát karomba:

— Lányom.

December 6.

Nem így akartuk mi ezt, mennyit tanultuk szerepünket, milyen szépen elrendeztünk mindent. És ime, nem sikerült.

De hála a jó Istennek, nem következett be, a mitől féltünk. Anyánk nem ájult el, görcsösen szorítva magához fölegyenesedett. Szeme félve, aggódva, kérdeve keresni látszott valamit. Intettem fejemmel és anyánk az ajtó felé rohant. Követtem. Pali állott ott a holt-halványra vált, reszkető Rozálival, ki menekülni akart, de bátyám nem engedte.

— Anyánk — szól Pali édes, szelid hangján — áldja meg mindhárom gyermekét! — És Rozálit anyánk karjába fektette. Rozáli zokogott és vonakodott: «Oh, asszonyom, nem vagyok én méltó, engedjen távoznom».

— Gyermek — mondá anyánk — hát nem szeretted a fiamat? És nem szeretsz engem? Annyira hideg voltam-e hozzád, hogy ne tudnád nekem azt mondani: anyám?

— Édes anyánk — szólt most hirtelen Pali — mink olyan véghetetlen boldogok vagyunk mind, csak egy szomorú arcot látunk köztünk, a mi kedves,

jó doktorunkét. Ne tennénk őt is boldoggá? Rozáli helyett, ki az enyém lesz, ne adnánk oda az ő kedves asszisztensának húgomat, hogy köztünk tartsa őt?

Milyen vidáman, élénken és készségesen ugrott föl az öreg doktor, hogy sietett, szaladt védettjéért, mi pedig különböző érzésekkel szívünkben szemrehányóan néztünk Palira.

— Te tréfálhatsz így? — mondtam elfordulva. — Odaadjam-e alig megtalált lányomat valakinek, kit még sohase látott? — szólt anyánk.

— Te is a doktor pártjára szegődtél? — duzzogott Rozáli.

Én pedig leültem anyám előbbeni helyére és ölembé véve a kis nyomorékot, annak hajába rejtettem könnyes szememet. A kis apróságok pedig szomorúság és öröm közt habozva találgatták: «A másik Magdolna néni sír. Nem a, nevet, szereti ő is Lulut. Most már kettő Magdolnánk lesz».

És hallottam sietve közeledő lépteket és az öreg doktor örömtől elfulladt hangját: «Ime, Magdolna néni, itt hozom az én kedves asszisztensomat. Ez olyan kitűnő egy fiatal ember.»

És hallottam csodás, ismerős férfihangot, ki nyugodtan így szólt: «Sajnálom, hogy rontanom kell kedves mesterem örömét és bocsánatot kérek, hogy megtisztelő kegyüket nem fogadhatom el. De én se mást nőül nem vehetek, se tovább, bár egy nap-

pal se maradhatok, mint a mit kitűztem. Megigérttem egy leánynak, a kit szeretek, hogy azon a napon visszatérek hozzá».

Ámultan pillantottam föl, előttem állott ő. Hát itt volt két év óta!

Pali mosolygó tréfával lépett elő és *hozzá* fordult:

— De legalább nézd meg a neked szánt menyasszonyt, mielőtt határoznál, az én hugomat.

És levonva kezemet arcomról, egyik kezével engemet, másikkal Zoltánt, kinek férfias arcán az öröm lángja égett, anyánkhoz vezetett.

— Édes anyánk, adja rájuk áldását, mert Zoltán nélkül nem volna leánya, ő szabadította föl az elbűvölés alól Tündér Ilonáját és már tizennégy éve szolgál érte. Jákob csak hét évig szolgált Rákhelért.

Az öreg doktor bácsi, ki eddig bizalmatlanul, értetlen arcczal nézett hol egyikre, hol másokra, most hirtelen föl villanó örömmel szólt:

— Hiszen akkor itt marad a doktor. Akkor nem bánom, ha szeretik is egymást.

Május 12.

Tavas van. Mámorító dallal, illattal teljes tavasz. A levegő üde és enyhe. A mélyen kék égen szakadozott habfelkők uszkálnak. A sötét lombok között fülemüle dalol, a természet néma illetődéssel hallgatja. Megállt a szellő is és a lombok között lágy

zsongásként szunnyadt el. Megállottak a felhők, csoportba gyülekezve az égen. És a hajnali nap bíborfényét leküldötte az erdő titokzatos mélyébe és sugarai megcsókolták az erdő dalosát.

Ott állok a kis völgyi lak verandáján, a fölvirágozott templom aranykeresztjére tekintek; kis hangjának ezüst szava reszket a levegőben.

Rozáli áll mellettem; már nem «kékruhásasszony», menyasszonyi ragyogó fehérségbe van burkolva, édes szemében fénylő könnyű.

Kata néne, a jó öreg Kata néne tipeg-tapog körülöttem, igazgat egyet, igazgat mást, ránczos arcza csakúgy ragyog a boldogságtól.

Jön édes anyánk, boldog arczán húszéves mosolygással. Jön az öreg doktor is, megfiatalodott arczán ott a nyugodt biztatás: most már nem bánom, ha szeretitek is egymást. De szája szeglete remeg, ha visszaemlékezik arra a súlyos operációra, mivel ő egykor messze országban egy nagyon beteg embernek néhány heti életét biztosította.

Jön ő is, jön Pali is. Pali kézenfogja jegyesemet, odavezeti hozzám és szól: «Lásd, ő boldogtalan volt nagyon, le akart mondani rólad, nem akart soha még csak látni se, mert nem akarta kezét, szívében titokkal nyujtani neked és nem akarta, hogy te valaha anyánkat ne szeresd, atyánkat ne tiszteld. Pedig te akkor már régen tudtál mindent és ítéltél is.»

Most visszaköltözünk megint a bűvös várba, mind, hol angyaloknak való örömek várnak ránk. Ott fogjuk hihetőleg szemünket is örök álomra lehűyni, félelem és kétség nélkül, hiszen nem vá-lunk hosszú időre el, odafönn pedig, a ragyogó csarnokban, a szeretet lángjában megtisztult fényes lélek vár reánk, a mi édes, drága jó atyánk.

Mielőtt eltávoznánk e kedves völgyből, mégegyszer fölkeresem a komor, sötét, jéglevelű és jég-szívű fenyőket :

— Nincs igazatok, nincs igazatok, ti szegény, megátkozott, meghalt szívű fenyők. Lássátok, meg-jött a tavasz, a virágfakadás, fölébresztette a tavasz örömeinek ezernyi bimbaját és a szeretet reményei-nek fakadó lombját, elolvasztotta a tél jégpánczél-ját, el az én szívemet dermedtő kétségbeesést.

Boldog vagyok, boldog vagyok, én édes jó Is-tenem, boldog vagyok és nagyon, nagyon jó akar-nék lenni, hogy megérdemeljem ezt a nagy, nagy boldogságot, a minek a neve : Szeretet.

Psyche lámpája

Elbeszélés

Írta

LEON DE TINSEAU

Fordította

A. V.

Budapest

a Szent-István-Társulat kiadása

VIII., Szentkirályi-utca 28.

I.

«Ha a szerencsétlenség betér hozzád, adj neki helyet tűzhelyednél», mondja egy német közmondás.

A kisérfeties vendég bizonyára nagyon kényelmesen elhelyezkedett a szegény Falconneau tűzhelyénél, mert miután politikai kegyvesztettség formájában betolakodott hozzá, úgyszólván csak akkor hagyta el, mikor már kimerült, annyira meg sokszorosította a csapásokat.

A politikai érzelmei miatt büntetett államügyész annyiban szerencsésebb volt másoknál, hogy maradt egy kis vagyona. Volt a tengerparton egy kis háza, és egy kis majorja, Girondes és Landes határán, és így, mikor pályáját megszakítva látta, nem kellett azzal törődnie, hol keressen menedéket ősz fejének. Mindamellet, foglalkozáshoz szokott szelleme nem tudott belenyugodni a ráerőszakolt pihenés e megpróbáltatásába. Mikor feleségével és egyetlen, tizenöt éves leányával la Peyradeban letelepedett, egy régibb ábrándja, mely okiratai közepette annyi-

szor kísértette volt, most újabb erővel támadta meg: az ismeretlen és nagyon szegény vidéket, amelyen hátralevő életét tölteni akarta, Arcachon versenytársává akarta tenni:

— Mert hiszen — mondá — mi látjuk a tengert, a mely gyönyörben arcachoni szomszédaink nem részesülhetnek.

Azt is hozzátehetné volna, hogy viharos napokon a tenger még la Peyrade utczáiba is eltévelygett. A mi pedig még kellemetlenebb volt, hogy húsz kilométert kellett kocsizni, míg az ember a legközelebbi állomásról megérkezett. De egy szárnyvonal már körvonaloződött a jó ember álmaiban, mely könnyen elszállíthatta a fürdővendégeket a «Grand Hotel de l'Océan»-ba.

Ez a szálloda rövid idő alatt elkészült. Fából volt építve, mert a kő mentül ritkább volt a vidéken, és hihetetlen, de már az első évben meglehetősen nagy számmal érkeztek a vendégek. A mi az árakat illeti, azok nem is voltak elijesztők, még a legszegényebb marensini vagy chalossei birtokos tárczája is megbírhatta.

De a sors megszámlálta a szegény szálloda napjait, mely a következő télen olyan hirtelen leégett, mintha egy szál gyufa lett volna. Miután üres volt, a tűz csupán anyagi kárt okozott, de remélték, hogy az is meg fog térülni, mivel az épület biztosítva volt.

Szerencsétlenségre azonban valami formahiba miatt megtagadták a biztosítás kifizetését, és így két évi hosszú pör keletkezett, mely azzal végződött, hogy a fürdő-részvénytársaságot a legfelső fórumnál is elutasították keresetével.

Falconneau illúziói tehát rövid ideig tartottak; és mégis életének ezen korszaka bizonyára a legkellemesebb volt. Miután alapjában szerény természetű volt, boldognak érezte magát neje és leánya társaságában az egyszerű hajlékban. Sőt mi több, a halászok és terpentín-készítők e kis tömegében két jó barátta tett szert, vagyis háromra, ha a korkülönbséget nem vesszük figyelembe. Ezek voltak: a doktor, a plébános és ennek öccse, egy szegény félénk fiatal ember, kit nagybátyja kissé önző gyöngédségből magánál tartott, és kinek lelke magasabban szárnyalt, mint hivatása.

Bidarray Czelesztin gyógyszerész volt, és valószínűleg a legfiatalabb gyógyszerész egész Franciaországban. Azt nagyon kétségbe lehetett vonni, vajjon la Peyrade kielégítette-e ambícióját; de annyi bizonyos, hogy jókedvéből semmitsem vesztett a nem irigylendő állásban. Nevetve szokta mondani:

— Hát hogyan gazdagodnám meg? Legközelebbi versenytársam kelet felé öt mértföldnyire van. Nyugat felé meg egész New-Yorkig kellene

haladni, hogy más orvosságos üveget lásson az ember, mint az enyémekeket.

— Barátom — felelt neki Falconneau (a tűzvész előtt) — majd lesz elég versenytársa, ha la Peyrade-ból egy második Biarritz válik. De önnek ígérem a társaság kizárólagos engedélyét, azon föltétellel, hogy kiteszi hirdetményeire és czéduláira.

Ugyanezen kegyben részesült az öreg Lespéron doktor is. A mi az öreg Bidarray tisztelendő urat illeti, ő megelégedett egy vagy két káplánnal is, már a milyen mértékben majd a plébánia fejlődik.

E három aggastyán és a fiatal ember alkották az úri társaságot, és rajtuk kívül nem is létezett senki, a kit a társaságba sorozni lehetett volna ebben a homokfúvások között elveszett kis faluban. Hozzá kell tenni, hogy soha sem létezett jobban összetartó társaság, mely előnyt a rosszlelkűek úgy magyarázhatnak, hogy a társaságban csak egy nő volt, és az erős nem négy példánya közül, a férjén kívül, a többi nem számított, vagy *már* nem számított.

Minden este, akármilyen idő volt is, whistet játszottak Falconneauéknál. — Ezalatt a volt államügyész felesége a szalon másik végében fölolvastatott leányával, itt-ott figyelmeztetve őt, hogy halkítsa hangját. A doktort gyakran elhívták valamelyik betegéhez. Más alkalommal meg a plébánosnak kellett letennie kártyáit, hogy valamelyik

haldoklónak messze kint, három kilométernyire a homokfúvások mögött feladja az utolsó kenetet. Másodrangú baleseteknél, ha valaki becsípte ujját az emelőcsigába, vagy megsértette a bordáját a hajó kikötésénél, vagy valamely meztelen lábba mélyen behatolt a tövis, akkor Czelesztinnek kellett útrakelnie kenőcsével, az arnikával és a fogóval. Ilyenkor Falconneauné foglalta el a távozó helyét, a játék szép csendesen tovább folyt, hacsak a ház úrnője, ki nagyon nélkülözte látogatott szalonját, és ki nem állhatta a kártyát, nem álmodozott néha, és olyan hibákat követett el, melyet partnere szigorúan gáncsolt, kivéve ha ez a partner Czelesztin volt. Ő sohasem tévesztette szem elől azt a távolságot, mely egy gyógyszerészt, bármilyen elsőrangú legyen is, egy volt államügyész feleségétől elválaszt.

E kis világ lakói közül a legboldogabb «Klotild kisasszony» volt, ki a tökéletes magányban, melyben egyedüli barátja és társa a tenger volt, azon gyöngéd kort érte át, mely a gyermekséget az ifjúságtól elválasztja. Valószínűleg ez ünnepélyes és tekintélyes barátjának köszönhetette a mozdulatlanságot, a hosszú hallgatásokat, melyek alatt rendkívüli képzelőtehetsége nyilatkozott meg, azon végtelen vágyat, szeretni és szerettetni, és azon nagy érzékenységet a benyomások iránt, mely időnek előtte nővé tette. Bár alapjában jó volt, mégis a

hidegség bizonyos árnyalatával fogadta Czelesztin előzékenységeit, ki a rabszolga vak alárendeltségét tanúsította a gyermek iránt. Ő szintén tisztelettel, bizalommal és bizonyos ragaszkodással viseltetett a fiatal ember iránt, de mióta egy alkalommal meglepte a laboratóriumban, a mint kék kötényt kötve maga elé, a márványasztalon a pirulákat gyúrta, nem tehetett róla, de érezte vele kicsinylését, bár annyira finoman, hogy maga az érdekelt nem vette észre.

Miután a biztosítási pör véglegesen elveszett, nem maradt egyéb hátra, mint kielégíteni és felosztatni a társaságot, azaz kielégíteni Falconneaut, kinek kezében majdnem az összes részvények összpontosultak. A leszámolás egy hosszú évig tartott; aztán a szegény ember elhagyta la Peyradeot, nem lévén semmije e földön azon a két négyszög-méternyi területen kívül, hova feleségét temette, kit a sok bánat és aggodalom vitt sirba.

Most már csak egy megélhetési módja maradt, melyhez bátran, késedelem nélkül hozzá is fogott: Bordeauxba menni és ott ügyvédi irodát nyitni. Leánya, ki szép, tizenhatéves, magas, nagyon vékony fiatal leánynya fejlődött, vezette a háztartást, és nagy vigasztalására szolgált atyjának, ki annyira szerette, hogy még a gyors léptekkel közelgő megpróbáltatásokról is megfeledkezett, ha őt látta.

Egészen el voltak rejtve a nagy városban, s azonkívül előbb a gyász, később a szegénység megátolták Falconneau kisasszonyt abban, hogy ismeretségeket kössön. Egészen magára hagyatva, mialatt atyja az aktákat tanulmányozta vagy a feleinek érdekében járt-kelt, Klotildnak nem volt más társasága, mint egy vele egykorú cselédleány, kit főzni tanított, pedig ő maga sem igen tudott. De a felek nem igen nagy számmal jöttek Falconneau irodájába. A mult és Falconneau politikai nézetei gondolkozóba ejtették a perlekedőket. A sors azonban úgy akarta, hogy egy fiatal élvhajhász katona, ki a családjával perben állott, Falconneau mester tanácsát kérte ki ügyében. Észrevette Klotildot atyjánál, és azon szomorú kitüntetésben részesítette, hogy beleszeretett és e szeszélyét a tiszta szerelem álarcza alá rejtette. A viszontszerelmet könnyű volt megnyernie ilyen fiatal leánynál, kinek tapasztalatlansága egyenlő volt tisztaságával, tisztasága pedig egy angyal tisztasága volt. Szegényke pedig oda adta egész szívét; és csak több hónapi émelygős komédia után jött rá udvarlójának valódi szándékaira és szerelmének értékére.

Éppen szünidő volt. Bordeaux valóságos gőzfürdővé változott. A szegény leány, kinek szive atyja szemeláttára tört meg, a nélkül, hogy az észrevette volna, szemlátomást gyöngült és sápadt. Les-

péron doktor, ki véletlenül a székvárosba ment, megijedt, mikor meglátta, mennyire elváltozott Klotild, és megdöbbsent, mikor ugyanazon előjeleket vette észre, melyeket anyjánál annak utolsó betegségében tapasztalt. Mikor másnap visszautazott, félig erőszakkal vitte magával Falconneau urat és leányát.

Két hónapra újra kezdődött a régi la peyradei élet a száműzöttek számára, azzal a különbséggel, hogy most más vendégei voltak, és nagy kerülőt tettek, mikor a drága halott sírjához imádkozni mentek, hogy ne kelljen elhaladni a régi házuk ablakai alatt. Legalább az a kétes vigasztalásuk megvolt, hogy nem lakott benne senki; egy hitelezőjüknek fizetésképen adták volt át, és az most el akarta adni, csak vevőre várt. Egészben véve szomorú szünidő volt ez. Bidarray tisztelendő úr nagyon megöregedett, Czelesztin, ki sohasem volt víg, sem beszédes, most már alig nyitotta ki a száját. A whist szomorúan folyt, csak a Klotild sóhajtásait lehetett hallani, meg néha a köhögését, és olyankor Lespéron különös izgatott módon mozgott székén. Mikor Falconneau kisasszony a legelső alkalommal helyettesítette az egyik játszót, mint hajdanában az anyja tette, a volt államügyész sírni kezdett. A másik két férfinak is könny szökött a szemébe, különösen Czelesztinnek. Talán az utóbbi már reménytelen szerelmét siratta?

Még rosszabbra fordult a dolog a következő évben, mikor megint összegyűltek a hű barátok. A la peyradei plébánosnak most már volt káplánja; nem mintha plébániája megnövekedett volna, sajnos! de a szegény öreg pap már nem igen tudott kijárni, legföljebb néha-néha misét mondani. Falconneau egészen el volt keseredve; a perlekedők kerülni látszottak őt, és Klotild vigasztalhatatlanságában csalódása fölött, gyors léptekkel haladt a sír felé.

Egy este, mikor Klotild elment Bidarray tisztelendő urat meglátogatni, — igazán azt kérdezhetette az ember, vajjon melyik ér előbb céljához a két túlvilágra készülő utas közül? — Falconneau úr, a helyett, hogy megkezdte volna a játszmát, így szólt barátaihoz:

— Menjünk a kertbe. Szeretnék mondani önöknek valamit, a míg a leányom nem hallhatja.

Hogy mit akar mondani, azt még nem tudták; de csak rá kellett nézni, hogy lássák, miszerint közleni valója nem valami örömdetes dolog. Mikor helyet foglaltak a komlólugasban, mely a homokfúvason, huszonöt lábnyi magasan emelkedett a tenger fölött, a volt államférfiú így szólt:

— Önök egyedüli barátaim, tanácsot kell kérnem önöktől. Bordeauxi irodám úgy sikerült, mint a hogy eddig minden, a mihez hozzákezdtém. Újból

adósságaim vannak. Hanem ma reggel levelet kaptam Algirből, a melyben arról értesítenek, hogy Biskrában üresedett számomra egy hivatal. Úgy látszik, hogy abban a kisvárosban pénzre lehet szert tenni. Talán az arabok nem fognak úgy futni előlem, mintha mételyes juh volnék, mint a bordeauxi konzervatívek, kik inkább bizzák peres ügyeiket valami republikánus érzelmű vagy szabadkőműves ügyvédre, mint rám. Már jövő héten elutaznám, ha egyedül volnék; de itt van a leányom...

— Igaz, — felelt Lespéron doktor hosszú kísérteties szünet után, — de vegye figyelembe, hogy a bordeauxi levegő nem neki való.

A szegény apa összeszedte minden bátorságát; aztán szemeit a beszélőre függesztve, kérdé:

— Ismer olyan helyet Francziaországban, vagy a külföldön, a melynek égája megmenthetné Klotildot?

— Nagyon meg van támadva a szervezete — felelt az orvos, mert nem akart hazudni — de láttunk akárhány esetet... mikor éppen ilyen fenyegető volt a baj, és mégis hosszan elhúzódott valami tiszta levegőjű vidéken, mint a milyen például az oázisoké. A tüdők pusztulása megszűnik, mihelyt hiányzanak azok az elemek, melyek annak föloszlását elősegítik. Nézze az egiptomi múmiákat, melyek hatezer

év óta megmaradtak az olyanféle levegőben. Meg lehetne próbálni, a kicsike bizonyára nem vesztené semmit.

— Mondja meg a véleményét férfiasan — mondá a szerencsétlen atya — Franciaországban... mennyi ideig viheti?

— Istenem... a természet gyakran művelt csodákat. De az efféle betegekre márczius, április veszedelmes időszakok.

— Értem — sóhajtott Falconneau — s ha Algirba megyünk...

— Akkor nem lehet tudni. Nem lepne meg, ha a baj szünetelni kezdene. Akkor talán három, sőt négy év is van előttük.

Czelesztin nem bírta tovább hallgatni ezt a társalgást, mely egészen megtörte szívét és kiment a lugasból. Csakhamar azután tompa fölkiáltását lehetett hallani a sötétben. De Falconneau és Lespéron barátja egészen elmerültek beszélgetésükbe és nem figyeltek rá. Az orvos folytatta:

— Ez az én őszinte véleményem. Röviden és különösen abból a szempontból tekintve a dolgot, mely önt legjobban érdekli, a Biskrába való utazást jónak találom, természetesen az ön leánya egészségére nézve.

— Ez megerősíti elhatározásomat — fejezte be Falconneau. — Ha a kicsike ott marad, én is ott feje-

zem be napjaimat. Mindegy, Algirben nyugszom-e vagy másutt! Ah! rettenetesen fáradt vagyok, szegény Lespéronom!

— Látom, de azért erősnek kell lennie. A szerepek megváltoztak. Önnek nem szabad leánya előtt meghalnia! És különösen ne mutassa kétségbeesését előtte. Bátorság! Szórakozzunk. Úgy találjon bennünket, mint rendesen, a szokott játszmánknál. Czelesztin már vár ránk, azt hiszem.

A két barát kiment a lugasból és visszatért a házba. Ez alatt Czelesztin és Klotild halkán beszélgetve ültek egy padon, mely a homokfuvás tulsó oldalán volt elhelyezve.

A fiatal ember meglepte Falconneau kisasszonyt, a mint a lugas levelei mögött hallgatta a társalgást, mely a saját életének közelgő végét jelezte. Már kiáltani akart, hogy figyelmeztesse a beszélgetőket, de Klotild meggátolta abban, kezét szájára téve és félrehúзва őt az útból.

— Nem jobb lesz-e, ha tudom? — mondá. — Úgy sincs más kívánságom, mint meghalni. Már megtört a sok csalódás. Atyám el akarja hagyni Franczia-országot?... Nekem pedig már úgyis mindegy, hol halok meg. Hagyjuk őt jó reménységben. Tettetni fogom magam, mintha nem tudnám, hogy soha sem térek vissza. Czelesztin úr, barátom ön?

Csupán egy elfojtott sóhajtás volt a válasz.

Más valaki, a fiatal ember helyén, e pillanatban megvallotta volna, hogy nem «barátja» Klotildnak; alig cseperedett föl a kis leány, már egész szívéből szerette. De hát tehette-e ő ezt a vallomást, ő a félénkek, a szerények netovábbja? Látva, hogy nem kap feleletet, a fiatal leány még egyszer ismételte kérdését.

— Barátja! — kiáltott Bidarray. — Nem, kisasszony, nagyon jól tudom, milyen távolság van köztünk. Én csak alázatosan hűséges szolgája vagyok... Ah! igen az vagyok, és az is maradok mindig.

— Ez a «mindig» nem fog sokáig tartani. Elfelejtji, hogy mit adott tudtunkra az imént Lespéron doktor... Hanem ha ön hűséges akar lenni, akkor meg kell ígérnie, hogy szót fogad nekem. Ne mondja el senkinek, hogy hallottam az iménti társalgást. Megesküszik rá, úgy-e? Közöttünk marad az a titok, Czelesztin úr?

Mikor ünnepélyesen megígérte, hogy megtartja, a mit fogadott, Falconneau kisasszony elküldte.

— Várják a játszók. Hagyjon magamra. Itt maradok még néhány perczig.

A jó fiú boldog volt, hogy ezt a parancsot teljesíthette. Szívét majd összetörte a szánalom, fájdalom és a gyöngédség. És miféle vigasztalást nyújthatott volna a szegény elítéltnak? Képtelennek

érezte magát, csak egy szót is szólni, elvesztve minden önuralmát, elsietett, azaz jobban mondva elfutott, egyedül hagyván a fiatal lányt a tengerrel, melynek nagy, sötét vonala megszakította a távolban a csillagragyogással elborított eget.

Kis idő múlva Klotild keresztül ment a szobán, hol a játszóké mély csendben számítgatták a kártya esélyeit.

Közel se ment az asztalhoz, csak oda szólt:

— Ne zavartassák magukat. Jó éjt mindnyájuknak! A mai nap kissé kifárasztott, megyek aludni.

Megfordult, hogy az ajtót becsukja, és Czelesztinre nézett, mintegy emlékeztetve őt ígéreterére. A hűséges fiúnak erre nem volt szüksége. Soha sem közölte senkivel akkori találkozásukat a lugas mögött, a hol Falconneau kisasszony halálítéletét hallotta meg.

Pár héttel később megint volt egy, de ezúttal előre tervezett találkozójuk. Falconneau letelepedése Algirban most már elhatározott dolog volt, annál is inkább, hogy leánya mindjárt az első szónál hajlandónak mutatkozott az elutazásra, mi nagyon meglepte atyját. Bár ez is egy nehézséggel kevesebb volt.

— Mi tehát elválunk — szólt a fiatal lány Czelesztinhez — a többiektől azzal válok el: «a viszontlátásra»; de önnel szemben nem szükség komédiát

játszanom, miután titkunk közös. Önnek örökre «istenhozzád»-ot mondok.

Bidarray sápadt volt, mint a halál, azt lehetett volna gondolni, hogy ő készül az algiri útra, és még messzebb. Akadozva szólt:

— Hisz tudja... milyen csodás gyógyhatást eredményez azon ország levegője, a hová menni fognak. Lespéron úr mondta...

— Ah! — felelt Klotid — nagyban számítok a csodás hatásra. Három, négy évi élet, hisz az az öröklét, mikor az ember már a sírját nyitva látja. Pedig hát áldanom kellene a halált... De hát mit akar?... Tizennyolcz éves vagyok!...

Egy könnyet törült le.

Czelesztin, ki előbb el volt határozva, hogy bevallja szerelmét az elutazás előtt, a társalgás ezen szomorú fordulata következtében egészen elnémult. Különben is érezte, hogy zokogásban tör ki, ha összeszorított fogait szétnyitja.

Falconneau kisasszony, ki jobban tudott uralkodni magán, mert hisz ő nem szeretett, kis idő múlva folytatá:

— Ön megígért volt nekem valamit, és megtartotta, most még egyre kérem. Roppant fájdalmas rám nézve, hogy itt kell hagynom anyám sírját. Ha ön biztosítana engem, hogy gondozni fogja...

— Utolsó napomig — erősíté Czelesztin, ki újra

visszanyerte hangját, hogy ez utolsó örömet megszerezze Klotildnak. — A milyennek elhagyja ma, úgy fogja megtalálni...

— Csitt! — vágott közbe Falconneau kisasszony. — A komédia csak a többiek számára való. Isten vele Czelesztin úr! Ön jó volt hozzám. Nagy örömet szerezne vele, ha néha-néha megírná az itteni újságokat. Más levélre nem igen számíthatok...

— Hogyan? — szólt Bidarray. — Hát nagynénje, az öreg kisasszony, kinek háza van Saint-Severben?

— Mióta ötezer frankot vesztett az atyám vállalatában, halálos haragban vannak. Pedig gazdag, és ő előtte sem lehet már hosszú élet! De nagyon is szereti a pénzt. A pénz! Ugyan mit használ akkor az is, mikor az ember már az életet sem remélheti?... És most: Isten vele! Sok boldogságot kívánok önnek és hosszú életet.

Néhány nap múlva, mialatt Falconneau és leánya mindinkább távolodtak a francia partoktól, Lespéron így szólt Czelesztinhez:

— Egész Algirig nem félttem, addig eljut. De azután, ha a sötét gondolatok előveszik! Szerettem volna, ha nehezebben vált volna el! Semmihez sem ragaszkodik. Valami szellemi foglalkozásra volna szüksége. Ha érdeklődnék valaki vagy valami iránt, félne vagy remélne valamit, az megmozgatná benne az élet rugóit. Ha ez a szerencsétlen ellan-

adás még tovább tart, el fog aludni, mint valami szegény, megfagyott mormota. Csakhogy tavasszal nem fog fölébredni.

Az erre következő napokban Czelesztin sokat gondolt Lespéron szavaira. Mindegyik hajóval, mely Boneba ment, tehát minden nyolcz napban, küldött levelet Falconneau kisasszonynak; majd egyszerre csak elmaradtak a gyógyszerész levelei.

Majd látni fogjuk azon levelek egy részének közlése folytán, melyeket Klotild kapott vagy írt, az események lánczolatát, melyek a szegény száműzöttek, néhány hét mulva az elutazása után érdekesebb leveleket szereztek, mint a milyennek a szegény kis gyógyszerészei voltak.

II.

Bidarray Czelesztin, Falconneau Klotild kisasszonynak. Biskra.

La Peyrade 188... január...

Utolsó levelemben említettem szegény nagybátyám betegségét. Meghalt! és ezentúl két sírt fogok ápolni. Ime, most már még inkább egyedül állok a világban, mint ön. Hanem az nagyon vigasztaló rám nézve, hogy a szerencsés utazás után ön érzi, hogy az égalj jót tesz. Az ég szerelmére, űzze el sötét gondolatait, melyekről levelében

említést tesz. Az bizonyos, hogy az ottani élet, a mint ön leírja, nem lehet valami mulatságos, sem a társalgások tárgya valami érdekes. De miért vonul vissza a társaságtól? Miért irtózik annyira az egyenruhától? Erről az ellenszenvéről nem volt tudomásom. Ez egészen el fogja rontani biskrai tartózkodásukat, hisz a kis város tele van katonával! Egy francia nő, ki nem szereti az egyenruhát! Ez ritka tünemény, valóban!

Gyászomon kívül semmi újság, kivéve azon hírt, hogy régi házukat la Peyradeban meg akarják venni. Ki? Az még titok. Engem csak az aggaszt, hogy milyen benyomást fog ez önre tenni? Azt kérdezem magamtól, nem volna-e kevésbbé fájdalmas önre nézve, ha bezárva, lakatlannak tudná, mint arra gondolni, hogy egy ismeretlen lakja, használja szobáit, azokat a butorokat, az ön butorait...

Mondja meg egész őszintén a véleményét erre nézve. Ha óhajtja, talán meg is tudom gátolni az eladást. Néha könnyen el lehet ijeszteni a vevőt. Azt mondja az ember, hogy a hely egészségtelen, a talaj nedves, a falak salétromosak, az alap korhadt. Közölje velem parancsát, és elriasztom a venni szándékozót — kit, sejtem, már előre gyűlöl. Vagy talán felgyújtsam a házat, hogy soha senki ne léphessen bele?

Parancsoljon, kisasszony. Az ön alázatos szolgálja engedelmeskedik.

★

Falconneau Klotild, Bidarray úrnak. La Peyrade.

Biskra 188... január...

Szegény Bidarray tisztelendő úr halála nagy fájdalmat okozott nekem, szintúgy mint atyámnak, ki megbizott, hogy részvétét közöljem önnek. A jó öreg úr segítette szegény anyámat, hogy bátran hagyhassa el e világot, a mi nem lehet könnyű dolog még akkor sem, mikor már az ifjúság mögöttünk van.

Hagyott önnek valamit szent nagybátyja? Attól félek, hogy nem, hisz én sokszor láttam, hogy rozsenyert evett fehér kenyér helyett, mert alamizsnái miatt magának nem vehetett egy zsák lisztet. De ön szereti hivatását, és elég okos, hogy kerüli az ábrándokat. Ezért annál jobban becsülöm önt.

A mi engem illet, ön úgy látszik, valami különös lénynek tart engem a józan takarékoság terén. Meggátolni a «mi» házunk eladását? De uram; az a ház már nem a mienk: azoké, a kik pénzt kölcsönöztek volt nekünk; és a butorok is. Annál jobb, ha a hitelezőink minél hamarabb hozzájutnak pénzükhöz, mert addig nem mondhatjuk jogosan, hogy megfizettük adósságunkat.

Bevallom azonban, hogy kissé fájdalmasan érint,

hogy valami ismeretlen fog lakni abban a szobában, melyben anyám meghalt, és melyben senki sem lakott azóta. Nem beszélek az én szegény kis zugomról, hol a jövő terveit szőttem (!) és a hol oly jó órákat töltöttem, az igaz, hogy nem sokat!... El kell nyelni ezt a kis keserűséget, és készülni a még nagyobb «változásra», a mely még sokkal félelmesebb!

Egyetlen kívánságom, hogy jó emberek foglalják el a helyünket. Irja meg a nevüket, mielőtt tudni fogja. Remélem, hogy nem ismertek bennünket a dicsőségünk korszakában. Akkor a keserűség nem lesz egyúttal megaláztatás is. Azt fogja erre mondani, hogy ez gyermekesség és rosszul alkalmazott büszkeség; tudom, de mégis jobb szeretném azt hallani, hogy az új birtokosok messziről jöttek és sohasem hallották hírünket... Igaz, mindez bánt engem; engem, kinek nem kellene többé törődnie efféle gyarlóságokkal, az ilyesmi csak azoknak való, a kiknek két jó tudó áll szolgálatukra. Ki fog emlékezni egy-két év múlva arra, hogy Falconneau Klotild mely házban élt, vagy hogy egyáltalában élt? Fogják-e kérdezni, hogy miért nem szerette az egyenruhát?... De hát bármit tegyek is, ezek a gyarlóságok foglalkoztatnak. Nem oly könnyű elveszíteni az élet szokását, különösen ha ennyire korán kell azt elveszíteni.

*Bidarray Czelesztin, Falconneau kisasszonynak. —
Biskra.*

La Peyrade, 188... február...

Remélem meg lesz elégedve: minden kívánsága szerint fog történni. A ház vevője tökéletesen ismeretlen egyéniség. Egyedül fog lakni; azt vélem, valami bánat távolítja el a világtól. Véletlen találkozás alkalmat adott nekem, hogy beszélhessek vele. Már azt is tudom, hogy az önök házát kissé nagynak találja azon életmód számára, melyet követni fog, úgy, hogy néhány szobát bezárva fog tartani, többek közt azokat is, melyekben ön és édes anyja laktak. Természetesen, beszéltem neki önről, és azokról a bizonyos dolgokról, melyek fájdalmasan érintik; és mialatt beszéltem, egy gondolatom támadt.

— Mit fog csinálni azon szobák butoraival? — kérdém.

— Hát mit csináljak velük? — felelt. — Ha az a kisasszony szeretné... legalább kevesebbet kellene seperni, kefélni, porolni. Különben is annyira értem azokat a bizonyos gyöngéd érzelmeket, emlékeket!

Idáig jutottunk. Nem kétlem, hogy valami semmiségért megkaphatja azokat a butorokat, melyeket oly nagy becsben tart. Parancsára állok, hogy az alkudozásokat közvetítsem.

Falconneau Klotild, Bidarray úrnak. — La Peyrade.

Biskra, 188... február...

Egész éjjel nem csuktam be a szememet, a mi különben nem nagy újság, mert az álmatlanság és én gyöngéd testvérek vagyunk, kik ugyanegy párnára hajtjuk fejünket. De ezúttal gondolataim nem a rendes központ körül forogtak. Ha meg kell mondanom az igazat, nagyon haragudtam önre.

Hogyan? Ön a legritkább gyöngédség vonásait úgy beszéli el nekem, mintha az egészen természetes dolog volna. És semmit sem ír arról az imáandó emberről, arról a különczről, a hogy atyám mondja. Lássuk csak, Czelesztin úr, ébredjen föl; próbálja meg elfelejteni egy félórára a pilluláit és a kenőcseit. Hogy hívják hősömet? Milyen a külseje? Öreg vagy fiatal. (Ah, remélem, nem öreg!) Nagy, kicsi, szőke, barna, szellemes vagy... közönséges? Mindenesetre arról nem kell tudósítania, hogy jó, nemeslelkű-e, ment minden önzéstől? A kedves ember! Azt hiszi, arra fogom kérni, hogy küldje el butoraimat! És még ön is azt látszik hinni, hogy megteszem. Hát mit gondol ön? Ön jól tudja, hogy nem fogadok el olyan olcsó vételt, a mely inkább ajándékhoz hasonlítana. Azt pedig, hogy megfizessem az én drága emlékeimet, a valódi értékük szerint... különböző komoly okokból nem

tehetem. Különben is, a szállítási költség nagyobb volna, mint maga a vételár. Röviden, ez bolondosan nevetséges gondolat volt, és én nevettem is... egész a könnyezésig, hisz oly megindító valami a jószág a szerencsétlenek szemében.

Hát ő is szerencsétlen, a mint ön írja. Szerelmi bánat?... Szegény fiú! Bárcsak inkább valami kevésbé gyógyíthatatlan bánata lenne!

Kérem, Czelesztin úr, próbálja meg, legyen egy kissé diplomata. Barátkozzék meg vele, tud a ki titkát, természetesen azért, hogy velem közölje. Biztos lehet felőle, hogy a titok nemsokára — el lesz temetve — velem együtt.

Kérem, gyorsan válaszoljon és részletesen; meghalok a türelmetlenségtől!

*Bidarray Czelesztin, Falconneau kisasszonynak. —
Biskra.*

La Peyrade 188... márczius...

Kisasszony, engedelmeskedtem: fölébredtem, diplomatának ébredtem, és ime diplomáciám eredménye:

A fiatal ember, ki házukban lakik, magas, karcsú, szőke, szemei kékék és bajusza finom, selymes. Nemes származású, a neve: de Chalmont Róbert; lehet vagy huszonöt, huszonhat éves.

Beszédjéből azt vettem ki, hogy valakit szeret, a ki nem lehet az övé. Miután pedig, a mint mondja, mást soha sem fog szerethetni, itt akar élve eltemetkezni la Peyradeban. Többet nem mondhatok róla, és nem hiszem, hogy valaha többet tudjunk meg felőle. De Chalmont Róbert keveset beszél, és vadnak, hogy ne mondjam, mogorvának látszik. Az ő jelenléte nem sokat fog változtatni la Peyrade szokásain, mely a mint tudja, rendkívül víg hely.

Azt hiszem, nem jártam el tapintatlanul, mikor megmutattam ez újonjöttnek levelének néhány részletét, melyek rendkívül meghatották.

— Ajánlatom nem csupán szólásforma volt — felelt. — Miután többet nem tehetek, remélem, nem sértem meg Falconneau kisasszonyt, ha régi lakásáról néhány emléket elküldök neki.

Engem bizott meg, hogy gondosan küldjem el a holmikat. Bárcsak szerencsésen megérkeznének! A csomagolást a legnagyobb gonddal végeztük.

Utóirat. Az imént azt írtam, hogy la Peyradeban nincs semmi változás. Sajnos! most készül egy rám nézve nagyon is szomorú változás. Most hallok Lespéron doktortól, hogy készül elhagyni bennünket. Az ő korában az efféle falusi doktorság nagyon fáradságos. Ő is azt remélte, hogy egyszer még lesz la Peyradeból valami! Most ő is el-

megy, mikor látja, hogy nincs több reménység. Egy Bordeauxból — Dél-Amerikába közlekedő hajón kapott orvosi állást. Most egészen egyedül vagyok, egyetlen barátom sincs!... De anyagi helyzetem fölött ne aggódjék! Nagybátyám, daczára alamizsnáinak, hagyott annyit, a mennyi a nélkülözéstől megment.

*Falconneau Klotild, de Chalmont Róbert úrnak. —
La Peyrade.*

Biskra, 188... márczius...

Uram, ha nagy ritkaság az, hogy egy fiatal lány egy ismeretlennek írjon, még nagyobb ritkaság, még régi barátoknál is olyan gyöngéd figyelemre találni, mint a milyennek ön adta jelét velem szemben! A kis íróasztalom, melyet úgy szerettem! Ime itt áll megint a számüzött szobájában!... Azt gondoltam — és atyám is egy véleményen volt velem — visszatértét azzal kell fölszentelnem, hogy önnek írjak rajta, vagyis legalább igyekezzem kifejezni, mennyire hálás vagyok ön iránt. Csak jószívű, csak nemes ember lehetett ilyen udvarias egy ismeretlen hölgy iránt.

Különben is, ön még több ennél; ön olyan ember, a kit a szenvedés megtisztított, — ezt kitálatlálnám, ha nem tudnám. Azok, a kiket az élet

keményen sujtott, jobban tudják, mikép kell föl-
emelni a megtörteteket. Ime, az én lelkemben is,
köszönet érte önnek, van egy kis öröm: az algiri
nap is, a melyet eddig olyan sápadtnak találtam,
most fényesebbnek tetszik. A jó Isten adja vissza,
a mit ön egy szegény betegnek nyújtott, olyan
betegnek, a kit sohasem fog látni! Éppen ez az oka,
hogy olyan merész vagyok. Ha nem tartoznám egy
egész külön kategóriába, akkor köszönetemet —
a mint illik, atyám vagy a jó Bidarray Czelesztin
által tolmácsoltam volna.

Boldog lennék, ha azt tudnám, hogy házukban
olyan boldogságot élvez, a minőt csak megérdemel.
Bár ez a mondás nélkülöz minden józan felfogást;
mert lehet az ember akkor is boldogtalan, ha sen-
kinek sem vétett ezen a földön...

Atyám és én nagyon örülnénk, ha azt hallanók,
hogy ön meg van elégedve la peyradei tartózko-
dásával. Higye meg, hogy mindig telve leszünk
hálával ismeretlen barátunk iránt.

*De Chalmont Róbert, Falconneau kisasszonynak. —
Biskra.*

La Peyrade, 188... április...

Kisasszony, mit fog gondolni ismeretlen barát-
járól, ki oly sokáig késik válaszával, és a ki önnek

csak írógép segítségével válaszolhat? A késedelmet az okozta, hogy Bordeauxba kellett utaznom; az írógépet azért használom, mert egy kis baleset következtében jobb kezemmel képtelen vagyok az írásra. Ezen a kis zongorán használhatom a balkezemet is. De nem fogja majd gyűlölettel nézni ezen sorokat, melyek nyomtatva vannak, mint a könyvek? Ha a levélírás ez a módja nem tetszik önnek, vagy — a mi még inkább valószínű — hogy a levélíró nem tetszik, az orvosság nagyon egyszerű, ön bizonynyal kitalálja: ne válaszoljon a levelemre. Az különben is a legegyszerűbb dolog lesz a világon. Én igyekeztem önnek örömet szerezni; ön pedig azt olyan kegygyel köszönte meg, a mi jóval fölötte áll annak, a mit én tettem. Ki van egyenlítve a dolog, azaz most én vagyok adós; mert nem is képzelheti, milyen örömet okozott nekem, hogy önnek azt a kis meglepetést szerezhettem. Nem is képzei, hogy milyen ritkán fordultak elő az én életemben kellemes pillanatok!

De távol legyen tőlem panaszkodni. Hogy is tehetném azt, mikor önnel beszélek. Hisz nekem az a vigasztalásom, hogy Franciaországban lakhatom, és abban az állítólag oly szerencsés helyzetben vagyok, hogy nem foglalkozom semmivel. Az ön és atyja megpróbáltatásai mindenesetre nagyobbak. Ha panaszkodnám, mindketten azt

mondhatnák, hogy hálátlan vagyok a Gondviselés iránt.

Különben is bevallom, a lét fájdalmai kevésbbé súlyosan nehezednek rám, mióta vigasztaló sorait megkaptam. Milyen jót tett velem! És mennyire szeretném én is viszonzni azt! Ez volna egyetlen tárgya érdeklődésemnek mogorva, reménytelen életemben.

Befejezem levelemet — mely az utolsó lesz, ha úgy parancsolja — azon önkéntelen vonzalom kifejezésével, melynek remélem, érezni fogja tiszteletteljes őszinteségét.

*Falconneau Klotid, de Chalmont Róbertnak. —
La Peyrade.*

Biskra, 188... április...

Még több levelet óhajtok, uram, daczára írógépjének, melyet éppen nem gyűlölök. Minden bizony-nyal szivesebben olvasnám az ön írását; de egyrészt nagyon kevésbé ismerem a grafológiát; másrészt meg nincs szükségem a grafológiára, hogy lássam, miszerint ön sem könnyelmű, sem elbizakodott, sem önző, mint annyi más. Csupán a szenvedő kezéért haragszom — de szeretem hinni, hogy baja csak rövid ideig fog tartani, és nemsokára forgathatja majd tollát. Hiszi-e, hogy Bidarray Czelesztin

nem említette balesetét? Ő jó fiú, csupa szív, de olyan szórakozott, olyan különcz és olyan ... gyógyszerész! De azért mégis megbocsátok neki, mert neki köszönhetem «ismeretlen barátomat».

Ön érteni fogja, hogy vele nem közöltem minden bizalmas gondolatomat és ügyemet. Innét van, hogy miután ön csak általa ismer engem, úgy képzelt el magának, mint valami szegény, közönséges tudóvészes teremtest, ki mellékesen a szegénység unalmaival küzd. Kissé megalázó rám nézve, hogy ön azt hiszi rólam, hogy soha sem volt nagyobb bánatom, mint a kölhögés, meg a pénzhiány. Vajjon a harczos, ki a háborúból mély szívsebbel jön haza, mikor a karján levő kis karczolásért éremmel akarják kitüntetni, nem hivatkozik-e arra a sebére, mely érdemesebb a kitüntetésre?

Kitalálom, hogy ön büszke szívére és arra, hogy abban mély sebet hord. Értem ezt a büszkeséget és még inkább becsülöm érte. De, uram ... nekem is jogom van az éremre!

Ön erre azt fogja mondani, hogy ez nagyon hasonlít azokhoz a bizonyos bizalmas közlésekhez, a melyekben nem részesítettem a jó Czelesztint. Biztos lehet felőle, hogy önnek sem beszélnék el ennyit, ha egyrésről nem volna közöttünk a Földközi tenger és ha nem lennék önre nézve mindörökre csak egy árnyék — a ki nem panaszkodik

sokat, ezt be fogja vallani, ha igazságos akar lenni. Mikor majd visszakapja ezt a kis íróasztalt — legyen nyugodt, vissza fogják önnek adni — eszébe fog jutni az, ki hasonlított önhöz a bánatban. De ne hasonlítson hozzá mindvégig. Legyen boldog és kívánom, hogy ismerje majd meg egy szép napon azt a csodás, mesés dolgot, a mit öregségnek neveznek.

*De Chalmont Róbert, Falconneau kisasszonynak. —
Biskra.*

La Peyrade, 188... április...

Milyen örööm volt ma reggel, mikor a postás ajtómon csengetett! Nincs barátom és nincs már családom; csak egyetlen levelet várhattam... Biztosítom, hogy vártam, de nem reméltem. Tizen-négy nap óta azzal foglalkozom, hogy miféle okok bírhatnák önt az írásra? Sajnos csak egyet tudtam találni: végtelen vágyamat az ön levelére. Ön azt fogja mondani, hogy az elég ok, miután a sors nekünk folytonosan megtagadja éppen azt, a mire a szívünk legjobban vágyik.

De ön megkönyörült elhagyatottságomon; tér-deimen köszönöm ezt önnek. Csak kis híjja, hogy nem köszönöm meg szenvedéseit, miután azok tet-ték olyan jóvá és könyörületessé. Csodálom, mint

az elnézés tökélyét és a megnyugvás angyalát. De mit mondok? Ön nagyon is könnyen megnyugszik. Akarni kell élni! Ah! ha én cserélhetnék önnel! Engem senki sem sajnálna; és rettenetesnek találom, hogy egészséges vagyok, mikor ön szenved. Megmondhatja nekem, hogy mit használok én a világban?

És mégis, tegnap használtam valamit. Misét mondtam annak a lelkéért, a ki oly korán itt hagyta önöket. A sirján — melyet Bidarray Czelesztin gondosan eláraszt virágaival — elolvastam az évszámot, éppen az évforduló volt.

A halászok feleségei nem felejtették el azt, a ki velük annyi jót tett, sem őt, sem leányát. Csatlakoztak hozzám a kis templomban és a legszegényebbek éppúgy kinyujtották a kezeiket alamizsnáért, mint hajdan. És mint hajdan, nem távoztak el üres kézzel. E szegény teremtmények öregje fiatalja mind megkérdezte tőlem: Hogy van a kisasszony? Azt feleltem: Egészen egészséges lesz, ha sokat imádkoznak érte.

Onnan anyja sírjához mentem. Úgy tetszett nekem, hogy a lelke nyugodt; a szomorúfűz alatt, mely már szépen kezd nőni, sokáig beszélgettünk önről. Szép idő volt és a tenger az idén először öltötte föl kék ruháját, melyen fehér pillangóként lebegett vagy öt-hat hajó, La Peyrade egész hajó-

hada. Elolvastam hangosan az ön levelét és elhátároztuk, hogy valóban joga van az éremhez.

Megbízta anyja lelkét, hogy mondjon el önnek egyetmást, a mit nem írhatok le; de hogyan remélhetném, hogy átadta üzenetemet? Közöljem-e, hogy kissé szigorúnak találta önt a szegény Czelesztin iránt, a kinek mellesleg mondva, már soha sem ír? Szegény, egész szerencsétlennnek érzi magát, hát még ha tudná, hogy beszél ön róla?

A mi engem illet, különös dolog! tegnap délelőtt közelebb voltam a boldogsághoz, mint valamikor azóta... a bizonyos, szerencsétlen nap óta. Nemsokára visszatérek a drága kis szomorúfűzhöz.

*Falconneau Klotild, de Chalmont Róbertnek. —
La Peyrade.*

Biskra, 188... május...

Akarja tudni barátom, miért nem érezte magát annyira elhagyatottnak azon az áprilisi délelőttön, a melyért egész utolsó napomig hálás leszek ön iránt? Azért, mert én ott voltam önnel, a nélkül, hogy tudta volna. Oh! milyen jó ön! Miután elolvastam a levelét, megigértem Istennek, hogy nem fogok többé rosszat gondolni az emberekről. (Beszélni rosszat nem szoktam róluk, mert hisz nincs senkim, a kivel beszéljek, kivéve atyámat;

kinek fájdalmát nem akarom növelni korai pesszimizmusom által.)

Milyen ritka, egyetlen lény ön, hogy eszébe jutott az én legnagyobb bánatom évfordulója? nem említettem, mert úgy véltem, hogy még nagyon is idegenek vagyunk egymás iránt. Idegen, ön!... A legjobb testvér, a legjobb fiú nem lehetett volna gyöngédebb az élő és a halott iránt.

Igy tehát, hála önnek, a drága nevet még egyszer kimondták a szegények és a miséző pap ajkai. Hogyan köszönjem meg ezt az ájtatos, gyöngéd, kiváló szivességet? Atyámat is könnyekig meghattotta. Az én szívem pedig egészen telve van hálával. Bár megfizethetne önnek ez a szív, a melylyel annyi rosszat tettek és a melylyel ön meg annyi jót tesz.

Mialatt ön a tenger habjai által megfeketített, kicsiny kápolnában volt, én is imádkoztam az itteni egészen új templomban, melyet néha homokszőnyeggel borít be a Biskrát körülvevő sivatag szamumszele.

A templom hajójának mély csendjében, én is annak lelkével beszélgettem, ki már vár reám a tulsó parton. Mikor imámat bevégeztem, szobámba vonultam, honnét a sivatag tengerére lehet látni. Ez persze nem kék, hanem egészen sárga s a könnyen sikló vitorlás hajókat a karavánok tevéi helyet-

tesítik rajta. Ha tudná, milyen nyomasztó aggodalommal töltik el a szívet ezek a homokhullámok.

De aznap reggel én a mi tengerünket láttam, mert — én ott voltam önnel, barátom — a fehér keresztekkel körülvelt kis szomorúfűz alatt? Mi csudálni való volna tehát abban, hogy ön nem érezte magát elhagyatottnak?

A megbízásait pedig teljesítette anyám, mert hosszasan beszéltünk önről: soha sem fogja tudni, hogy mennyi szeretettel és hálával. Sajnál engem, érdeklődik irántam, szeretne velem jót tenni, szeretne engem látni. Úgy-e, ezeket bízta rá? Biztosítom, hogy szívesen vettem üzenetét, de hát miért nem adta át önmaga? Nekem nincs jobb barátom önnél.

Én is szeretnék önnel jót tenni; megvigasztalnám ha lehetne. És az igazságos lenne, mert mióta ön, mint valami láthatatlan csillagból jött sugár belopódzott az életembe, úgy érzem, hogy fölbátorodom. Néha még azt is képzelem, hogy az egészségem is javul. Nagyokat sétálok a pálmafák lombátora alatt. Milyen kedvesek e hosszú fasorok, melyek a tisztavízű patakocska két partját szegélyzik. A hőség roppant nagy, de az jót tesz nekem; kevesebbet köhögök... Ejh! Félre a hóbertos gondolatokkal! Mikor az ilyen haldoklók, mint én, azt

képzelik, hogy jobban vannak, éppen akkor félhetnek a holnaptól! Pedig szerettem volna önt egy napon saját szemeimmel látni és nem csupán a jó Czelesztin leírása után ismerni! Az ő általa elmosódottan körvonalozott fényképből leginkább az tűnik ki, hogy semmi hasonlatosság sincs kettőjük között. Nem vétek nagyon az illendőség ellen, ha bevallom, hogy helyeslem, hogy ön szöke. Különös okaim vannak rá — melyekhez azonban Czelesztinnek semmi köze — hogy nem rajongok a barna bajuszért.

Czelesztinről jut eszembe, ön azzal vádol, hogy fekete hálátlanságot tanusítok iránta. Az meglehet, de hát ki annak az oka? Az ön levelei elkényeztettek. Legalább az ön leveleiben van valami. Ön gondolkozik; és a gondolatát ki tudja fejezni, ha ugyan nem véli jobbnak elrejteni. Ennek dacára vádol a lelkiismeret, annál is inkább, mert a szobám ablakából minden nap látom, a mint a szemközt lakó gyógyszerész a pilluláit gyúrja, olyan fáradhatatlan buzgalommal, melyet soha félbe nem szakítanak a képzelet szárnyalásai. Olyankor Bidar-ray Czelesztinre gondolok...

Majd írok neki. A szegény fiú alkalmasintheragszik rám, mert nem ír. Igyekezze a következő levél váltásig tisztára mosni előtte. Mondja meg neki, hogy nem felejtettem el, a mi különben szent

igaz. Szóval, gátolja meg, hogy rosszabbnak gondoljon, mint a milyen vagyok.

A mi pedig önt illeti, önt semmi sem hátráltatja, hogy minden tökélyvel megáldott angyalnak gondoljon. Higyje, hogy jó vagyok, hisz soha sem fog szenvedni hibáim miatt. Higyje, hogy szép vagyok, hisz nem fog látni soha.

Egy dolog legalább bizonyos: angyal vagy ördög, szépség vagy szörnyeteg, de örökre a barátja vagyok.

*De Chalmont Róbert, Falconneau Klotildnak. —
Biskra.*

La Peyrade, 188. május...

Angyal vagy ördög... szépség vagy szörnyeteg! Úgy látszik mulattatná, ha engem a bizonytalanságban hagyhatna, de hiába! Ön egy angyal és egyúttal szépség is. Az első a szívem bizonyítja, a másodikat a szemem. Azt mondja e pillanatban is — és nem most először — hogy ön felségesen szép. Akarja, hogy leírdam külsejét?... Nem, nagyon is nehéz lenne. Különben is, nem akarom önt ámítani. Nem a Mesmer fazekában látom a vonásait. Itt van nálam a fényképe.

Hogyan? Oh Istenem, nagyon egyszerűen. Nem ön maga ajándékozta volt Bidarray tisztelendő úr-

nak? Az ő örököse engedte át nekem. Azóta egyedüli dísze, e nemben, kis szalonomnak. Ő előtte írom, vagyis zongorázom e leveleket, melyek egyetlen örömet képezik. Előtte olvasok, művelem magam és azon igyekszem, hogy kevésbé méltatlan legyek önhöz, miután úgy látszik, nem könnyű dolog önnek tetszeni. Természetesen, joga van hozzá, hogy válogatós legyen...

Ez eszembe juttatja a «jó Czelesztin»-t. A világért se erőltesse magára azt az unalmas foglalkozást, hogy annak a «gyógyszerész»-nek írjon! Hagyja őt pillulái és kenőcsei között. Biztosíthatom, hogy nagyon könnyen megnyugszik sorsában. Valahányszor oly jó ön és ír nekem, gondosan tudatom vele az újdonságokat. Megmondom neki, hogy ön gondol rá: mi kell ennél több? Megnyugtathatja lelkiismeretét: mindent magamra vállallok. Ne fárasztja magát a kettős levelezéssel, mert igazán szükségtelen; és ha tolla jól neki indult, írja meg nekem, a mit Czelesztinnek szánt. Ön elborzad önzésemről...!

Sajnos! Önzésem nemsokára eléri büntetését.

Attól félek, hogy Czelesztin fog hasznót huzni az én kegyvesztésemből.

Meg fogja-e bocsátani vakmerőségemet, melynek rögtön tanújelét fogom adni, bár hosszas liabozás után, egész éjjeli álmatlanság után, azt

kérdezve magamtól, vajjon örülségem nem fog-e véget vetni levelezésünknek, mely pedig egyetlen boldogságom?! Mindennek daczára merészkedem: ön olyan jó... és olyan messze van tőlem!...

Nem, kisasszony, nem teljesítették minden megbízásomat. Ön azt írta, hogy midőn anyja lelke, leányának lelkével beszélt, elmondta, hogy meny nyire óhajtanék neki szolgálni, hogy mily keserűség kínozza szivemet fájdalmai láttára. De szivemben még más van! Szerelem! Bármilyen hihetetlenül hangozzék is e vallomás az ön füleiben. Soha ember ennél hűségesebb, tiszteletteljesebb, szenvedélyesebb szerelmet nem érzett. Oh! Istenem! Én nem tudtam volna önnek fájdalmat okozni!

És most, kimondtam. Teljék be sorsom. Megbántottam? Ez esetben ám büntessen meg, hisz oly könnyen teheti. Ha emlékezete és tolla elfelejtik nevemet: jobban meg leszek büntetve, mint bármi által.

De vajjon nem fogja-e inkább azt gondolni, hogy elvesztettem az eszemet? Kegyelem, várjon még; engedjen még írni. Talán úgy fog itélni, hogy szavaim egy szerencsétlen eszeveszettnek agyrémei. Elég ideje lesz majd akkor mondani ki rám a végítéletet és elvenni életem minden reményét, ha kevésbbé örültnek, mint inkább bűnösnek fog találni. Várom sorsomat és ha nem válaszol,

szemei utoljára olvassák most nevemet és e szót,
melyet még egyszer merészlek leírni: Szeretem!

★

*Falconneau Klotild, de Chalmont Róbertnak. —
La Peyrade.*

Biskra, 188... május...

Megtörtént már, hogy nagy költők holtakat szerettek, kihirdették azt az egész világon és senki sem ütközött meg rajta. Annak éppúgy nem lehet semmi következménye, mintha valami jelképet vagy mithoszt szeretne. Innét van az, hogy a ki önnek ír — és ki félig, vagy még inkább a halál karjai között van — ez a holnapi mithosz — nem haragszik önre, barátom. Ha boszankodnám és azután valaki megtudná, hogy kinevetne! Azt mondanák, hogy úgy akarok viselkedni, mint valami igazi nő. Nem akarom kinevettetni magam.

Éppúgy nem akarom azzal sem hitegetni magam, hogy ön megőrült. Azt vélem inkább, hogy szájalma irántam... hogy is mondjam csak?... kissé lázas. És ezért sem haragudhatok. Kívánja tudni, hogy mily benyomást tett rám a levele? Mélységesen elámultam. Bár Bidarray Czelesztin önt illetőleg nagyon tartózkodóan nyilatkozott, úgy értettem, hogy önnek a szive meg van sebezve. Hát már meggyógyult? Hát az meggyógyulhat?...

E gondolatok egészen megzavarják szegény agyamat, azért ez alkalommal nem beszélgetek önnel olyan hosszasan, mint rendesen. De nem haragszom önre: legyen nyugodt.

*De Chalmont Róbert, Falconneau Klotildnak.
Biskra.*

La Peyrade, 188... május...

Milyen kegyetlen a bocsánata! Hogy megtöri a szívemet, mikor annyiszor ismétli, hogy miért nem haragszik. Haragja, sőt a leglesújtóbb megvetés is elviselhetőbb volna rám nézve. Szeretni és soha sem hallani hírt ön felől, boldogság volna ehhez képest, ha tudnám, hogy erős és életteljes.

Miért akar annyira meghalni? Mert igazán úgy látszik, hogy akar.

Oh, hogy megmutatja ez életuntság által, hogy nem számítok az ön szemeiben! Mit törődik azzal, hogy ilyen önhöz méltatlan egyéniség szereti? Egészen mindegy ön előtt, hogy létezem-e vagy nem? És nekem, szerencsétlennek! mi marad, ha ön meghal? Csak egyetlen menedék: a halál!

De azon napig, a mikor követhetem a kevésbbé kegyetlen túlvilágba, egész szívem az öné. Soha senki, esküszöm, nem volt benne ön előtt és nem lesz benne ezután sem. Bármit hoz is a jövő, öreg

kort ér-e, vagy meghal ifjúsága virágában, az én utolsó sóhajom az ön nevét viszi magával az örökletbe.

Most pedig, kegyelmezzen és válaszoljon levelemre.

Tegyük föl, hogy holnap, hirtelen gyógyulása hosszú életet biztosít önnek, elnéző lehet-e az iránt, ki nem kíván egyebet, mint egész életén keresztül térdein szolgálni önt? Megengedné-e, hogy megkíséreljem begyógyítani első szerelme által okozott sebét? Ki tudja, talán akad rá gyógyszer? A mi engem illet, az enyém, sajnos! gyógyíthatatlan, ha csak ön nem segít rajtam.

Legyen irgalmas; ne késlekedjék válaszával. Meghalok a türelmetlenségtől, fájdalomtól és félelemtől.

★

Falconneau Klotild, de Chalmont Róbertnak. La Peyrade.

Batna, 188... június...

Olyasmi történt velem, a mit lehetetlennek tartottam, miután eddig olyan fázékony teremtés voltam: nagyon melegem volt. Milyen pompás dolog is az a meleg! Az élet illuzióját kelti föl az emberben.

Azonban, mivel még a legjobb dolgokat sem szabad a túlzásig élvezni — és különben is atyám már nem bírta ki Biskrában — ide jöttünk, hogy

a hegyi levegőt élvezzük. Legyen nyugodt: itt is harmincz fok a meleg. De milyen szép innen a kilátás! Milyen öröm volt a sivatag nyomasztó látványától megszabadulni! Ha nem hozna az szerencsétlenséget, ha az ember azt állítja, hogy jobban van...

Ah! barátom, biztosítom, hogy «nem akarok meghalni». Irtózatosan félek a haláltól. Pedig a hónapok repülnek, repülnek!... És milyen lassan multak Franciaországban! Szegény hazám! Ha ott maradtam volna, mihez hasonlítana most ez a kéz, melyet oly szépnek látok, mert él!

Algirban, ha minden jól megy, élélhetek három, négy évig. Az éppen elég lesz ahhoz, hogy majdnem vén lány legyen belőlem.

Tudja-e, hogy Bidarray nem hasonlít azokhoz a régi lovagokhoz, a kik keresztüldöftek száz embert is, hogy egy-egy szépség arczképéhez juthassanak? Önnek nem kellett őt a sorompók elé hívni, hogy elhódítsa tőle a képmásomat. Ah! Czelesztin hűtlen lovag, ő adja nekem a rossz példát a hidegségre, mely miatt annyit panaszkodik. És mégis megbocsátok... és nem nagyon haragszom, a miért átérezte, hogy fényképem jobban illik oda, a hol van, mint a gyógyszerek közé.

Elégedjék meg, barátom, ezzel a felelettel az ön... kissé kényes kérdésére. Igazán, nem mond-

hatja, hogy nagyon szigorú vagyok! Egyetlen kérésem az, hogy égessen el in effigie, ha majd bármely okból zavarni fogom; például mikor az esküvője előtt majd megújítja a házát — hisz előbb-utóbb csak meg kell házasodnia. Nem szeretnék a neje apróságai között szerepelni. Láthatja ebből, hogy a nő nő marad egész... egész mindvégig.

★

*De Chalmont Róbert, Falconneau Klotildnak.
Batna.*

La Peyrade, 188... június...

Ön szeretetre méltó angyal. Mennyi jószág, mennyi kegy! Hogyan adhatná jobban értésemre — anélkül, hogy megmondaná — miszerint megengegyi, hogy szerethessem. Mennyire ki fogom használni ezt az engedélyt! Ön nem szeret... Istenem! nem merem leírni az örült gondolatot, mely agyamba szökött... Ön nem szeret; de én szeretem és ez elég ahhoz, hogy boldogabb legyek, mint valaha életemben. Mi lenne akkor, ha ki tudnék érdemelni egy kis szeretetet?

Az ég szerelmére, próbálja meg! Ne gondoljon többé... arra az emberre! Oh, a nyomorult, mennyire gyűlölöm! Bár ne gondolja, hogy azért, mert ön szereti: áldanám, ha boldoggá tenné.

Próbálja meg. Lássa be az igazságot; tépje ki

szívéből azt az emléket; sokkal boldogabb lesz. Talán csak hiszi, hogy még szereti, pedig csak úgy él emlékében, mint egy átkozott, rosszul gondozott seb... Most van hozzá egy kis jogom, hogy megpróbáljam a gyógyítást. Nem engedhetné meg, hogy szeressem, ha egyúttal azt is meg nem engedné, hogy minden erőmből igyekezzem meggátolni, hogy mást szeressen... a ki önt nem szereti. Mi vonzza hozzá? Mi jót tett, vagy próbált tenni önnel? Mit használ szellemessége, eleganciája és előkelősége, ha nincs szíve? Nekem van. (Sajnos! mit használ az nekem?) Reggeltől estig és gyakran estétől reggelig önre gondolok. Folyton azon töröm a fejem, mikép szerezhethék önnek egy kis örömet, vagy mikép tehetnék önnel jót? Ha az által, hogy magam szegénynyé és beteggé válnék, visszaadhatnám önnek a boldogságot és az egészséget, hiszi-e, hogy haboznék egy pillanatig is? Oh! a szerelem tehetlensége! Ime ez az egyetlen az általa okozott fájdalmak közül, a melyet átkozni tudok. Lehet-e ennél nagyobb irónia? Oda adnám önért az életemet épp úgy, mint a hogy egy rózsát szakítanék a kertemből, hogy azt följajánljam. Ez az áldozatkészség nem szerezhethet önnek egy órai álmot, vagy a feledés egyetlen, fájdalom nélküli napját!

Jól esik-e legalább tudnia, hogy én is nagyon boldogtalan vagyok, sőt bizonyára még boldogta-

lanabb! És ön, ön egyetlen sorral milyen boldoggá tehetne!

És mégis, levelének egy pontja mosolyra készítetett. Így tehát ön fölteszi, hogy valaha más nő lépheti úgy át a házam küszöbét, mint annak úrnője?... Mennyire sajnálom azért, hogy nem tud hinni az örök hűségben! És annál inkább gyűlölöm azt az átkozott lényt, a ki megfosztotta hitétől.

III.

Elfogadhatjuk-e, hogy a hűséges, állhatatos és áldozatkész szerelem olyan tehetetlen, mint a milyennek az a különös egyéniség, a kinek leveleit olvastuk, állította?

Eljött az ősz és mikor Falconneau kisasszony visszatért atyjával kis biskrai házukba, sokkal jobban érezte magát. Nemcsak hogy álma és étvágya megjött; hanem még ezt is írhatta a la-peyradei jó varázslónak, mint a hogy tréfából nevezte:

— Olyan újságot mondok önnek, a minek örülni fog: erőm gyarapszik, emlékezetem pedig homályosul. Erőmben ugyan még nem igen bízhatom; bizonyosan csak a betegség rossz tréfája az — mely gyakran csalékony — és mely talán oda vezet, hova nem akarok menni, most kevésbbé, mint valaha. Ellenben tagadhatatlan, hogy kevésbbé emlékezem bizonyos fájdalmakra. Azt kezdem hinni, hogy éle-

tem egész az ön megjelenéseig csak egészségtelen álom volt; és jelenlegi existenciámban csak két lénynek van része: az egyik szegény atyám, kit minden nap láthatok és ki mostanában még mosolyog is néha; a másik a láthatatlan barát, a ki szintén mosolyogni fog, remélem, ha megtudja, hogy a szívem jobban van, bizonyára jobban, majdnem egészen jól. Ne átkozza tehát többé... azt, a kit eddig átkozott. Én pedig áldom a varázslatot... és azt a bizonyos varázslót, kinek nem kell félnie a máglyától: jó szive az egyetlen varázseszköz.

A szerelmes fiatal ember minden lévelében ugyanazt ismételte, mi által levelei nagyon egyhangúak lennének az olvasó előtt, kinek nincsenek meg ugyanazon okai, mint Klotildnak, hogy érdekesnek találja azokat. Ez ellenkezőleg minden újabb levélváltás után jobban érdeklődött ismeretlen barátja iránt. Lassankint odáig jutottak, hogy már nem is palástolta, mennyire szeretné ismerni. Deczember elején ezt írta de Chalmont Róbertnak:

— Tudja mit tettem ma reggel? Belenéztem a tükrömbe és konstatáltam, hogy van arczom. Még nem éppen gömbölyded, sajnos! Még ön sem, a ki pedig nagymennyiségű költői... és képzelő-tehetséggel rendelkezik, merné azt az őszibarackhoz hasonlítani. De most már mégsem mondhatom, hogy két ür helyettesíti: én és tükröm elhatároz-

tuk, hogy megmutatható vagyok. Ez első pont meg lévén világítva, kinyitottam az «Útmutató»-t és megható olcsóságú körutazási jegyre bukkantam benne. Biskra éppen egyik állomása. A tél itt csudaszép! ha netalán ismer olyan utazót, a kit vonz az itteni jó levegő, magamra vállalom, hogy a «Hôtel de l'Oasis»-ban szobát rendelek számára. És bizonyos vagyok felőle, hogy ez a kérdéses utazó, ha csak egy kevésbé jólelkű is, nem bánja meg, ha eljön megvigasztalni a szegény száműzötteket, a kik nem felejtik el hazájukat és franciaországi barátait, még az ismeretleneket sem.

Különös dolog! Még ez a meghívás sem tudta elhatározásra bírni azt a különöz Róbertet. Azt lehetne hinni, hogy inkább megijesztette, a meny nyire a válaszából meg lehet itél ni:

— Mit fog gondol ni rólam, a miért tollat ragadok, a helyett, hogy vasútra és hajóra szállanék? Oh! Istenem! Hiheti-e, hogy már régóta ott nem lennék, ha lehetne utaznom? De ez az öröm, a mély nagyobb mint mult, jelen és jövő életem minden öröme, meg van tiltva nekem. Van egy körülmény, a mit eddig ön nem tudott, az: hogy egészségét, mely különösen most annyira helyreállott, megirigyelhetném. Ez az utazás, a melyről százszor is álmodoztam, csaknem oly biztosan megölné az ön szegény ismeretlen barátját, mint a hogy egy pisz-

toly golyója tenné. Tehát ne gondoljunk rá többet, vagyis ne gondoljon rá többet, mert én örökké rá fogok gondolni. Szemeink nem fognak találkozni ezen a világon, de remélem, majd a túlvilágon látjuk egymást. Addig pedig vegye figyelembe e szavaimat, melyek szerencsétlen szívemnek minden dobbanását egyesítik magukban: egészen az öné vagyok; soha más el nem fogja nyerni még egy pillantásomat se. Ha ön hagy el előbb, gyászolni fogom mint szeretett menyasszonyomat. Ha pedig én költözöm el először, utolsó sóhajom az ön nevét fogja kimondani.

Az első benyomás, a melyet Falconneau kisasszony e levél elolvasásakor érzett, a keserű csalódás érzete volt; ez nem lepte meg, hisz annyira örült a Róbert látogatásának és Biskrában nem volt nagyon gyakran öröme. De azon már inkább csodálkozott, hogy lelke egészen elszorult arra a gondolatra, hogy ismeretlen barátjának valami komoly betegsége van, mit eddig rejtegetett. Az igaz, hogy soha sem írt az egészségéről és az a kézmerevedés olyan fiatal korban, alkalmasint komoly, fenyegető, talán reménytelen bajra mutatott!

— Istenem! gondolá Klotild, ha meghal, talán még előbb, mint én!

Ezt az új, kínzó aggodalmat soha sem érezte csak két lényért: atyjáért és anyjáért. Azt kérdezte magá-

tól: De hát akkor milyen helyet foglal el életemben? Aztán kissé később: Hát szeretem?

Megpróbálta, hogy tréfáljon önmagával ezen a fölfedezésen. Milyen hóbortos, beteges gondolat olyan embert szeretni, a kit soha sem látott és a kit valószínűleg soha nem is fog látni! Szíve azonban, minden keresés nélkül, megtalálta a feleletet: Hisz ő is szeret! Pedig ő sem látott!

És már is átjárta a fájdalom töre az alig kinyílt érzelmet. Róbert rejteget valamit, az kétségtelen, nem akarja a szánakozással zavarni őt a beteget, ki már úgyis roskadozik a saját sorsa alatt. Szánalom! Hát nem érezte szerénységében, hogy mennyire értékes, mennyire szükséges az ő élete egy más emberre nézve!

Most történt először, hogy egész nap mult el a nélkül, hogy Klotild elkészítette volna gyászos számadását azokról a napokról, a melyek még számára hátra voltak. Este tollat ragadott és azon igyekezve, hogy el ne árulja, miszerint levelét nem csupán a barátság sugalja, Bidarray Czelesztinnek írt, hogy kérdezősködjék «szomszédja» felől.

Úgy említette, mintha képzelt betegnek tartaná, ki nem szereti, ha szokásaiban zavarják és kit a szórakozás hiánya kissé szomorú gondolatokra vezet.

«Nem úgy véli ön is? — kérdé. — Nem gondolja, hogy valami érdekes utazás, például Algirba, mi

aránylag igazán kevésbe kerül, jót tenne neki? De ő az ellenkezőt állítja. Azt mondja, hogy ez a változás életébe kerülne. Hihető volna ez? Sem ő, sem ön nem sejtették velem, hogy egészsége olyan ingadozó és egészben véve olyan titokzatos? Önhöz fordulok, kiben teljes bizalmat helyezek, hogy megtudjam az igazat és pedig úgy, hogy barátunk ne tudjon felőle, mert az talán fokozná, legalább azt hiszem, túlzott aggodalmát betegsége fölött.»

Czelesztin postafordultával felelt, de nem nagyon részletesen és a rossz kedv bizonyos árnyalatával.

De nem lehet csodálkozni, ha haragudott Falconneau kisasszonyra, ki már soha sem írt neki, hacsak szüksége nem volt rá. Különben is nagyon határozott volt a véleménye: «Róbert nagy vigyázatlanságot követne el, ha Algirba utaznék. És ön lenne az első, fejezte be, a ki szemrehányásokat tenne önmagának, a miért ezt tanácsolta neki».

Miután Klotild elolvasta ezt a levelet, pár napig egészen új, nála szokatlan kedélyállapot vett rajta erőt. Sötét levertségét hirtelen a legélénkebb izgatottság váltotta föl, annyira, hogy atyja aggódni kezdett. De nem mert kérdezősködni, azt gondolva, hogy afféle erkölcsi krízis készül kitörni nála, mely nagyon gyakran elő szokott fordulni a halálosan megátamadott betegeknel. Egy reggel leánya bezárkózott a szobájába és ihletett álmodozás között a

következő sorokat tépte ki lelkéből sírva, de egyúttal mosolyogva is fölöttük, mint istenhozzádot, az alig feltűnt fényhez, az alig megpillantott boldogsághoz :

«Szegény barátom, az, a mit olvasni fog, a végrendeletem. Már el is készítettem hozzá a borítékot a szabályszerű fölírással: De Chalmont Róbert urnak. Csak... Hanem ekkor két dolog történt. Az egyik az, hogy nem volt erőm leírni azt a szörnyű szót: biztosítom, hogy kiesik a toll az ember kezéből, ha még csak tizennyolcz évesek vagyunk, még ha hosszabb idő óta igyekszünk is elkészülni az áldozatra.

Aztán meg azt is gondoltam, hogy még sokkal kellemesebb adni, mint örökbe hagyni. Az adónak öröme abban áll, hogy láthatja a megajándékozottnak örömét. Az igaz, hogyha én önnek örömet okozok, csak távolról lehetek tanúja örömének; de az a távolság, a mi most választ el bennünket, egész kicsinek látszik nekem ahhoz képest, a mely nemsokára el fog választani. Különben is, ha egészen közel volna, nem írnám azt, a mit most fogok írni.

A végrendeletem! Talán mosolyog e szón, azt gondolván, hogy semmivel sem bírok ezen a földön. Bizonyos benne, barátom?... Van szívem, egy szegény haldokló szive, a ki soha sem vétett egy légynek sem, és a ki már annyit szenvedett «képzelt»

szerelme miatt. Ezt a szívet önnek adom, drága bajtársam, mint papa mondaná... Talán még mást is mondana: például azt, hogy leánya merészsége vérlázító. De gondolja meg, Róbertem, hogy arra vagyunk ítélve, hogy soha se ismerjük egymást!

Vagyis inkább, hogy soha se lássuk egymást, mert ismerem önt jól, hisz azért szeretem. Oly jó volt hozzám, olyan nemes, olyan gyöngéd, olyan áldozatkész. Mit meg nem tett értem?... És mégis, tudja mi a legfelejthetlenebb, legdicsőbb, legcsudásabb? Az, hogy nem fogok a nélkül meghalni, hogy igazán ne szeretett volna valaki. Így kevésbbé lesz fájdalmas az elmulás, ha tudni fogom, hogy egy drága lény emlékezik még rólam, és az enyém, az én jegyesem marad Isten előtt. Mert hiszek szavainak és én is azt felelem: örökre! Szeressük egymást nagyon! Tegyük egymást nagyon boldoggá erre a pár napra. Aztán, azt hiszem, a jó Isten majd összeházasít bennünket az égben. Úgy-e, föl fog ismerni engem a tömegben? Különben, majd meglátom én, mikor megérkezik, elébe fogok sietni, és azt fogom mondani: Itt van hát végre! Milyen sokáig késett!... Ki hitte volna, hogy én mint menyasszony fogok meghalni; mint más közönséges személység, én is szerelmes leveleket fogok írni titokban? Oh! Istenem! Hogy lettem volna képes minden ezen örömet szívemben hordozni, úgy, hogy ne is

beszéljek róla, ne áldjam önt? Nem, nem zárom második borítékba is, nem írom rá: «Csak... majd később bontandó föl». Pedig jobb lenne, tudom, de nincs hozzá bátorságom. Különben hisz mindegy, miután nem fogunk találkozni itt e földön.»

Róbert nem sokáig váratott válaszára. Levele így kezdődött:

«Gondolom, belátja, hogy miután nem érkezem én magam lábaihoz e levél helyett, lehetetlen más-képen cselekednem. Talán pár nap, talán pár hét múlva úgy fogom magam érezni, hogy elindul-hatok. Akkor nem fogok késlekedni. De jelenlegi boldogságom oly nagy, olyan «isteni», olyan «csu-dás», mint a hogy ön mondja, hogy félek, össze-töröm, ha az egészségemet veszélyeztetem».

Klotild bizonyára nem kételkedett azon, hogy az algiri utazás lehetetlenség Róbertre nézve. Sőt mi több, csupán ez a bizonyosság tette őt képessé arra a merészségre, hogy azt a levelet írja, melyben vég-rendelete csakhamar saját személyének adományo-zásával végződött. És mégis minden nő érteni fogja, hogy kissé csalódottnak érezte magát, a miért sze-relmese annyira ragaszkodott ahhoz a bölcs elha-tározásához, hogy Franciaországban marad. Ő saját tapasztalásából tudta, hogy a leggyöngébbek sem halnak meg mindjárt, ha keresztül hajózzák a ten-

gert. És bármennyire megzavarodott volna leányos szemérmetességében, a mikor Róbertet lábaihoz borulni látja, érezte, hogy ezt a megpróbáltatást épp úgy túlélné, mint a tengeri átkelést.

Hanem szívének ezen titkos panaszát csakhamar másféle érzelmek nyomták el. Bármit mondott is Róbert «istení» és «csudás» boldogságáról, írógépje által eszközölt sorai közül elmosódó fájdalmat, keserűséget lehetett kiérezni. Azt lehetett volna hinni, hogy az ő napjai vannak megszámlálva, nem a Klotildéi, és a boldogság az ő részéről elérhetetlen mithosz. És a fiatal leány szíve fájdalmasan elszorult, mikor e szavait olvasta:

«Halálosan szeretem. Kezeit csókokkal és könyekkel halmozom el».

Azonban néhány hét alatt hozzászokott ehhez a két véglet — a szenvedély és szomorúság — között ingadozó szerelemhez, melyhez soha sem csatlakozott a jövő reményének egyetlen sugara sem. Azután édes varázst kezdett találni e halvány virágokban, melyeknek néha kábító földi illata is volt. Mint minden nő, a ki szeretve érzi magát, nem is fogadott volna el másféle szerelmet. Sőt, ha kötetekre menő levelezésüket közölnők, úgy ítélnék, hogy kettőjük közül Klotild volt a boldogabb. Egy körülmény minden esetre elősegítette azt: a beteg sokkal jobban érezte magát és megerősödött. A má-

sodik Algirban töltött tél vége felé ezt írta de Chalmont Róbertnek: -

«Sokkal erősebb vagyok, úgyannyira, hogy az orvos egészen el van ámulva: észre lehet venni a meglepetését, bár még mindig elég orvos ahhoz... hogy természetesnek találja a dolgot. Látja, gyermekem, így van az, ha a beteg engedelmeskedik az orvosának! Meg aztán a biskrai levegő!... Meg az én befecskendezéseim!... Meg az én kreozot-piluláim...

Én meg azt gondolom magamban: Meg aztán az én Róbertem!... Ah! milyen nagy és jó orvos-ság a szerelem, még akkor is, ha mint én, behunyt szemekkel veszszük is! Lelkemben tartom azt most is, édes álomban, és egy mosolyt küldök önnek érte, igazi orvosom. Élünk napról-napra, nem akarom tovább megszámolni a nyugalom e napjait, melyek alatt érzem, hogy a sors megfeledezett rólam!...

Szeressük egymást nagyon, hűségesen, vakon, örökké!»

IV.

Pedig az álom végéhez közelgett: az események véget vetettek a sors rövid álmának; a valóság előtérbe lépett. Április vége felé, Falconneau úr, kire nézve ez a tizennyolcz hónap nem volt a boldogság korszaka, megtudta, hogy ezentúl a szegénységgel

legalább nem kell küzdenie. Rokona, ki néhány óra alatt bevégezte életét, végrendeletet hagyott hátra, melyben a legnagyobb gonddal kitagadta őt. Csak egy dolog hiányzott az okiratból: nem volt aláírva.

A boszút lihegő hölgy ezen hanyagsága kis vagyont biztosított Falconneauinak. Az apa féltve leányát a megrázkódtatástól, előbb az orvossal közölte az újságot, ki különben is egyetlen barátja volt Biskrában.

— Köztünk legyen mondva, itt volt az ideje, sóhajtott kimerülten. — Éreztem, hogy belehalok a fáradságba. Pedig a jelenlegi körülmények között nekem kell maradnom utóljára.

Mindketten Klotildhoz siettek, hogy közöljék vele a fontos hírt. Távol minden megrázkódástól, melytől annyira féltek volt, egészen természetesnek találta a dolgot. Nagy szerencse mindenesetre; de e pillanatban tudta, hogy van annál még nagyobb is. Valamely csuda látása sem döbbenette volna meg. Mennyivel csudásabb jelenség volt az, hogy a szerelem ugyanazon az ajtón jött be hozzá, melyen keresztül a halált várta?

Falconneaut megdöbbenette ez a nyugalom, melyet ő rossz jelnek tartott. Az orvos pedig megtapogatta ütőerét, nem is sejtve, mely nevet ismétel a kék erecske a kissé meggömbölyödött karon. Látta, hogy semmi ok sincs a félelemre, és tréfálva

eltávozott. A tréfa, még a halálos ágy mellett is... természetesen a másoké mellett, egyik gyógyszerere volt.

— Most pedig, kisasszony, vigyázzon magára! Örökség vár reá... És nekem csak lányaim vannak!

Az örökösnő nem felelt; de fejét fölemelve, megvető pillantással mérte végig a doktort. Szeretett volna így felelni:

— Hátha volna is fia, és pedig a legszebb ember az egész világon, és ha milliomos, herczeg volna? Azt hiszi, hogy nyerne egyellen pillantást is attól, a ki testestől, lelkestől de Chalmont Róberté?

Falconneau úr is kiment barátjával a szobából, azon ürügy alatt, hogy kikiséri. Mikor egy óra mulva visszatért, így szólt leányához:

— Nem elég csak örökölni, hanem föl is kell venni az örökséget. Kedvem volna késedelem nélkül elutazni, hogy még a nagy hőség beállta előtt visszatérhessek és elvihesselek Batvába. Mit szólsz hozzá, ha már a jövő héten hajóra ülök Bóneban? Te rólad is gondoskodtam. A jó doktor elfogad téged addig kosztosnak. A felesége kitűnő asszony, és a leányai...

— Landes felé megy papa? — kérde Klotild félbeszakítva őt.

— Természetesen. Először Saint-Severbe megyek, ott vannak az elhunyt birtokai. Aztán meglátoga-

tom anyád sirját. Az elég fájdalmas út lesz. A szegény házamat egy idegen birtokában látni!... Oh! ha egy varázsütéssel teljesíthetném az álmomat!...

— Miféle álmot, kedves papa?

— Megvenni la Peyradet és elég erőssé tenni téged arra, hogy a nyarakat ott tölthessük. Télire építenék ide magamnak egy pavillont. Szeretem Biskrát a hideg évszakban.

— Igazán? — szólt Klotild szomorú mosollyal. — Nos, én csak egy nehézséget látok az álmában: azt a részét értem, a mely rám vonatkozik! pedig mennyire jobban vagyok! A biskrai pavillon most már csak egy szavunkba kerül, miután gazdagok vagyunk. A mi pedig a régi házunkat illeti, azt hiszem, hogy de Chalmont úr akár holnap ide adja, ha én kérem.

Falconneau az egyetlen lakható helynek tekintette a la peyradei házat, különösen a mióta másé volt. Az a gondolat, hogy de Chalmont Róbert önként, erőltetés nélkül, lemondhatna róla, furcsának tetszett előtte. Így felelt:

— Ilyenek az asszonyok! Mert az az ismeretlen ember néhány udvarias mondatot írt neked, azt képzeled, hogy a szép szemeidért kiköltözik abból a lakásból, a melyet nem talál sehol olyan áron!

— Én «tudom», hogy számíthatok rá, atyám. Különben majd megítélheti önmaga. A posta ma

indul Franciaországba. Irok de Chalmont úrnak és tudtára adom, mi történt velünk, és hogy önt nem-sokára látni fogja. Ön természetesen nála fog lakni.

— Természetesen!? Nem látom, hogy mi volna abban természetes, hogy barátként bánjak azzal az írógépes bénával. Egyetlen jogczime a barátságomra az, hogy használja a papucsomat, a poharamból iszik és koptatja a szőnyegemet. Ha azt véled, hogy kellemes valakire nézve úgy térni be a saját házába, mint valami eltévedt utas, a ki éjjeli szállást kér... Nem, szivesebben veszem igénybe a Bidarray Czelesztin vendégszeretetét; azt legalább ismerem! Na! most meg már sírsz.

Klotild igyekezett visszafojtani könnyeit. Hiába, az elgyengült idegek nem bírták visszanyerni rugalmasságukat! Szegényke csak e néhány szót dadogta, azaz inkább zokogta:

Kérem... ne sértse meg Ró... de Chalmont urat. Mondja, hogy hozzá megy, papa!

Hogy sírni ne lássa gyermekét, kit a haláltól igyekezett elvitatni, Falconneau még azt is megígérte volna, hogy az ördöghöz is elmegy. Mikor bizonyos volt a felől, hogy a vihar egészen elcsendesedett, kiment a szobából; hogy a következő héten elutazhasson, egy percz veszteni való ideje sem volt. Klotild pedig, alighogy magában maradt, írni kezdett.

«Milyen öröm! Beszélhet atyámmal; ő látni fogja önt... És majd mikor visszajön, miután jól megismerték egymást, megmondom neki, hogy szeretem önt. Nem helyes tőlem, hogy még mindeddig nem mondtam meg neki; de jobb, ha előbb tudja, hogy milyen ember ön. Hisz ő most még nem tudhatja!...

Tartsa magánál jó sokáig, hogy majd hetekig legyen mit beszélnie, mit tettek együtt, mit beszéltek, mivel foglalkozik ön, hogy érzi magát... Oh, Istenem! ha tudná, hogy milyen örült gondolataim vannak!... És biztos vagyok felőle, hogy ön is ugyanazt gondolja. De most rajtam a sor azt felelni, előrelátó uram: «Nem mindjárt; később majd meglátjuk!»

Most már annyira jobban vagyok, hogy ki merem ejteni e szavakat «majd később!» Egyelőre elégedjék meg azzal, hogy azon igyekezzék, hogy atyám megszeresse... kevésbé ugyan, mint a leánya, de mégis nagyon.

Ne írjon neki. Levele nem érkeznek meg elutazása előtt. Ő majd sürgönyözni fog önnek Marseille-ből, hogy várjon rá.

A levél elment, de az örült gondolatok megmaradtak. Másnapig megnőttek és harmadnap már rögeszmévé váltak. Falconneau kisasszony alig evett, és még kevesebbet aludt, szembetűnőleg megvál-

tozott; de atyja, ki nagyon el volt foglalva, nem vette észre. Az elutazását megelőző napon éppen csomagolt, a mikor leánya elváltozott, dúlt arczczal lépett be hozzá.

— Édes papa — kezdé — hallgasson jól ide: ha itt hagy Biskrában, nem fog életben találni, mire visszajön.

— Mi ütött beléd? Hát nem szereted a doktort és nejét? Nem bírsz élve megmaradni náluk két hónapig? Hisz előbb szívesen belenyugodtál!

— Igen, belenyugodtam. De mindjárt másnap nagy vágyat éreztem újra látni... Francziaországot. Ma már egész beteg vagyok a vágytól, és ez a bajom nagyobb, mint a másik, érzem. Ha szereti leányát, szerezze meg neki ezt az örömet, mely nagyobb lesz, mint a milyent rövid életében valaha élvezett.

— Talán bizony szeszélyes kezdesz lenni — mondá Falconneau. — Csak nem...

A gáncs folytatása elhalt ajakán. Leányára nézett és újra érezte a rémületet, hogy meg fog halni. Ez érzés egy idő óta kissé kiment az emlékezetéből, miután a leszámolás napja távolibbnak látszott.

— Na kicsikém! Ne izgasd föl magad — kiáltott Falconneau. Nem tagadom meg. Csak beszélnem kell előbb a doktorral: sietek hozzá.

A doktor azonnal eljött. Megvizsgálta betegét és ezúttal nem tréfált.

— Jöjjön — mondá az apának — beszéljük meg az utazást.

Mikor egyedül voltak:

— Ez aztán különös — mondá a tudomány embere. — A tüdő jobban van, de most meg a szív van megtámadva. Tavaly az volt a jelszó: semmi léghuzam! Ma meg az: semmi izgalom! Tehát tanácsom ez: vigye magával a leányát. Éppen májusban érnek Marseilleba, az első vonattal utazzanak Pauba, hagyja ott Klotildot a nagy melegig. És Isten őrizzé önöket a mistral-szélről, mikor kiszállanak!

Mikor Falconneau kisasszony meghallotta a határozatot, egészen átváltozott. Jó étvágya volt, jó egészségre mutató tevékenységgel pakkolta be a holmiját és magától értetődik, hogy be nem hunyta a szemét reggelig. De a mint atyjának mondá, az nem a rossz éjjelek álmatlansága volt: ha az ember örömteljes gondolatai miatt nem tud aludni, az jobb, mint az álom.

A tengeri utat szerencsésen kiállották; és kiszállásukkor nem üdvözölte őket a mistral. A levegő majdnem enyhe volt; és az átmenet a hidegebb égalj alá nem volt oly feltűnő, mint a milyentől féltek. Nem messze a kikötőtől egy sürgöny-hivatal mellett kellett elhaladniok. Klotild megállította a kocsit és kiszállni készült. «Ne mozdulj — szólt atyja — majd elküldöm én a sürgönyt».

De a fiatal lány már a földő helyiség előtt állt és sietve írta le a néhány szót, melyet már négy nap óta meghányt-vetett agyában.

De Chalmont Róbert. La Peyrade.

Atyámmal érkezem és meghalok az örömtől.

Klotild.

Mikor újra elfoglalta helyét a csomagok és plaidék között, atyja kérdezé:

— Hát te is ismered a paui szállodákat?

Kezeit összekulcsolta és olyan szemeket vetett rá, melyek vadabb zsarnokot is lefegyvereztek volna.

— Édes papa, már megelégettem azokat a városokat, melyekben a mellbetegek meghalnak, már elég volt a jóból. Ha szeret, előbb la Peyradeba megyünk és foglalkozunk az ön álmával... és az enyémmel. Köhögtem-e csak egyszer is elutazásunk óta? Erős vagyok; az út jót tesz nekem. Sőt egészen meg fog gyógyítani, ha ön engedi tennem azt, a mit akarok, mert akkor boldog leszek. Boldog! Hisz oly kevésbé voltam eddig!

Fénylő szemei, rózsás arcza széppé, bájolóvá téték. Atyja majdnem félénken bámulta, mintha valami rendkívüli, gyöngéd, messziről hozott virág volna! «Légy hát boldog — mondá. — Menjünk la Peyradeba. De az első köhögésnél kocsira szállunk és utrakelünk Pauba».

Éjjelre ki kellett szállniok. Csak másnap, mikor

a nap már alkonyodni kezdett a fenyőkkel borított homokfúvások mögött, szálltak ki az utazók a kislapeyradei állomáson, mely még mindig hiába várakozott a szárnyvonalra. A néhány fával megterakott ökor-szekéren kívül csak két kocsit lehetett látni a barna sorompó mögött. Az egyik egy csukott kocsik volt, valószínűleg Falconneau és leánya számára. A másik a málhát várta. Az előtérben csak két ember nem viselt szolgálati öltözetet: az egyik az állomásfőnök, a másik... Bidarray Czelesztin.

Olyan sápadt, képéből kikelt, reszkető volt, hogy Klotild valamely szerencsétlenséget gyanítva, szintén elsápadt. Azon erőlködve, hogy hangja el ne árulja, szólt:

— Jó napot, Czelesztin úr... Remélem nem történt semmi baja... barátunknak.

— Semmi kisasszony; semmi. Csak... én jöttem önök elébe.

— De Chalmont úr otthon maradt, hogy a kis fazekakat a nagyokba rakja — mondá Falconneau.— De mi olyan tolakodók is vagyunk!... De tudja, édes Bidarray, egy arcot sem láthatnék itt szívesebben, mint az önét, miután öreg barátaim, az ön néhai nagybátyja és a jó Lespéron nincsenek itt, hogy egy «istenhozott»-at mondjanak.

A hála halvány mosolya futott át Czelesztin vonásain. Ő most is olyan szelid, szerény, hallgatag

volt, mint azelőtt; de egész új ruhái voltak, mi ritka fényűzés volt gyógyszerészkedése idejében. Így válaszolt:

— Falconneau úr, a régi barátok, sajnos, nincsenek itt. De mindenesetre maradt az ön számára egy fiatal, a kire számíthat egész a sírig.

A vonat tovább robogott. Klotild, mialatt atyja a málha után nézett, Czelesztin mellett maradt. Egyik sem tudott egy szót sem szólni. Egyszerre csak Falconneau úr és az állomásfőnök élénk társalgásba kezdtek:

— Igaz; az egyik málhájuk a vasúti kocsiban maradt — ismerte el az utóbbi. — De egy félóra múlva megkapják: két vonat találkozik a következő állomáson. Sietek a sürgönyhivatalba.

Falconneau úr visszatért leányához. Ez egészen megváltozott e pár pillanat alatt és szemei körül csakhamar sötét karikák jelezték nagy kimerültségét. Könnyedén köhögött; most először pár nap óta.

— Istenem! meghűltél! — kiáltott atyja — Czelesztin, csukott kocsival jött?

— Igen uram és egy másik is jött a málhákért.

— Akkor mentve vagyunk. Gyorsan vigye el a kicsikét és vigyázzon rá, mikor kiszállnak. Hisz ön doktor egy kissé. Be van fűtve a szobája?

— Már reggel óta ég benne a tűz — felelt Biddarray, ki inkább halott volt, mint élő.

— Nos hát! siessenek. Én azonnal utánuk megyek, mihelyt megkapom azt az átkozott málhát. Burkold be magad jól, te csunya gyerek. Ha beteg leszel, én leszek az oka. Nem kellett volna megengednem, hogy ide jöjj!

— Ne féljen semmit, papa. Egy óra múlva la Peyradeban leszünk. És akkor... minden veszély elmúlik.

Két percz múlva Klotild és Czelesztin együtt ültek a csukott kocsi zárt függönyei mögött. A fiatal leány törte meg először a csendet:

— Nem különös az, hogy egyedül érkezem... de Chalmont úrhoz, a kit pedig nem is ismerek?

Azt lehetett volna gondolni, hogy társa nem is hallotta. Száját, összeszorítva, úgy látszott, hogy az út melletti kőhalmazokat számlálgatta. Egyszerre csak, olyan kétségbeesett mozdulatot tett, mint a halálraitélt, a ki kitarja keblét a halálthozó golyónak és aztán tompa, reszkető hangon kezdé:

— Kisasszony, ha választhattam volna a halál és a jelen percz kínjai között, esküszöm, hogy szemei nem látnának ez órában. El vagyok veszve, ha nem birom önben fölébreszteni a könyörületet. Mielőtt megítélné eljárásomat: kegyeskedjék türelemmel meghallgatni.

Szemének merev tekintete, dult vonásai a legtragikusabb vallomásra készíthették elő. Klotild

agyát mindig csak ugyanegy gondolat foglalta el: «Csak nem ölte meg Róbertet?» Különben is, már akkor kínos előérzet szorította össze a szívét, mikor az állomáson Bidarrayt pillantotta meg a drága «ismeretlen» helyett. Az aggodalom okozta zavarában nem volt képes egy szót sem szólani. Szomszédja folytatá:

— Az imént azt kérdezte tőlem, nem történt-e valami baleset... de Chalmont Róberttel? Nem, kisasszony, ő ön előtt van.

— Nem értem önt. Mit akar mondani? — hebegé Klotild, kinek pillái megrezzentek a gondolkodásban.

— Azt akarom mondani... hogy én vagyok de Chalmont Róbert...

— Ön?... Ön csal meg már egy év óta! Ön merészel!...

Kezeivel eltakarta arcát, egészen elkábulva a meglepetéstől, kétségbeeséstől, szégyentől. Sőhajtott, aztán halkabban folytatá: Most már értem... miért nem akart eljönni, mikor hívtam!

— Kisasszony... kérem... hallgasson meg: mindent meg fog érteni. Én igazán jól akartam. Mikor elutazott, senki a világon nem remélte, hogy ez a vidék viszontlátja önt. Ha lelkében még él annak a bizonyos estének emléke, be fogja vallani, hogy ez a remény kisebb volt önnél, mint bárki másnál. Az öreg Lespéron azt mondta akkor nekem ön felől:

Óvakodnia kell a sötét gondolatoktól! Érdeklődnie kellene valaki vagy valami iránt. Mennyit gondoltam e szavak fölött, én, ki már akkor szívesen oda adtam volna az életemet önért!... Mikor nagybátyám meghalt, egy kis összeget hagyott számomra. Ekkor az volt az egyetlen gondolatom, hogy házu-
kat, annak a házát, kit szerettem, ne szentségtele-
nítsék meg idegenek. De nem mertem megírni,
hogy én vettem meg. Attól féltem, hogy olyan élet-
mentőnek fogok ön előtt látszani, a ki hasznot húz
a megmentettek hálijából. Ekkor használtam elő-
ször a de Chalmont Róbert nevet. Eleinte csak a
saját személyem helyettesítőjéül akartam használni.
Aztán azt gondoltam, hogy mulattatom vele önt,
mint a hogy egy babával mulattatják a beteg gyer-
meket, a ki unatkozik és a ki meg akar halni. Emlé-
kezzék vissza, hogy ön írt először... de Chalmont
Róbertnek. Azt én nem láttam előre!

— Miért nem világosított föl akkor?

— Mert Lespéron azt mondta: «Miért vennők
el a játékszerét? Majd megtudja néhány hét, néhány
hónap múlva, ha, mint az ön nagybátyja állította,
lelkeink látják a földön maradottakat. Chalmont
érdekli őt, hagyja meg neki Chalmontot». Ezt he-
lyesnek találtam; de így Chalmontnak válaszolnia
kellett. Mit tegyek? Elmentem Bordeauxba, vettem
egy írógépet és... leveleim legalább nem csalták

meg. Egyetlen mondat sem került a szemei elé, mely nem a szivemből jött volna. Mi az a név? Toll a kalapon; bojt, sőt néha folt a ruházaton!... Bármilyen név alatt is *én* gondoztam a házát. *Én* borítottam el virágokkal az önnek oly drága sírhalmot. *Én* szeretem önt és *én* adtam tudtára, minden remény nélkül és olyan messziről!... És végre, *én* nyitom ki ön előtt a házuk kapuját, mint a hű szolga, ki várta urát. És most mondja: elítéli, eltaszítja, megátkozza azt, kinek már egy év óta minden tettét egyetlen vágy sugalta? Elég szerencsétlen vagyok, hogy oka vagyok egy illuziójának, de nem volt szándékom önt rútol megcsalni; erre esküszöm.

Szemeit még mindig csukva tartva, mert mióta Bidarray megkezdte védőbeszédét, nem nyitotta ki azokat, Falconneau kisasszony így felelt: Elliszem. De hát mit tegyek én most?

— Mit tegyen? Hát azt hiszi, hogy én olyan ember vagyok, a ki magának tartja azt az aranyat, mely nem az övé és melyet valaki másnak szántak. Az ön teendője nem nehéz. Ön haza megy a saját házába és hála az égnek, gyógyulva tér haza. El fogja felejtetni a rossz napokat, el mindazt, a mire nem akar emlékezni. A mi engem illet, e pillanattól kezdve megint Bidarray, a plébános szegény öcsce, a «gyógyszerész» leszek, a mint ön levelei-

ben nevezett. Egészen egyszerű a dolog: De Chalmont Róbert meghalt, ne gondoljunk rá többet.

— Igen — ismétlé Klotild — nem is figyelve Czelesztin hősie lemondására, De Chalmont Róbert meghalt!...

És újból mély csend állott be közöttük.

Mikor a kocsi elérte la Peyrade első házait, úgy látszott, mintha Falconneau kisasszony mély álomból ébredne föl. Röviden, harag nélkül, de bizonyos felsőbbbséggel hangjában, melyet soha sem használt volt vele szemben, ezt mondá Bidarray Czelesztinnek:

— Szükségem van a pihenésre és azért szobámba vonulok. Beszéljen a dologról atyámmal, mielőtt én találkoznom vele. Kívánom, hogy öntől kapja ezeket a fölvilágosításokat, melyeket most közlött velem. Rám nézve nagyon fárasztó és kínos lenne a dolog. Holnap, ha majd összeszedem magam, beszélek önnel. Most csak saját magammal tudok beszélni.

Falconneau, ki ezután nemsokára megérkezett, a Bidarray gyónásában annak csak a furcsa oldalát látta. Tulajdonképen sokkal jobban érezte magát ennél a háziúrnál, kinek hajdanában meghúzgálta a fülét, mikor szünidőre a plébániára jött. Talán kevésbbé tréfásnak találta volna a történetet, ha tudomása lett volna a misztikus eljegyzésről Klotild és az elhunyt Chalmont között. Leányának egész-

ségi állapotát tekintetbe véve, őrizkedett tréfálni a kaland fölött, sőt nem is beszélt róla. Nem is gyanította, hogy ezt a kísérteties személyiséget, ki, miután nem született, meg sem halhatott, e pillanatban jobban megsiratták, mint akárhány más valóságos vőlegényt vagy férjet.

Klotild szobájában akart ebédelni. Nagyon keveset evett, aztán kijelentette, hogy fáradt és aludni vágyik, a mi különben csak egyszerű kifogás volt arra, hogy kedvére virraszthasson. Még éjfélkor is a karosszékében ült, szemeit elgondolkozva meresztve a tűzbe, melyet számára gyújtottak volt.

A mit a szerencsétlen Czelesztin jót akarva mondott neki, folytonosan mint valami lélekkharang csengett a fülében: «De Chalmont Róbert meghalt!» Szerelmét még virágjában lekaszálták, pedig milyen virág volt az! A kiábrándulásnak még lehellete sem érintette. Az ő Róbertje szép volt; jó, nemes, hű, áldozatkész, nagylelkű, fenséges!... És a soha meg nem tagadott erények ezen halmaza — eltűnt. Miért is éljen ezután?...

Józan esze néha igyekezett fölrázni őt álmából, mondván: «Mit siratsz? Róbert csak árny volt. A mi nem létezett, nem érdemli könnyeinket». Ilyenkor föllázadva e kegyetlen vigasztalás ellen, megátalkodva kétségbeesésében, Klotild ágyára vetette magát és fejét párnájába temette, hogy ne lássa a

világosságot. Halkan, sóhajok közt ismételtet: Létezett, mivel én szerettem és mivel a szivem megszakad a boldogtalanságtól!

A tengerész özvegyének fájdalmát érezte, kinek hitvese az ismeretlen tenger mélyében, a habok alatt nyugszik, több ezer mértföldnyire tőle. Fájdalmát növelte az, hogy nem szoríthatta meg kezeivel a halott hideg kezét, hogy tudta, miszerint soha sem fogja meglátogathatni a sírját... De legalább meg voltak a levelei!

A levéltáskájához sietett, kivette belőle a lapokat, melyeket azért tett volt bele, hogy majd ő vele újra átolvashassa. De egyedül — olvasni, erre a gondolatra utálattal vegyes düh fogta el. Gyöngéd titkait más olvasta: Bidarray! Kevés hiányzott hozzá, hogy azzal vádolja a «gyógyszerészt», hogy meglopta. Tűzbe velők, ez édes szavakkal borított lapokkal, melyeket *más* írt, *más* gondolt, mintha *másnak* joga lett volna szeretni Klotildot, mintha annak, a ki őt szereti, joga lett volna nem létezni, vagy nem a de Chalmont Róbert nevet viselni!

A levelek alatt egy kis terítőt talált, melyet fényes, algiri selyemmel az *ő* számára himzett volt. Hány kedves órát töltött el az öltögetéssel, mialatt Róbertre gondolt, arra a Róbertre, a kit nem is remélt láthatni valaha az életben, de a ki mégis az övé volt! Néhány percz alatt újra átélte a szomorú,

bájos álom e hosszú óráit; azután elhatározta, hogy soha élő lény nem fogja érinteni azokat az *ő* számára himzett virágokat, miután az *ő* szemei nem csodálhatják azok gyöngéd színeit. Még egyszer szívéhez szorította a könnyű kelmét; egy pillanatra belerejtette arczát, ott hagyva egy csókot, egy könnyet és egy utoljára elsőhajtott nevet. Aztán szobájának csendes, szűzies tisztaságában, összehajtotta a könnyű szemfedőt és csöndesen, mintha valami szeretett holttest volna, elhelyezte a jó illatú fenyőparázsra, mely a kandallóban pislogott.

Régi szokás szerint így temette el de Chalmontot.

Másnap reggel Klotildot a falat, képeket, butorokat beragyogó napsugár keltette föl. A kis szolgálóleány már kinyitotta az ablaktáblákat és elrendezte a butorokat. Minden úgy maradt a szobában, mint a mikor ő elhagyta volt. Így tehát Falconneau kisasszony első gondolatai gyermekkorába és első ifjúsága idejébe repültek vissza. Egy pillanatra elfelejtette életének további fordulatát, melyet a fájdalom, a kiábrándulás, az aggodalom bélyegzett meg. Benső öröm töltötte el a lelkét, mikor újra látta a helyet, a tárgyakat, melyeket soha sem remélt viszontlátni és melyekről nem is hitte, hogy annyira szereti őket. Majdnem úgy érezte, hogy megint egészséges; miután visszaadták neki a régi hajlékot. De ki adta vissza? ...

Igaz és őszinte lelkében a háladatosság egy nevet susogott: a Bidarray Czelesztinét. Maga előtt látta, a mint a kocsiiban ült, egy elitelt sötét kifejezésével, kérő tekintetével, kit a vesztőhelyre visznek. Nem volt-e kegyetlen ez iránt a szerény és mégis oly gyöngéd, türelmes, megadó, szóval oly szerelmes ember iránt?

Félig ébren így elmélkedett még, mikor atyja lépett be.

— Nos! kicsikém, rosszul aludtál? Most voltam a háziurunknál; ő későn feküdt le és te nálad is sokáig égett a világosság.

— Az este nem voltam egészen jól, atyám. Ma már sokkal jobban érzem magam. A mi önt illeti, azt könnyen észre lehet venni, hogy megelégedett.

— Különösen, ha nem vagy beteg. Tudod, mit mondott az imént Czelesztin: Uram, én nagyon szeretnék utazgatni, ha nem volna nyakamon ez a ház. Nem venné át? Oda adnám ugyanannyiért, a mennyiért megvettem. — De nem akartam mindjárt szaván fogni.

— Jól tette atyám, mondá Klotild egészen elágyulva arra a gondolatra, hogy szerencsétlen utazásuk a szegény Czelesztinnek még a házába is kerülhet.

Egy órával később elindult a templomba és ott hosszasan imádkozott, mialatt lelkét egészen eltöl-

tötte az a büntudat, hogy előtte való este még az imádságot is elhanyagolta. Elmélyedve, megalázkodva, majdnem utálva önmagát, elgondolkozott: Hát még Isten iránt «is» hálátlan volnék?... Azután azért a kegyelemért könyörgött, hogy ne okozzon senkinek fájdalmat, legkevésbé pedig azoknak, kik vele jót tettek. Mikor pedig ájtatóságát elvégezte, megindult a platán-fasorban, mely a temetőhöz, mindnyájunk e magasztos végcéljához, vezetett. A mint éppen be akart lépni a kapun, Czelesztint pillantotta meg, ki óriás rózsacsokorral várt reá. Miután éppoly alázatos módon köszöntötte, mint hajdanában, hozzá közeledve így szólt:

— Láttam, mikor a házból kijött és kitaláltam hova megy. Azt is hallottam, hogy sóhajtott, mikor a kert virágait nézte, és megértettem, hogy nem mer tépni belőlük. Itt hozom õket.

Falconneau kisasszony meghatottan vette át a rózsákat és így szólt:

— Így nagyobb mennyiségben kaptam belőlük, hála a kertész bőkezűségének. Köszönöm!

A fiatal ember örömteljesen mosolygott, mialatt kinyitotta Klotild előtt a kaput és félreállt, hogy az beléphessen; de nem követte a gyászos helyre. Ott sem változott meg semmi; keresés nélkül rátalált a sírra, mely oly drága volt előtte, a márvány-

talapzatot gyöngéd kezek körülvették volt még reggel virágokkal. A kő maga szabadon maradt: hogy az elhunyt leánya diszíthesse fel azt.

— Mama!... én vagyok!... az ön kis Klotildja...
suttogá.

Azután elhelyezte a virágokat és könnyes arc-
czal letérdelt, hogy mindaddig imádkozzék, a míg
térdei bírják. Mikor elfáradt, leült egy padra,
mely akkor még nem volt ott, mikor la Peyra-
deot elhagyta volt. Oda támaszkodott a kis erő-
teljes szomorúfűzhöz, melyet ő ültetett; látszott
azon a helyen, hogy gyakran ült ott valaki.
A padról a tengerre lehetett látni; Falconneau kis-
asszony azonban, daczára a látvány nagyszerűsé-
gének, csakhamar elfordította lelkét a két végtelen-
ségtől, mely szemei elé tárult: a haláltól és a ten-
gertől. Az jutott eszébe, hogy az élet rövid, és
valójában csak egy irigylésreméltó boldogságot
tartalmaz: szeretni és szerettetni. Beismerte, hogy
ő föltalálta egy emberben az odaadó, hű, türelmes
és minden áldozatra kész szerelmet. Visszaemléke-
zett, hogy ez az ember ott vár reá a rács mögött,
mint valami kutya, a mely nem mer ura után
mennni minden helyre, mert érzi, hogy nem oda
való. Elérzékenyedett szívében egy hang szólalt
meg:

Miért siratsz egy eltűnt árnyat, egy megszűnt

hazugságot? Csupán az igazság érdemli könnyeinket és örömünket. Ki szeretett már gyermekkorod óta? Melyik más ember szentelte volna így neked életét, hogy még csak ne is mutassa magát, mert nem tartja magát méltónak hozzád? Ki fog megsiratni, ha Isten magához szólít, atyádon és ő rajta kívül? ... És te, hát kit szeretsz? Azt az arcot, melyet sohasem láttál, azt a hangot, melyet sohasem hallottál, azokat a szemeket, melyeket szemeid hiába kerestek még álmaidban is? Mi hódított meg téged gyermekem, ha nem az a gyöngéd és nagylelkű szív, az egyszerű és tiszta ész, a mély érzelemből fakadt szavak, szóval a szerelem maga, mely benned is fölébresztette az igaz szerelmet, a melyet addig nem ismertél? Hát nem ennek a szívnek, észnek és szerelemnek írtad: «Szeretem»? Mily jogon vonnád most vissza ígéretedet?

Így gondolkozott Klotild hosszasan, mialatt szemével, a nélkül, hogy látta volna, egy hajót követett, mely a tenger sima tünkrén átvonult. Olykor érzékenyedett és meg volt győzve; máskor pedig lelkét gőgös fölháborodás árasztotta el, és szigorúvá tette arczkifejezését. Végre, mély sóhajjal felemelkedett és csókot vetve a márványsíremlék felé:

-- Drága anyám, szólt, igyekezni fogok engedelmeskedni önnek.

Bidarray ezalatt, felhőket pillantva meg az égen,

haza szaladt, hogy felöltöt hozzon. Épp akkorra jött vissza, mikor Falconneau kisasszony becsukta a kaput. Szó nélkül vállaira helyezte a köpenyt.

— Még egyszer köszönöm! Köszönöm mindig; mondá a fiatal leány. Fáradt vagyok; nyujtsa a karját.

Nagyon gyorsan haza értek, legalább Bidarray úgy érezte; de ez a rövid út Czelesztin életének egyik legélvezetesebb emléke maradt. Klotild ránézett, beszélt hozzá, érdeklődött iránta. Sőt néha azokból a levelekből is idézett, a melyeket neki írt volt, csak azokat nem említette, a melyekben szerelméről beszélt.

A szegény fiú az örömtől elbódultan élvezte az «irgalom» sugarait a drága szemekből. Magában így gondolkozott: Úgy érzem, mintha egy ajtó kezdene megnyílni közöttünk!

Mikor a ház elé értek, Klotild egy csomó asszonyt, gyermeket és aggastyánt látott ácsorogni a kapu előtt. Mikor társát megkérdezte, hogy mit akarnak, ez így felelt:

— Ezek az én betegeim, mert még mindig gyógyszerészkedem, csak hogy most ingyen adom a gyógyszereimet. Tanultam az orvosi tudományt és így tehetek egy kis jót ezekkel a szegény emberekkel.

— Ön velük is «varázsló», mondá a fiatal leány szobájába lépve.

Villásreggelinél szemben ült vele. Eleinte megzavarodva új szerepe következtében, Czelesztin egészen helyesen viselkedett. Falconneau szóltanul szemlélte őket, de sokat gondolkodott. Látni lehetett, hogy háziura tetszik neki; egyúttal pedig azt is észre lehetett venni, hogy mennyire meglepte az a változás, mi a fiatal emberen két év óta végbe ment. Mikor a csemegénél jártak, a volt államférfi vigabban, mint valaha évek óta, hátravetette magát székében és megleégedett arcczal mondá:

— Édes Bidarray, ha eladja a házát, a szerződésnek egy feltétele lesz: hogy szemben velünk egy másikat építtet. Ön nélkül most már nem tudnék la Peyradeban lakni.

Szegény Czelesztin választ keresett, de csak ezt tudta hebegni:

— Oh! uram!... Milyen jó ön! Milyen jó!...

Falconneau kint töltötte a napot, leánya a szalonban maradt és egy nyugágyra dőlt. Czelesztin vele maradt, bár egy órában húszszor is ismételte:

— Aludni hagyom önt: szüksége van a pihenésre.

De nem volt hozzá ereje, hogy kimenjen. A rabszolga gondosságával vigyázott a fiatal leányra, közelebb téve, majd eltávolítva a virágtartókat, kinyitva, csukogatva az ablakot, igazgatva a párnákat, nem beszélve, csak ha kérdezett tőle valamit. Ez a nagy szerelem, mely egyetlen érdeke, egyet-

len létoka, meghatotta Klotildot. Behúnyta szemeit és engedte, hogy körülvegye gyöngéd szorgoskodásaival.

— Miért olyan jó ön? — szólt végre hosszú hallgatás után.

— Mert szeretem, felelt Czelesztin kezeit összekulcsolva, de nem közeledett bálványához.

Azt lehetett volna gondolni, hogy Klotild meg-siketült, miután haragjának semmi jelét sem adta, a melytől pedig a vakmerő fiatal ember annyira félt. Sajnos! elaludt. Bidarray sikerének mára vége volt.

Éjjel, mintha valami lökés ébresztette volna föl Falconneau kisasszonyt: az éji gondolatok elszomorító túlzásai újra hatalmukba ejtették. A de Chalmont Róbert emléke még egyszer fölülkerekedett. Különös dolog: nem látta, nem láthatta ezt a képzeleti lényt. Józan esze hiába akarta meggyőzni, hogy nem létezett: *ő emlékezett reá*. Az új Psyche siratta az új Erost, a ki épp abban a pillanatban repült el, mikor meggyújtotta lámpáját, hogy meglássa vonásait. De ez a Psyche hűtelen volt, legalább is az akart lenni. Hát nem azon iparkodott, hogy megszeresse Bidarray Czelesztint? E gondolatra megborzadt önmagától. Szentségtörés és árulás! Az éj csendjében hangosan kiáltotta: Róbert! Róbert! A hajnal úgy találta az álomtalan

rémlátások között. Végre kifáradva, megtörve elaludt.

A nappali fénynyel megint visszatért nyugalma, örült életének és annak, hogy szeretve tudta magát. A kísértet eltűnt az árnynyal. Czelesztin már szemének imádó kifejezésével visszanyerte előnyét. Óráról-órára kisebbedett a fiatal lány tartózkodása, és növekedett az iránta érzett jóindulata; azt lehetett gondolni, hogy érezte a szerelem ragályát... Valóságban pedig szeretni *akarta* ezt az élő embert, hogy megszabaduljon a következő órák lidércz-nyomásától és a kísértet üldözésétől, mely majdnem megőriztette. Czelesztin szerelméről beszélt még pedig sokat beszélt, ha nem is a költő elragadtatásával, de az igazán szerető szív benső meggyőződésével. Meg merte csókolni a kezében felejtett kezét; szóval, a legostobább kísértet is megérthette volna, hogy nem szabad többé visszatérnie.

De de Chalmont Róbert visszajött; kárpótlást szerzett magának az álmatlanság lázas óráiban. Szegény Klotild sírt, bánkódott gyöngesége fölött, beismerte gyarlóságát és védekezett, hogy soha sem fog senkit szeretni Róberten kívül. Azután a nap első sugarainál eltűnt a káprázat, ijesztő fáradtságot hagyva maga után, úgy hogy a szerencsétlen gyermek szívesen visszament volna Algirba, csak-hogy kikerülje az újabb efféle megpróbáltatást.

Napközben Bidarrayval meglátogatták a Lespéron elvadult kertjét és sétaközben eljutottak ahhoz a lugashoz, hol azon bizonyos estén meghallotta volt a halálítéletét.

— Nem szeretem ezt a helyet, mondá, sietve elhaladva mellette. Menjünk inkább ahhoz a padhoz, a hol megtalált volt. Milyen jó barátom volt ön akkor este... és mindig!

Mikor leültek, a fiatal ember megfogta a kezét.

— Mindig! ismétlé, hányszor írtuk egymásnak ezt a szót! Megigértem, hogy soha sem leszek másé és ön is ugyanazt ígérte nekem. Bár akkor csak olyan eljegyzés járt az eszünkben, a melynek nincs holnapja és a melynél csupán lelkeink egyesültek. De miután ön meggyógyult — meggyógyította a szerelem, hisz ön mondá — miért ne engednők, hogy a szerelem befejezze munkáját és boldogítson mindkettőnket? Ha egyesülni akartunk az öröklétbe, miért ne egyesülhetnénk már az életben is? Klotild!... Ha úgy szeretne, mint én önt, akkor érezné, hogy lehetetlen nálam nélkül élnie!

A fiatal lány pár pillanatig hallgatva meresztette szemeit a megaranyozott habokra: azután így felelt:

— Csak a jogát követeli én hűségesem! Öné vagyok Franciaországban, mint a hogy öné voltam

Algirban, ezen a világon éppúgy, mint a másikkban. Csak most már ne siessen a jó Isten magához hívni.

Czelesztin a boldogsagtól örülten hajolt hozzá; de eszébe jutott, hogy a törékeny teremtésnek egy erős ölelés halálát okozhatná. Csendesen érintette ajkaival a haját:

— Úgy fogom ápolni! Olyan gyöngéden fogom szeretni!

Elhatározták, hogy Bidarray várni fog még néhány hétig és csak majd akkor kéri meg. Falconneauék Saint-Severbe készültek utazni, s a fiatal lány időt akart nyerni, hogy előkészítse atyját; mert miután az nem olvasta a Biskra és la Peyrade közti levelezést, nem értette volna meg, hogy eshetett meg ily gyorsan a dolog. Hogy ne hallgassunk el semmit, Klotild attól is félt, hogy talán atyja kevésbbé szegény állású vőről álmodozott, ha ugyan egyáltalában gondolt a vejére.

Klotild majdnem boldognak érezte magát. Bár azt csak a lélekbúvár tudná kikutatni, hogy boldogsága a fiatal menyasszonyok szokásos elragadtatása volt-e, vagy azon elhatározás nyugalma, mely véget vetett kínos tépelődéseinek. Lelkiismerete éppúgy mint szíve megnyugodott végre; ha nem is fizette még meg adósságát, de beismerte. Bár, tapasztalásból ismerve az éji órák káros hatását képzeletére,

valóságos rémületet érzett, valahányszor a napot letűnni látta. De most már volt, a ki segítséget nyújthatott ellene és este, míg atyja szivarát szítt a tengerparton, így szólt Czelesztinhez:

— Az éjjeleim irtóztatók, mióta ebben a házban vagyok. Hinné-e, hogy már arra a gondolatra is, hogy szobámba menjek, rémület fog el? Milyen kín az álmatlanság!

Csak a kérdést várta, hogy mindent elmondjon neki, a ki ezentúl mindentől meg fogja védeni. Különben nem is kellett volna kérdeznie! Ki kellett volna találnia vetélytársának küzdelmeit, kit szerencsétlenségére ő maga szerzett magának! Meg kellett volna támadnia az ellenséget és egy szóval, egy bátorító mozdulattal megnyugtatni Klotildját!

Sajnos! A szegény Czelesztin nem volt regényes; vagyis éppúgy mint sok más, csak akkor volt, ha toll volt a kezében. A közönséges életben nagyon egyszerű oldaláról látta a lét fizikai, sőt még metafizikai tünetényeit is. Azt talán megértette volna, hogy valaki meghalhat boldogtalan szerelme következtében. De az a gondolat, hogy Klotild, ki aznap reggel óta menyasszony, boldogtalan, megzavarodott, aggódo lehet, nem jutott eszébe. Nem lepték volna meg kevésbé, ha azt mondták volna neki, hogy az éhség a jóllakás után, a szomjúság az ivás után nem csillapul le, mi pedig nagyon

közönséges tünetény az asszonyok, különösen a mostani asszonyok szívében és lelkében. A panaszokra a jó fiu csak bizalmasan mosolygott, a mivel azt akarta mondani: «Legyen nyugodt; majd eligazítjuk azt». Aztán eltűnt és fél óra mulva kis gondosan becsomagolt dobozzal tért vissza.

Szegény Klotild ugyancsak elhült, mikor látta, hogy Czelesztin pirulával akarja legyőzni vetélytársát. De hát végre is, az a fődolog, hogy győzedelmeskedjék — és aludjék. Minden megjegyzés nélkül elvette a dobozt, szorgosan követte a ráírt utasítást és tényleg elaludt. Ebben a kissé alattomos küzdelemben de Chalmont Róbert maradt a legyőzött fél. Az éjjelre elűzött kísértet a reggeli órákban kárpótlást szerzett magának.

Az bizonyos, hogy Bidarray jó férjnek ígérkezett, de közelből nézve nem volt éppen a regényhősök példányképe. Mióta nem volt szerencsétlen, még az eddigi nimbuszát is elvesztette. Nagyon sokat evett — legalább az olyan ember szemében, kinek egész ebédje egy csirkeszárnyból állott. Telerakta a tányérát és nagyon is kínálgatta borral Falconneaut, ki meg nem nagyon kínálhatta magát: úgy, hogy mindketten pipacsvörösen keltek föl az asztaltól. Végre nagyon is hangosan nevetett és miután a boldogság közlékenynyé tette, prózai társalgásában nem volt semmi, a mi emlékeztetett volna,

még legtávolabbról sem a Róbert gépéből kikerült költői, imádandó levelekre. És a kisértet a sötét szegletben, hova azóta menekült, mióta az ópium száműzte a Klotild hálófülkéjéből, nevetett, azzal a szörnyű nevetéssel, mely megfagyasztotta a legjobb szándékú szerelmet is...

Ilyen volt a helyzet, mikor Falconneau úr és leánya la Peyradeból elutaztak Saint-Severbe. Ez a kis kihalt, de szomorúságában mégis kedves és csinos város azt a benyomást tette Klotildra, mintha saját életének képét látta volna. Mikor az elhunyt rokon házába lépett, mely szürke falaival és zöldes redőnyeivel egy magányos, elhagyatott utcában volt elrejtve, a szegény beteg majdnem visszafordult. Falconneau, kit egészen más gondolatok foglaltak el, kezeit dörzsölte:

— Mégis csak jó otthon lenni! Már egészen elszoktam ettől az érzéstől.

Most történt először, hogy Klotild sajnálta Algirt és meleg napját. Maga is csodálkozott, hogy mily kevésbé sajnálja la Peyradeot és... Czelesztint. Ez minden másod-harmadnap írt, és atyja folyton tréfált e fölött:

— Mi az ördögöt mesélhet neked annyit az a jó fiú? Ha nem ismerném Czelesztinemet, azt hinném, hogy szerelméről beszél neked... Tudod, kicsikém, hogy én nagyon rosszul neveltelek téged?

Az amerikai lányok nem olyan szabadok, mint te... Egy fiatal emberrel levelezel, egész délutánokat flirtelsz vele... De komolyan, vele megteheted, mert ő egészen ártalmatlan. De másokkal ne tedd, mert megszólnának: különösen itt.

Hogy lehetne ilyesmire így felelni:

— Atyám, azt mondtam és azt írtam az «ártalmatlan» Czelesztinnek, hogy szeretem. Az igaz, hogy a címzésekben volt egy kis tévedés, de hát a leveleim mégis nála vannak. Bármennyire rosszszul vagyok is nevelve, belátom, hogy hozzá kell mennem. — Mikor kérheti meg a kezemet?

Igy hát csak mély sóhajokkal felelt.

Ha nem valami megtapinthatatlan lényről volna szó, azt lehetne mondani, hogy de Chalmont Róbert az oldalait tartotta nevéttében a fakó függönyök mögött. Haragja már elmúlt, ópium nélkül is békében hagyta aludni Klotildot, nem táplálván «ártalmatlan» vetélytársa ellen más érzelmet, mint csendes megvetést. De Klotildnak ez a megpróbáltatás épp oly keserű volt, mint az előbbi. Különben teljes magányban élt, mialatt atyja a leltárak, jegyzékek átnézésével, a majorok megvizsgálásával töltötte napjait. Miután nem számított arra, hogy Saint-Severben éljen, a fiatal lány inkább kerülte, mint kereste az ismeretséget.

Azután, hirtelen átesve az árverésen, mert Klotild

újra köhögni kezdett, Eaux-Bonnesba utaztak. Czelesztinnek is utánuk kellett volna menni, hogy a kezét megkérje, mihelyt Klotild a talajt elkészíti; de eddig az elkészítésnek még nyoma sem volt. Klotild fáradtnak, minden erőfeszítésre képtelennek érezte magát, különösen pedig arra, hogy azt mondja atyjának:

— Megengedi, hogy Bidarray felesége legyek?

Pedig Falconneau egy percze sem hagyta el leányát és újra kényeztetni kezdte, épp úgy mint akkor, a mikor attól félt, hogy elveszti; sőt most még jobban kényeztette, miután gazdagabb volt. Klotild észrevette és egy napon így szólt az orvoshoz:

— Látom, hogy atyám egy órát sem akar elveszteni abból az időből, a mit még együtt tölthetünk. Egygyel több lesz azon tüdőbajosok száma, kiket Eaux-Bonnes vize, bármily jó legyen is, nem gyógyított meg.

— De kisasszony — felelt az orvos — a tüdeje sokkal jobban van. Hisz észrevehette, hogy a tüdőbaj ellen már nem is adok orvosságot.

Nem hazudott. Klotildnak szívbaja volt, a mint már Biskrában megjövendölték. Egy este rohama volt, másnap a plébános *véletlenül* meglátogatta, de ő nem engedte magát félrevezettetni és maga kérte, hogy gyóntassa meg. Mikor a plébános

vigasztalni próbálta, szomorú mosolylyal így szólt:

— Oh! én már nem félek a haláltól. Szegény Róbert!... Nem: szegény Czelesztin!...

Figyelembe sem véve a nevek e különös összevegyítését, a gyóntató fölemelte újját ég felé:

— Gyermezem, Isten trónja előtt találkozni fognak.

— Sajnos! — felelt a lány — két férfit szerettem. Az első nem volt méltó hozzám és azért nem kívánom viszontlátni. A másikat meg hogy találhatnám föl, mikor nem is létezett?

A pap úgy vélte, hogy félrebeszél, azért nem folytatta tovább a beszélgetést, pedig magánál volt, mert mikor atyját hívatta, így szólt hozzá:

— Szeretnék önnel Bidarray Czelesztinről beszélni. Ő az én...

Elakadt és ajkaival olyan mozdulatot tett, mintha azt mondta volna: «Ugyan minek?» — azután folytatá, másképp fejezve be mondatát:

— Ő az én legjobb, egyetlen barátom. Tudassa vele... Talán majd segít önnek... azokban, a mit majd tenni kell.

Azután hosszú hallgatás után hozzátette:

— Hagyja meg neki a házát. Nem lakhatnának benne együtt? Én... én... nem hiszem, hogy valaha megnősülne!...

Czelesztin elkésett, eljegyzésük titka kettőjüké maradt, a halotté és az övé. Tudta volna-e az őt szeretni? Ez a rejtély megmérgezhette volna fájdalmát. De sejtelve sincs róla!...

A hogy Klotild megjövendölte, a szegény «gyógyszerész» soha sem házasodott meg. Csendesen él a kis la peyradei házban, korán megöszülve egy aggastyán és egy sirdomb között.

TARTALOM.

A kékrűhás asszony	---	---	---	---	---	---	---	Lap 5
Psyche lámpája	---	---	---	---	---	---	---	89

A Szent-István-Társulat kiadványai.

Fabiola, vagy a katakombák egyháza. Irta <i>Wiseman Miklós</i> . Angol eredeti után fordította <i>Haudek Ágoston</i> . Steinle Ede lovag által rajzolt képekkel. 4-rét kiadás. Füzve kor. 4.80, kötve	Kor. 7.—
Ugyanaz, egyszerűbb kiadásban, nyolczadrét alak. Füzve kor. 2.40, kötve	3.60
A megszabadított Jeruzsálem. Irta <i>Torquato T.</i> Olaszból fordította <i>Jánosi Gusztáv</i> . Két kötet. Díszes vászonkötésben vörösmetszéssel kor. 6.80, aranymetszéssel	7.60
Mindszenti Gedeon legújabb költeményei. Füzve kor. —.60, kötve	1.—
A Csendes-Oczeánon. Utazási élmények. Irta <i>May Károly</i> . Német eredetű után ford. <i>Szekrényi Lajos</i> . Kötve	6.—
A keresztény nő. Képekkel. Irta <i>Ruschek Antal</i> . Díszes vászonkötésben	3.—
Művészettörténeti korrajzok. Bevezetésül a képzőművészetek egyetemes történetébe. Irta <i>Dívald Kornél</i> . I. kötet. 86 képpel. Ára füzve kor. 2.—, kötve kor. 2.40. — II. kötet. 75 képpel. Füzve kor. 2.40, kötve	2.80
Áhitat szárnyain. Himnuszok és vallásos költemények. Akantisz V. rajaival. Irta <i>Bán Aladár</i> . Színes borítékba füzve	3.—
Az Úr Jézus szülőföldjén. Paur Géza 38 rajzával. Irta <i>Huber Lipót</i> . Színes borítékba füzve	3.—
Márta naplója. A női ifjúságnak ajánlja a Szent-István-Társulat. Kötve	2.40
Magyar drámai mesék a magyar ifjúság számára. Irta <i>Pintér Kálmán</i> . Angol félvászonköt.	2.—
Szent Imre herczeg élete. Élet- és jellemrajz. Irta dr. <i>Karácson Imre</i> . Kötve	1.20

A Szent-István-Társulat kiadványai.

A MAGYAR NÉP KÖNYVTÁRA.

Eddig tíz kötet jelent meg.

Egy-egy kötet ára csinos félvászonkötésben,
színes borítékban 60 fillér.

Az I. II. III. IV. kötet tartalma :

Elbeszélések a magyar nép számára.

Irta Vincze Alajos.

Az V. kötet tartalma :

A műhelyből. Elbeszélések magyar iparosok
életéből. *Irta Bodnár Gáspár.*

A VI. kötet tartalma :

Tanulságos történetek. *Irta Kincs István.*

A VII. és VIII. kötet tartalma :

A magyar nemzet története. Elbeszéli *Bodnár G.*

A IX. és X. kötet tartalma :

A magyar föld. *Irta dr. Sziklay János.*

Mindeme könyvek megrendelhetők a

Szent-István-Társulat könyvkiadóhivatalában

(Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28b. sz.)

Részletes könyvjegyzékkel kívánatra ingyen és bér-
mentve szolgálunk.

